

Uit Norges arktiske universitet

Institutt for språk og kultur

Kontekstualisering av arkiv om urfolk

En analyse av Nuohtti og Library and Archives Canada

Maria Eriksen Lamøy

Masteroppgave i Medie- og dokumentasjonsvitenskap. MDV-3950. Mai 2024.

Innhold

1. Innledning.....	4
2. Arkiv.....	6
2.1. Arkivteori	8
2.2. Arkiv, makt og sannhet	10
2.3. Arkiv og kulturelt minne	12
2.4. Proveniens og sentrale arkivfaglige prinsipper	13
2.5. Arkiv, medier og digitalisering	14
2.6. Yrkes- og forskningsetiske retningslinjer	18
3. Urfolk	20
3.1. Norges og Canadas forpliktelser ovenfor urfolk i eget land	21
3.2. Sannhet- og forsoningskommisjonene i Canada og Norge	23
3.3. Urfolk og arkiv	25
3.3.1. Koloniserte arkiv	26
3.3.2. Begrensede tradisjonelle arkiv	27
3.3.3. Digitalisering og deltagelse	28
3.3.4. Konteksten til arkiv om urfolk	28
3.3.5. Hva kan gjøres fremover med arkiv om urfolk	29
3.4. Fotomateriale i arkiv	32
3.4.1. Fotografier av urfolk	34
4. Arkivportaler, formidling og tilgjengeliggjøring	36
5. Samisk arkiv i Norge.....	39
5.1. Historikk.....	40
5.2. Privat arkiv	40
5.3. Sámi Arkiiva	41
6. Arkivet i Canada.....	42

6.1. Historikk.....	42
6.2. Library and Archives Canada.....	44
6.3. Urfolksarkiv i Canada	45
7. Analyse av arkivportalen Nuohtti	45
7.1. Teknisk oppbygging av Nuohtti.....	47
7.2. Nuohtti og Norges forpliktelser ovenfor urfolk	48
7.3. Nuohttis egne etiske retningslinjer	49
7.4. Nuohtti, digitalt tilgjengelig arkivmateriale og den arkivfaglige konteksten.....	51
7.4.1. Kontekstualisering av fotografier	53
8. Analyse av Library and Archives Canada.....	59
8.1. Teknisk oppbygging av LAC	59
8.2. LAC og Canadas forpliktelser ovenfor urfolk.....	62
8.3. LAC og etiske retningslinjer	63
8.4. LAC, digitalt tilgjengelig arkivmateriale og den arkivfaglige konteksten.....	64
8.4.1. Kontekstualisering av fotografier	65
9. Drøfting	72
9.1. Etiske retningslinjer.....	73
9.2. Proveniensprinsippet og arkivfaglige prinsipp knyttet til arkivmaterialet	80
9.3. Kontekstualisering av urfolk på to utvalgte arkivportaler: Nuohtti og Library and Archives Canada	84
10. Konklusjon	87
Litteraturliste	90

1. Innledning

Denne oppgaven skal handle om urfolksarkivmateriale i digitale arkivportaler. En arkivportal fungerer som en overbygning som samler en rekke arkivressurser fra ulike databaser (NOU 2002: 10, kap.5.4). I dette tilfellet vil portalen fungere som en inngang til urfolksmateriale fra ulike arkivskapere og arkivmateriale fra store deler av verden, som er blitt gjort digital og tilgjengelig gjennom internett. Urfolk kan bli sett på som en utsatt, sårbar og marginalisert gruppe av mennesker på grunn av behandlingen de har fått fra myndighetene over en lengre periode tidligere, da myndighetene har utsatt urfolk for undertrykkelse, assimilering og rasistiske holdninger (Regjeringen, 2020a). Jeg skal i denne oppgaven undersøke hvordan urfolk blir kontekstualisert på to utvalgte digitale arkivportaler. Dette er viktig å se på fordi urfolksarkiver står ovenfor flere store utfordringer. For det første er kildene i urfolksarkiv ofte fra mange forskjellige steder og fra andre land. Det er fordi forskere og eventyrere har kommet til urfolkssamfunn og dokumentert urfolk gjennom for eksempel fotografier. For det andre er det utfordringer som makt, tilgang og kontekstualisering ved både digitalisering og tilgjengeliggjøring. I denne sammenhengen vil digitalisering bety å ta noe analogt å gjøre det digitalt eller å endre format fra et gammelt digitalt format til ett nytt, på et allerede digitalt skapt materiale (Riksrevisjonen 2017, s. 29, s. 31). Digitalisering av arkiv gir god tilgang til materialet i arkivet, men man risikerer at meningen og konteksten blir borte.

Arkivportalene som skal undersøkes er Nuohtti og Librarys and Archives Canada. Nuohtti ble valgt siden det er en samleportal for samisk arkivmateriale der mange norske organisasjoner er med og tilgjengeliggjør sitt materiale. Library and Archives Canada sin urfolkssamling ble valgt på grunn av at portalen har mye av de samme type arkivmateriale som Nuohtti og vil derfor ha et godt sammenligningsgrunnlag. Portalen har også mange av de samme funksjonene (med tanke på brukergrensesnitt) som Nuohtti. Dessuten har urfolket i Canada en veldig lik forhistorie som samene i Norge. Urfolksarkivmateriale som befinner seg i disse to arkivportalene er henholdsvis om samer og First Nations, Métis og inuitter. Arkivportalene skal analyseres, der jeg vil rette et særskilt fokus på utvalgte fotografier og diskutere om de viderefører marginaliseringen urfolk er blitt utsatt for tidligere, eller om arkivportalene kan sees på som en styrking av deres kultur. Fotografier kan være veldig viktige kilder for urfolk da de kan vise med en viss nøyaktighet hvordan forfedrene levde, hvilke tradisjonelle klær og

mønstre de brukte og i hvilke områder de brukte de forskjellige mønstrene og klærne. Dette er noe jeg selv har sett etter i fotografier fra Karasjok i Finnmark fylke. I lys av at jeg selv er same, oppvokst i Karasjok, vil det jeg skriver og de valg jeg har gjort i denne oppgaven være preget av min bakgrunn, både bevisst og ubevisst.

Jeg velger å skrive om urfolk og arkiv da det er lite forsket på digitale urfolksarkiv, og da spesielt lite skrevet om samisk arkiv. Da urfolk er en marginalisert gruppe vil jeg i denne oppgaven argumentere for at etiske retningslinjer er viktige i de digitale arkivportalene, fordi de publiserer arkivmateriale om urfolk på internett tilgjengelig for alle som er interessert. Arkivfaglig vil jeg drøfte om proveniensprinsippet kanskje ikke er like viktig i digitale arkiv så lenge det har tilstrekkelig metadata og beskrivelser for å gi arkivmaterialet kontekst. Og at urfolksarkiv kanskje heller burde vært sortert etter pertinensprinsippet eller etter en etnisk proveniens, da dette ikke bare er arkiv etter offentlig forvaltning og kanskje heller er for privatarkiv¹ å regne. Jeg vil også se på hvordan de arkivfaglige prinsippene knyttet til arkivmaterialet er løst i arkivportalene.

Som nevnt tidligere velger jeg å skrive om arkiver om urfolk, da dette ikke er mye forsket på i arkivfeltet. Det er viktig å sette søkelys på arkivets makt og historiske rolle i usynliggjøringen av urfolk. I dag kan digitale arkiv hjelpe urfolk og andre minoritetsgrupper å løfte seg og sin ulikhet frem og ta sin rettmessige plass i samfunnet og i dagens arkiv. Arkivene kan også hjelpe til i forsoningen mellom storsamfunnet og urbefolkningen.

Denne masteroppgaven er delt inn i tre forskjellige deler. Den første delen av oppgaven vil ta for seg forskjellige aspekter av arkiv, arkivportaler og urfolk. Den midterste delen vil bestå av en analyse av arkivportalene Nuohtti og Library and Archives Canada, samt et drøftingskapittel der funnene fra analysen vil bli diskutert opp mot problemstillingen og forskningsspørsmålene. Til slutt kommer en oppsummering av oppgavens innhold og resultater i form av en konklusjon.

¹ <https://lovdata.no/lov/1992-12-04-126/§2>

2. Arkiv

Denne oppgaven handler om arkiver. Men hva er egentlig det? I den norske arkivlitteraturen finnes det flere forskjellige definisjoner av ordet arkiv. Marthinsen (2012, s. 35) nevner fire, mens NOU 2019: 9 (s.47) nevner hele fem forskjellige definisjoner. Den første betydningen til hva et arkiv kan være definert som er når en snakker om ett sett samlede dokumenter, det vil si et saksarkiv eller saksarkivsystem. Det kan være et arkivrom (eller en bygning), altså et sted der all papirdokumentasjonen er samlet. Den tredje definisjonen er et arkivdepot eller arkivinstitusjon, altså et sted der eldre dokumentasjon til en eller flere arkivskapere blir lagret, langtidsbevart og tilgjengeliggjort for brukere på vegne av arkivskaper(ene). Det kan også være den enheten eller avdelingen som håndterer dokumenter i en virksomhet, som også kan kalles en arkivtjeneste, dokumentsenter eller dokumentasjonsforvaltning. Den femte betydningen, som også er den eneste som er nevnt i dagens arkivlov, er dokumenter som blir til som ledd i en virksomhet (Arkivlova, 1992, §2). I denne oppgaven vil de arkivene som skal undersøkes, altså arkivportalene, være definert etter betydningen av et arkivdepot. Men vil bli referert til som digitalt arkiv eller arkivportal i teksten. I Norge har vi i lang tid ikke skilt mellom begrepene arkiv og det de på engelsk kaller *record management*. Men i senere tid har vi begynt å bruke begrepet dokumentasjonsforvaltning. Mens arkiv går mer på de tradisjonelle arkivoppgavene som å ordne arkiv til langtidsbevaring, omhandler dokumentasjonsforvaltning om å håndtere og administrere dokumentasjon for at virksomhetens prosesser skal være så effektive som mulig (Neergaard, 2017, s. 4).

Det tradisjonelle arkivet besto tidligere av papirdokumenter fra offentlig forvaltning eller makthaveren i samfunnet. Dette viser seg også i Norges arkivlov vedtatt i 1992, der det står at arkiv er et dokument som blir til som ledd i en virksomhet (Arkivlova, 1992, §2).

Dokumentbegrepet blir i loven beskrevet som et medium for senere lesing, lytting, fremføring eller overføring (Arkivlova, 1992, §2). Men i henhold til arkivlova (1992, §2) må det ha blitt produsert av virksomheten selv eller blitt saksbehandlet av virksomheten for at det er bevaringsverdig. Man kan selvfølgelig argumentere for at det også står i arkivlova (1992, §1) at dokumentasjon skal tas vare på om det har forskningsmessig eller kulturell verdi, men det kan se ut som om det er opp til hver enkel virksomhet å vurdere dette selv. I Canada har de en mer åpen tolkning av hva et arkiv skal bestå av og hva et dokument er. I deres Library and

Archives of Canada Act fra 2004 skiller de mellom *government record*, *ministerial record* og *record*, altså et dokumentarisk materiale produsert eller tilhørende regjeringen eller en minister, og et “vanlig” arkivdokument. Deres beskrivelse av et dokument er alt dokumentarisk materiale som ikke er publisert (bøker og lignende), uansett hvilket medium det er eller i hvilken form det har. Ut fra dette kan man kanskje si at den kanadiske loven er litt mer moderne og vid i betydningen av begrepene dokument og arkiv enn den norske lovgivningen. Det kan ha noe å si at loven i Canada gjelder for både arkiv og bibliotek på et nasjonalt nivå. I tillegg er den kanadiske lovgivningen 12 år nyere enn den norske, det kan være det også har påvirket hvor moderne lovverket ser ut til å være. Det kan virke som kanadisk lovgivning om arkiv og bibliotek på nasjonalt nivå omhandler Library and Archives Canada, heretter kalt LAC, mens provinsene har egne lovgivninger om arkiv. Slik som f.eks. Ontario, som skal ta vare på offentlig arkiv og arkiv som har betydning for provinsen (Archives and Recordkeeping Act, 2006). Når det gjelder Nasjonalbiblioteket så har vi pliktavleveringslova (1990), som har samme definisjon på dokument som arkivlova (1992). Loven legger opp til at alle dokumenter som er allment tilgjengelig skal avleveres til Nasjonalbiblioteket uansett om det er i fysisk eller digital form (Pliktavleveringslova, 1990, §4). Dette kan for eksempel være bøker, ukeblader eller aviser. I norsk lovgivning er Arkivverkets nasjonale oppgaver og ansvar nedfelt i samme lov med forskrifter som på fylkeskommunalt og kommunalt nivå.

I dagens moderne verden har både arkivarens og arkivets rolle i samfunnet endret seg. Arkivaren, eller dokumentforvalteren, skal i tillegg til å være godt bevandret i arkivet også aktivt formidle arkivets innhold og yte tjenester til brukere av arkivet, både innad i egen organisasjon og til andre mennesker i samfunnet som har en interesse i arkivets innhold (Haugnes, 2017, s. 152). Dette er en markant endring i arkivarens rolle, fra å være en passiv vokter av papirarkiver til å ha en aktiv rolle både i innsamling, formidling og tilgjengeliggjøring av både gamle og nye arkivdokumenter. Selve konseptet arkiv har også endret seg, og fått en utvidet betydning. Fra tidligere å være en ganske anonym bevarer av offentlig informasjon til å bli en minneinstitusjon som mennesker oppsøker aktivt. En minneinstitusjon som tar vare på et *helt* folks kollektive minne, ikke bare utvalgte deler av det. Det moderne arkiv har for det meste gått bort fra papirregimet og inn i en digital verden der arkivsystemet ofte er en skyløsning der dokumentene er elektronisk lagret på servere

utenfor organisasjonen, og er i mange sammenhenger en aktiv innsamler av kilder og arkivmateriale, uansett medium. Dokumentene i arkivene skal ikke bare være saksdokumenter som ble til som ledd i forvaltningen til offentlige virksomheter, men også innsamlede dokumenter av historisk interesse. Dette er noe arkiv i Canada har gjort siden 1982 på grunn av deres behov for en egen historie og innsamling av alt arkiv som omhandlet Canada, uansett om det var privat eller offentlig arkiv (Millar, 1998, s.110-111).

Arkivet, som tidligere for det meste bestod av papirdokumenter og andre skriftlige nedtegnelser, inneholder nå en rekke andre materialer og medier. Det kan være medier som tekst, fotografier, lyd, film og andre gjenstander, både i fysiske og digitale former. Arkiv som Skeivt arkiv² og Arkiv i Nordland³ er aktive innsamlere av arkiv til sine samlinger, men de går også et skritt videre fordi de også selv produserer dokumentasjon til sine arkiv. De har for eksempel skapt videoopptak der de intervjuer mennesker som forteller om sine opplevelser rundt et bestemt tema. Men selv om arkivene har beveget seg i en mer digital retning og arkivarens rolle har endret seg så er de arkivfaglige prinsippene, ifølge NOU 2019: 9, like viktige i digitale arkiv som i papirbaserte arkiv (s. 53).

2.1. Arkivteori

De forskjellige definisjonene av arkiv og hva et arkiv består av henger til en viss grad sammen med den historiske utviklingen av arkivteori. Utviklingen av arkivteori og da spesielt den postmodernistiske tankegangen har gjort at urfolksarkiv har blitt mer synlig i arkivfeltet og gjort det mulig for studenter, forskere og andre å undersøke og få lettere tilgang til dokumentasjon relatert til urfolk.

En sentral skikkelse innen tidlig arkivvitenskap var britiske Hilary Jenkinson. Jenkinson skrev i 1922 *A Manual of Archive Administration* som har vært en retningslinje for arkivtradisjoner og praksiser i lang tid etter at den ble publisert. Manualen danner blant annet et grunnlag for dagens kanadiske arkivpraksiser (Hodge et.al., 2022, s. 147). I denne manualen ble arkivarens

² [Vi vil ha ditt liv på tape! | Skeivt arkiv](#)

³ [Arkiv i Nordland / Carl Schøyen / Sven Hörnell utstilling på Noua prosjektrom - Arkiv i Nordland](#)

oppgaver og plikter beskrevet. Pliktene gikk først og fremst ut på å beskytte arkivmaterialets grunnleggende kvaliteter, deretter å hjelpe andre å finne frem i arkivmaterialet (Marthinsen, 2012, s. 263). I Jenkinsons syn var arkivet upartisk og passivt, bestående av skrevne offisielle dokumenter som dokumenterte hva som var skjedd (sannheten), og arkivaren var en som ikke tolket materialet og heller ikke ødela ordenen som arkivet er skapt i, altså en som bevarte proveniensprinsippet (Lane & Hill, 2011, s. 4). Arkivaren skulle i all hovedsak være en passiv portvokter (Hodge et.al., 2022, s. 148). Den politiske, sosiale og kulturelle konteksten som arkivet var skapt i skulle ikke tas hensyn til og var ikke viktig. Jenkinson var imot internasjonal standardisering av arkivmetodikk og arkivterminologi, fordi han mente det var for stor forskjell når det kom til å forvalte arkiv mellom de forskjellige landene og det ville bli for vanskelig å oversette spesifikke arkivfaglige ord og uttrykk (Marthinsen, 2012, s.226-227).

På 1990-tallet kom det et gjennombrudd i arkivteorien, der gamle begreper og holdninger ble revidert og sett på med et nytt blikk. Den sentrale postmoderne tanken besto i hovedsak av å problematisere og kritisere påståtte vedtatte sannheter. Postmoderne tanker kom også til arkivfeltet, og postmoderne arkivteori ble gjeldende. Dette begynte fra midten av 1990-tallet i Canada (Maliniemi, 2010, s. 56; Daniel, 2010, s. 90). Sett i lys av Jenkinsons teori, så sier postmodernismen at det ikke kun er én virkelighet og én sannhet, men flere (Lane & Hill, 2011, s. 7). I arkivsammenheng var en av hovedtankene i postmodernismen at en ikke kan skille konteksten og arkivet. Det som skjedde i virkeligheten og dokumentasjonen av hendelsene i arkivet er ikke identiske. Det er både historiske, sosiale og kulturelle forhold som må tas hensyn til når en skal uttale seg om hva som er sant og ikke. Dokumentasjonen som befinner seg i arkivet må både tolkes og kommuniseres med (Lane & Hill, 2011, s. 8). Daniel (2010) trekker frem to aspekter ved postmodernismen som er spesielt viktige for arkivfeltet: En kritisering av arkivet som noe objektivt og upartisk, og en økt bevissthet på å få de marginaliserte og undertrykte gruppene i samfunnet inn i arkivene (s. 90). I forhold til arkivarens rolle i en postmodernistisk innflytelse, trekker Daniel (2010) frem den medvirkende arkivar som har egne fordommer som kan påvirke arkiveringsprosessen (s. 91). I tråd med den postmodernistiske tanken om å stille spørsmål om det som finnes og ikke finnes i arkivene er Harris og hans undersøkelser i Sør-Afrika relevant. Harris (2002) undersøkte Sør-Afrikas arkivpraksiser under apartheid, samt forhandlingene om fortiden og endringene

av arkivdanningen som skjedde i etterkant. Han fant blant annet ut at arkivet ikke kan dokumentere den hele og fulle sannheten av historiske hendelser. Den postmodernistiske tanken og påvirkningen den hadde på arkivene, gav også rom for at flere stemmer fra samfunnet kunne være representert i arkivene, slik som for eksempel kvinner, og ikke bare de som hadde makt i samfunnet (Schwartz & Cook, 2002, s. 7, 16; Daniel, 2010, s. 90). Før postmodernismen, og i henhold til Jenkinsons teori om hva arkiv skulle inneholde, var arkiv ofte mangelfulle. Det var få arkivdokumenter om kvinner, mennesker fra lavere samfunnsklasser, unge eller minoriteter (Daniel, 2010, s. 83). Det var ikke fordi de ikke var til stede i samfunnet på den tiden, men fordi de ikke var vurdert som viktig nok til å ta vare på dokumentasjon om, i henhold til datidens politiske og sosiale konstruksjoner og maktrelasjoner.

2.2. Arkiv, makt og sannhet

Historisk sett har arkiv fantes i mange tusen år, og arkivaryrket er et av verdens eldste yrker (Schwartz & Cook, 2002, s. 2). Arkiv ble tidligere skapt av makteliten i samfunnet, som brukte arkivene for å forbedre sin posisjon i samfunnet (Schwartz & Cook, 2002, s. 1; Erll & Nünning, 2010, s. 102). De første arkivene ble brukt for eiendomsrett, og til juridiske, administrative, religiøse og/eller militære formål (Cunningham, 2005, s. 26). Dette gjorde at veldig få hadde tilgang til dem, som regel bare de som regjerte og deres funksjonærer. Hovedfunksjonene til arkivene var å gi de eller den som hadde makt den nødvendige informasjonen til å kunne forberede seg for fremtiden og for å kunne disiplinere sine undersåtter, i tillegg til å kontrollere fortiden og nåtiden. Arkivene var verktøy for å opprettholde politisk makt i samfunnet (Erll & Nünning, 2010, s. 102; Schwartz & Cook, 2002, s. 3). Det ligger makt i å bestemme hvilke dokumenter som skal i arkivet, og ikke, det samme gjelder med å bestemme hvem som skal ha tilgangen til det som er i arkivene og ikke (Cunningham, 2005, s. 47). Makt i å bestemme hvilke syn og verdier som blir hørt og privilegert og hvilke som ikke blir hørt og marginalisert (Schwartz & Cook, 2002, s. 14). Arkivene kan også bli brukt som et verktøy for politisk makt ved at styresmaktene ødelegger eller destruerer arkivdokumenter som de gjerne vil glemme eller forhindre bli kjent. Ved at offentligheten får tilgang til arkiv, blir det samfunnet bemyndiget ved å ha den tilgangen (Schwartz & Cook, 2002, s. 15). Harris (2002, s. 64) skriver om et eksempel fra Sør-Afrika

der staten gjennomførte destruksjonen av dokumenter under apartheid i tidsrommet 1990-1994. Dette var en måte for myndighetene å kontrollere både Sør-Afrikas historie og det sosiale minnet. Men som Harris (2002) kommer inn på, så er de offisielle dokumentene kun en del av prosessen rundt apartheid regime, og er ikke på noen måte en korrekt gjengivelse av det som faktisk skjedde (s. 65). En annen måte som Sør-Afrika utøvde makt over det sosiale minnet på var ved å ikke dokumentere, ved å inndra og destruere dokumentasjon fra de som kjempet mot apartheid, kolonialisme og segregering, samt å dokumentere lite eller ingenting om marginaliserte mennesker (Harris, 2002, s. 69, 73). Det Harris demonstrerer i sin undersøkelse av situasjonen i Sør-Afrika er i tråd med de postmodernistiske tendensene i arkivfeltet, som problematiserer maktrelasjonene som eksisterer fordi man tenker at konteksten rundt arkivet har noe å si for hvordan arkivet er blitt og hva arkivet inneholder.

Selv om det på bakgrunn av de postmodernistiske idéene om arkiv er problematisert, slik som av Harris, er det fremdeles mange som mener at arkiv består av dokumenter brukt for å kunne bevise hva som faktisk har skjedd. De ser fremdeles på arkivene som noe objektivt, nøytralt og historisk korrekt. Dette bildet av arkivet som noe objektivt og nøytralt kan man se på for eksempel ISO (International Organization for Standardization) 15489 som legger til grunn at egenskaper til arkivdokumenter skal ha autentisitet, integritet, pålitelighet og anvendelighet for å kunne fungere som bevis (Kruse, 2014, s.31). Schwartz & Cook (2002, s. 11) er enig i at arkiver er forbundet med begreper som verdi, bevis, sannhet og autoritet, men påpeker at det ikke er tilfellet. Arkiv er en refleksjon og rettferdiggjørelse av samfunnet som har skapt det. Arkivet må kontinuerlig gjennomgå en kritisk fortolkning (Schwartz & Cook, 2002, s.12). Også arkivarer har blitt sett på som passive, nøytrale og objektive arbeidere som passer på historiske kilder og sannheten, kanskje også av arkivarene selv (Schwartz & Cook, 2002, s. 5). Men både arkiv og arkivarer har et taust narrativ som påvirker arkivet og gir det en mening (Moradi et.al., 2020, s. 2). Denne meningen og narrative kan gis gjennom arkivbegrensning, beskrivelser, titulering, metadata og gjennom kassasjon. Man kan lett glemme at konteksten for når og hvor og hvem som skapte arkivet har noe å si for hvordan vi i dag kan tolke informasjonen som ligger i arkivene. Arkivene er også et sted for sosial og politisk makt, og den makten kan brukes til å forme det kollektive minnet og en felles identitet (Schwartz & Cook, 2002, s. 1-2).

2.3. Arkiv og kulturelt minne

Riksrevisjonen (2017) mener at museum, bibliotek og arkivet utgjør en del av vårt felles nasjonale minne, og har samlinger som bør gjøres digitalt tilgjengelig og formidles (s. 31, 95). Det som er eller kan være et nasjonalt eller kollektivt minne er vanskelig å definere, men Kantsteiner (2002, s.180) beskriver kollektivt minne på en god måte når han skriver “...is not history, though it is sometimes made from similar material. It is a collective phenomenon but it only manifests itself in the actions and statements of individuals”. Arkivlova (1992, §1) sier at man skal ta vare på og gjøre tilgjengelig arkiv av kulturell verdi, noe som jeg vil tolke som et grep for å ta vare på Norges felles kulturelle minne. Arkivene i Canada har siden begynnelsen av 1980-tallet vært opptatt av å ta vare på all dokumentasjon som omhandler Canada i et forsøk på å skape en felles kulturell identitet (Millar, 1998, s. 106). I Canadas lovgivning om arkiv, Library and Archives of Canada Act (2004), nevnes ikke kulturarv eller kulturelt minne, men det fokuseres mer på dokumentarven generelt og det å være regjeringens minne.

En arkivportal med arkivressurser for urfolk kan bli sett på som en måte å ta vare på et folks felles kulturelle minne. Kulturelt minne består i hovedsak av to elementer: Det å huske og det å glemme. Hver av disse to elementene består av én aktiv del og én passiv del. Arkivet befinner seg i den passive delen av det å huske (Assmann, 2010, s. 99). Siden kollektivt minne er så udefinerbart, er det klart at et arkiv som er sett på som nøytralt og objektivt, kan forme det kollektive minnet "sin" vei, altså etter meningen til de med makt over arkivet. Kansteiner (2002, s. 182) skriver i sin artikkel at kulturelt minne kan bestå av «objectified culture, that is, the texts, rites, images, buildings, and monuments which are designed to recall fateful events in the history of the collective». Denne objektifiserte kulturen vil naturligvis kunne finnes i arkiver. Schwartz & Cook (s.2, 2002) skriver at arkivdokumenter har makt til å forme det kollektive minnet, og hvordan vi ser på oss selv i det samfunnet. Dette gjelder selvfølgelig også urfolk, og hvordan de ser seg selv som en del av storsamfunnet. Hvordan urfolk blir kontekstualisert i digitale arkiv kan dermed både forme det kollektive minnet, hvordan storsamfunnet ser på urfolk og hvordan urfolk ser på seg selv. Ifølge Daniel (2010, s. 92) har postmodernismen kommet med idéen om at arkivdokumenter og arkiv også har en symbolsk verdi som kan forme folk identitet og det kollektive minnet. Daniel (2010) nevner et eksempel med American Jewish Historical Society. Denne organisasjonen ble opprettet for

å bygge en jødisk identitet utfra mange ulike elementer fra en spredd jødisk befolkning, og for å skape en plass for seg selv i det amerikanske samfunnet. Under opprettelsen av organisasjonen var det mange uenigheter om hva den jødiske identiteten i Amerika var, og da ble arkivet og dokumentene der et verktøy for å bekrefte deres identitet og deres plass i samfunnet (s. 92-93).

2.4. Proveniens og sentrale arkivfaglige prinsipper

Norge, som resten av verden, har basert sin arkivfaglige virksomhet på et sett med overordnede verktøy for å kunne utføre sitt arbeide på best mulig og mest mulig lik måte. Jeg vil her nevne noen av de viktigste, som har stor innflytelse på hvordan arbeidet med arkiv utføres, samt hvordan arkivene har blitt utformet og blir utformet i dag. Det første verktøyet jeg vil trekke frem er proveniensprinsippet, utviklet på midten og slutten av 1800-tallet. Proveniens sikter til hvem som er arkivskaper og betyr herkomst, opprinnelse eller avstamning (NOU 2019:9, s. 52). Det er viktig fordi det tilfører arkivmaterialet viktig merverdi og kontekstualisering, samtidig som den sier noe om dokumentasjonens autenticitet (NOU 2019:9, s. 52). Før proveniensprinsippet, frem til slutten av 1800-tallet, var det mer vanlig å ordne arkiv etter pertinensprinsippet, som vil si å ordne arkiv etter emne eller tema (NOU 2019:9, s. 53). Proveniensprinsippet består av to deler: Indre og ytre proveniens. Indre proveniens vil si å beholde dokumentene i den rekkefølgen som da arkivet ble opprettet. Ytre proveniens handler om å holde forskjellige arkivenheter som ikke hører sammen fysisk adskilt. Slik at både arkivet som helhet og arkivet innad i seg selv beholder den ordningen og den rekkefølgen den hadde da den ble skapt (Marthinsen, 2012 s.37; NOU 2019:9, s. 53). Sterkt influert av den postmodernistiske tanken om å ta hensyn til arkivets kontekst, er det også blitt lansert en ide om å basere proveniensprinsippet på etnisitet. Dette for å ta hensyn til forskjellige minoritetsgruppers måter å bevare kultur og overføre minne, som er annerledes enn det skriftlige byråkratiske arkivet som de fleste arkiv er bygd etter i dag (Daniel, 2010, s. 94).

Det andre verktøyer jeg vil trekke frem er idéen om at arkivet har eller skal ha pålitelighet, integritet, autenticitet og konfidensialitet. Dette er også en del av de sentrale arkivfaglige prinsippene (NOU 2019: 9, s. 52). De arkivfaglige prinsippene kan ha like stor betydning for historisk arkivmateriale fra minneinstitusjoner som offentlige institusjoner, om enn på en annen måte. Offentlige institusjoner følger de arkivfaglige prinsippene som integritet,

pålitelighet og autentisitet i saksbehandlings- og/eller politiske prosesser for å kunne se at alt er blitt gjort etter gjeldende lover og regler. Og for å kontrollere at ikke noe er blitt endret uten autorisasjon, at dokumentasjonen er hva den sier den er og at hele prosessen er korrekt skildret. Hos minneinstitusjoner er autentisitet, pålitelighet og integritet også viktig. Dette er arkivmateriale som har stor betydning for forskere, slektsgranskere, og andre, fordi de må ha tiltro til at den metadataen og det som vises i form av skriftlige dokumenter, fotografier, lydfiler m.m. er det de sier de er, er skapt på tidspunktet som er beskrevet og at proveniensprinsippet er benyttet. Det er også viktig at arkivmaterialet ikke er blitt endret i ettertid eller i digitaliseringsprosessen. Og om det er endret, er det viktig at det er blitt dokumentert hva som er endret og hvorfor.

Det tredje og siste verktøyet jeg vil trekke frem er klassifikasjon, tidligere kalt arkivnøkkel. En klassifikasjon eller en arkivnøkkel er en måte å ordne et saksarkiv på (Fonnes, 2017, s. 146). Inndelingssystemet kan være etter emne, slik som kommuners og fylkeskommuners K-koder og statens fellesnøkkel. Inndelingen kan også være etter organisasjonens funksjon. Denne inndeling består av forskjellige klasser som beskriver funksjonene, prosessene og aktivitetene til organisasjonen (Neergaard, 2017, s.95, 107). I analoge arkiv sortert etter arkivnøkkel kan klassifikasjon ha en sammenheng til indre proveniens fordi det er en måte å sortere arkivmaterialet på innad i en arkivserie. Dette opphører i et digitalt arkiv der dokumentene sorteres i nummererte saksmapper i en rekkefølge uavhengig av emne eller klasse. Felles for klassifikasjonen er at den skal dekke alle saksområdene som organisasjonen har ansvaret for, og er dermed mest relevant for organisasjoner i offentlig forvaltning.

2.5. Arkiv, medier og digitalisering

Mitt fokus på digitale plattformer og arkivportaler, som er teknologiske løsninger for arkiv, er knyttet direkte opp til den digitaliseringen som har skjedd de siste 20 årene. Norge har flere stortingsmeldinger som viser til det offentlige Norges ambisjoner på digitaliseringsområdet. Blant annet Meld. St. nr. 24 (2008-2009) *Nasjonal strategi for digital bevaring og formidling av kulturarv*, Meld. St. 31 (2019-2020) *Samisk språk, kultur og samfunnsliv - Digitalisering* og Meld. St. 27 (2015-2016) *Digital agenda for Norge - IKT for en enklere hverdag og økt produktivitet*. Denne ambisjonen har resultert i tre store nettsteder for historiske kilder og kulturarv med digitalt innhold: DigitaltMuseum, nb.no og Digitalarkivet. Men det er ikke nok

at det digitale materialet blir publisert, det må også bli brukt og formidlet for å ha verdi (Bastiansen, 2023, s. 69). Arkivverket utviklet Digitalarkivet som en plattform for å publisere statlige, kommunale og private digitale arkiver. I 2020 hadde Digitalarkivet 7 millioner besøk (Lande, 2022, s. 80). Arkivverket er ikke en aktivt formidler, men kun en tilrettelegger for formidling som tilgjengeliggjør ved å gi fysisk tilgang. I Arkivverkets tildelingsbrev fra 2021 står det at de skal “sikre, bevare og tilgjengeliggjøre et bredt og allsidig utvalg av samfunnets arkiver” (Lande, 2022, s.75). Dette er delvis i tråd med Meld. St. nr. 24 (2008-2009) *Nasjonal strategi for digital bevaring og formidling av kulturarv* som sier at digitaliseringen skal føre til større grad av tilgang og formidling (s.14-15). Lande (2002) mener at digitaliseringen til Arkivverket fører til et større fokus på å tilgjengeliggjøre samlingene, og at den aktive formidlingen av samlingene flyttes ut til brukerne (s. 80, 88). Arkivverkets samfunnsoppdrag er ikke å aktivt formidle sine arkiver, men å sikre, bevare og tilgjengeliggjøre et *bredt og allsidig* (min kursivering) utvalg av samfunnets arkiver. Bredt og allsidig utvalg kan bety så mye, men det kan tolkes til det at Digitalarkivet dermed bør inneholde arkiver fra og for alle kjønn, alle legninger, alle minoriteter, alle urfolk, alle forskjellige typer organisasjoner, alle bedrifter og andre som er med på å forme Norges kollektive minne.

Arkiv har vært gjennom en stor forandring, fra papirarkiv til arkiv med mange forskjellige digitale medier. Digitaliseringen av store mengder arkivmateriale gjør at både proveniens og de arkivfaglige prinsippene, som ble til når det kun var papirarkiv, blir utfordret av nye måter å tenke arkiv og arkivpraksis på. Både når det gjelder digitalisering, digitalt skapt materiale og arkivportaler som Nuohtti og LAC. Med den postmoderne forståelsen av arkiv blir det rom for flere dokumenter enn kun de skapt av makthaverne i samfunnet, og dermed andre typer dokumenter enn saksdokumenter i arkivene. I dagens moderne arkiv finner vi i tillegg til saksdokumenter andre medier som fotografier, film og kassetter. Nye medier vil også si nye utfordringer med tanke på langtidsbevaring og mulighet for å få tilgang til mediene om 50 eller 100 år. Med papirdokumenter var dette relativt lett, da en oppbevarte papirene i egnede skap eller rom langt fra fukt og varme. For å kunne langtidsbevare medier som fotografier, film og kassetter må en ha spesialiserte arkivlokaler for at kvaliteten ikke blir forringet. For å kunne spille av for eksempel film og lyd må en også ta vare på avspillingsutstyret som trengs for å spille det av i tillegg til en bruksanvisning på hvordan det skal gjøres. På grunn av at

teknologien er så forskjellig og endrer seg så fort, er det for mange arkiver en løsning å digitalisere disse mediene, for å kunne tilgjengeliggjøre og bruke arkivmaterialet.

Digitalisering av arkivmateriale kan føre til mange positive ting ved at arkivmateriale kan brukes og synliggjøres på mange forskjellige måter. Slik som for eksempel ved å løfte frem urfolk og minoriteter i arkivene og det å kunne hente frem relaterte arkivressurser fra mange forskjellige steder. Men digitalisering av historiske dokumenter er ikke bare positivt sett fra et arkivfaglig ståsted. Rekrut (2014, s. 238-239) mener at det digitale bildet av et historisk dokument ikke bør bli sett på som et surrogat med like stor verdi som det originale fysiske skriftlige dokumentet eller fotografiet. Det er aspekter ved det fysiske dokumentet som forsvinner under digitaliseringsprosessen. Både under selve skanningen og når det kommer til resultatet. Under selve skanningen nevner Rekrut (2014, s. 241) at en både bør tenke på bildeoppløsningen og muligheter for å kunne zoome inn på bildet for å kunne hente ut mest mulig informasjon fra dokumentet i ettertid. På grunn av historiske dokumenters materialitet mener Rekrut (2014, s. 242) at det er en hel del av informasjon om dokumentet som forsvinner når det blir digitalt. Hun nevner både vekt, størrelse, tekstur, farge og beskjæring som eksempler på faktorer som blir borte i digitaliseringsprosessen. Ved å undersøke det fysiske dokumentet setter undersøgeren dokumentets materialitet inn i dokumentskaperens tid og rom, dens tidligere og nåværende kontekst og en kan observere både hvordan dokumentet ble konstruert og dets nåværende tilstand (Rekrut, 2014, s. 245).

Selv om arkivmaterialer som skriftlige dokumenter og fotografier forblir statiske i sin digitale form og ligner veldig mye på det originale analoge dokumentet, så er de forskjellige. Selv om den som har digitalisert har prøvd å gjøre dem så like som mulig. Digitaliseringen har gjort at dokumentet transformeres og den digitale versjonen kan endre vår tolkning av dokumentet. Meningen bak dokumentet kan også forsvinne, fordi konteksten ofte kan bli borte i det digitale dokumentet (Bastiansen, 2023, s. 115, 147). Når konteksten forsvinner, skaper det utfordringer når historiske digitale dokumenter skal tolkes. Bastiansen (2023) nevner dokumentets materialitet, samt brukergrensesnittet og søkemotorene til nettstedet arkivmaterialet finnes som faktorer i tolkningen, og advarer mot å se på disse kildene som et lagringssted for sannheten, da kildene er påvirket av sin arkivskaper (s. 148-152). Kontekstualiseringen av for eksempel urfolk i digitaliserte fotografier kan være annerledes

enn om kontekstualiseringen skulle tolkes utfra det originale fotografiet. Med det originale fotografiet ville undersøkelsen være med et besøk til det aktuelle arkivet, der undersøkelsen av det originale fotografiet også ville være en undersøkelse av arkivserien og arkivskaperen. Når man derimot undersøker et digitalt fotografi, forholder en seg som oftest til en enkelt fil, kanskje uten annen informasjon enn kun den digitale kopien av fotografiet. Dette illustrerer to helt forskjellige kontekster rundt et fotografi. Dette er viktig å tenke på når en skal tolke historiske arkivdokumenter. Det er ikke mulig å se eller lese dokumentet slik det ble sett eller lest da det ble skapt. Dette fordi vi nå, mange tiår senere, ser eller leser dokumentene med den kunnskapen om hva som er skjedd i ettertid og hvordan verden har forandret seg siden det dokumentet ble skrevet eller det bildet ble tatt (Bastiansen, 2023, s. 117).

Her vil jeg si noe om fordelene med digitale skapte arkiver i forhold til hvordan proveniensprinsippet og de arkivfaglige prinsippene kan bli brukt i norsk sammenheng. Jeg har ikke grunnlag for å uttale meg om hvordan kanadiske digitale sakarkivsystem er bygd opp eller fungerer i praksis. Proveniensprinsippet i dagens elektroniske arkivdannelser vil jeg si går av seg selv, da de elektroniske arkivene er satt opp på en sånn måte at de forskjellige arkivseriene ligger i hver sin del av arkivet og dokumentene ligger i den rekkefølgen de ble registrert i hver sin saksmappe. De forskjellige arkivene ligger adskilt fra hverandre i forskjellige databaser med forskjellige innlogging, slik at en alltid vet hvilket elektroniske arkiv man er i. Det kanskje viktigste og vanskeligste i det daglige arbeidet er å sikre pålitelighet, integritet, autentisitet og konfidensialitet. Det å kunne bekrefte at dokumentene i arkivet er autentiske og det dokumentet som ble mottatt eller sendt ut i dagens elektroniske arkivsystem kan være en utfordring. På den ene siden er det knyttet en del metadata til hvert enkelt dokument som gjør at en kanskje har mer detaljert informasjon knyttet til hvert dokument enn tidligere, men det kan også være knyttet for eksempel flere versjoner av et dokument til en sak.

Siden det i dagens elektroniske verden er mange steder å kommunisere, er det også en utfordring ved at saksbehandling kan skje utenfor sakarkivsystemet, og det blir vanskelig å vite om alle saksdokumenter som tilhører en sak er registrert i saksmappa. Sakarkivsystem som følger norske standarder har logger som loggfører hva som skjer på saken og på dokumentet for å hindre uautoriserte endringer (Haugen, 2017, s. 15-16). Det er også mulig å

knytte til notater eller merknader til sak og dokument. Dette er viktige virkemidler for å kunne sikre integritet ved at eventuelle endringer under eller etter avsluttet saksbehandling blir dokumentert og forklart. Konfidensialitet sikres ved å ha god oversikt over lovhjemler som er knyttet til egen arbeide, for eksempel offentleglova⁴ og personopplysningsloven⁵, og god tilgangsstyring i arkivsystemet. Dette forhindrer at opplysninger som kan være skadelig for bedrifter eller enkeltpersoner ikke blir kjent for offentligheten gjennom for eksempel offentlig postjournal eller innad i egen organisasjon. Alle disse tingene må være på plass for at alle som bruker sakarkivsystemet nå og i fremtiden skal ha tillit til at det som er der er rett, ekte og det det gir seg ut for å være.

2.6. Yrkes- og forskningsetiske retningslinjer

International Council on Archives (ICA) har utarbeidet yrkesetiske regler, som blant annet Arkivverket har videreført til Norge (Arkivverket, 2017). ICAs yrkesetiske retningslinjer er laget for å gi en felles internasjonal etisk ramme for alle som jobber med arkiv (Arkivverket, 2017). De yrkesetiske retningslinjene består av ti punkter. Det blir for mye å gå gjennom alle punktene her, så jeg skal bare nevne de mest relevante i denne sammenhengen. Det er å bevare arkivets integritet og autentisitet, beholde proveniensen i arkivet, gjøre arkivet mest mulig tilgjengelig og verne om personvernet til de registrerte i arkivet. Intensjonen med disse yrkesetiske reglene skal blant annet forhindre at det maktskjevheten som fantes tidligere videreføres, med vekt på at arkivarene skal være nøytrale og objektive i sitt arbeide (Haugens, 2014, s. 148). Denne tankegangen er helt i henhold til Jenkinsons teori om at arkivaren skal være passiv og objektiv. Den postmodernistiske teorien om arkivdokumenters kontekst og hvor viktig den er når arkivmaterialet skal finnes frem, tolkes og brukes en gang i fremtiden, gjør at det virker som noe er glemt i de yrkesetiske retningslinjene til ICA. Både proveniens og arkivfaglige prinsipper er nevnt, men bare i forhold til å kjenne opphavet til arkivet og arbeidet med ordning og katalogisering. I Canada har Association of Canadian Archivists (ASA) i 2017 utarbeidet sine egne yrkesetiske retningslinjer kalt *Code of Ethics and Professional Conduct*, som skal fungere som en retningslinje for alle som arbeider med

⁴ [Lov om rett til innsyn i dokument i offentlig verksemd \(offentleglova\) - Lovdata](#)

⁵ [Lov om behandling av personopplysninger \(personopplysningsloven\) - Lovdata](#)

arkiver uansett tittel eller status når de skal ta avgjørelser som omhandler arkiver (Association of Canadian Archivists, 2023). To positive momenter i ASA sine retningslinjer er at de jobber for å sikre en etisk forvaltning av kulturelt sensitivt arkivmateriale og deres fokus på arkivmaterialets kontekst. Konteksten er faktisk det første av alle prinsippene i retningslinjen som blir nevnt. I tillegg blir selvfølgelig proveniens og sentrale arkivfaglige prinsipper nevnt som viktige momenter i arkivarbeidet (Association of Canadian Archivists, 2023).

Når det gjelder forskningsetiske retningslinjer så er det i Norge Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora som har utarbeidet forskningsetiske retningslinjer for mitt fagfelt (Staksrud et.al., 2021). I disse retningslinjene er det spesielt punkt 31 *Svakstilte og sårbare grupper*, punkt 32 *Respekt for kulturelle forskjeller*, samt punkt 33 *Kulturhistoriske kilder* som må tas ekstra hensyn til på grunn av tematikken i denne oppgaven. Punkt 31 (s. 26) går ut på å beskytte svakstilte og sårbare gruppers integritet og interesser fordi de tidligere kan ha vært utsatt for maktovergrep og uetisk forskning. Punkt 32 (s. 26-27) handler om å tilegne seg respekt, kunnskap og forståelse for den kulturelle gruppens lokale kontekst og sosiale forhold. Her nevnes også urfolk og *FNs erklæring om urfolks rettigheter* som noe som må ivaretas under forskningen. I tillegg nevnes samarbeid og brukermedvirkning som viktige faktorer når en forsker på kulturelle grupper. Både punkt 31 og 32 nevner at noen mennesker som er i disse gruppene kan frykte stigmatisering og negative konsekvenser ved å delta i forskningen, men at det ikke skal hindre forskning på disse gruppene fordi det igjen kan føre til ytterligere stigmatisering. Punkt 33 (s. 27-28) om kulturhistoriske kilder viser til å behandle kulturhistoriske kilder på en forsvarlig måte, og da er noe av det som er nevnt som kilde arkiv og muséer. Det er til og med et eget avsnitt som poengterer hvor viktig arkiv, biblioteker og muséer er for å sikre dokumentasjon om nåtiden og fortiden for fremtidig og pågående forskning. Punkt 33 nevner også at en forsker ikke må forringe kulturminnet eller hindre fremtidig forskning på samme materiale. Både yrkesfaglige retningslinjer for arkivfaget og forskningsetiske retningslinjer er viktige å være klar over og bruke når en skal bruke, undersøke eller forske i arkivmateriale, både i jobbsammenheng, i forbindelse med utdanning eller privat. Kanskje også spesielt når en skal bruke, undersøke eller forske på arkivmateriale relatert til minoritetsgrupper og urfolk.

3. Urfolk

Siden jeg skal se på hvordan urfolk kontekstualiseres på to utvalgte arkivportaler, skal jeg først si noe om hvem urfolk er og deres historiske bakgrunn i Norge og Canada. Urfolk er ofte en minoritet i landet som har hatt tilknytning til et bestemt geografisk område lenge før nåværende statsgrenser ble etablert, og ofte er kulturen blitt forsøkt undertrykt fra myndighetenes side (FN-Sambandet, 2023b; Sámediggi/Sametinget, u.å.). Samer i Norge ivaretar sin status som urfolk gjennom *ILO-konvensjonen nr. 169 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater* (Holmesland, 2006, s. 17). I Canada er det grunnlovens paragraf 35 som slår fast og anerkjenner urfolks rettigheter (The Constitution Acts, 1867 to 1982, 1982).

I Norge ble undertrykkningen av samene og kvenene fra 1860 til første del av 1900-tallet gjennomført ved hjelp av en streng fornorskings- og assimileringsspolitikk som skulle fjerne samisk språk og andre kulturelle markører som var “fremmed” (Maliniemi, 2010, s.24; Hilder, 2012, s.164). I 1851 opprettet Stortinget *Finnfondet* som skulle gå til fornorskingsarbeidet i skolene, i form av undervisning på norsk til samiske og kvenske barn. I første del av 1900-tallet ble skoleinternat et viktig verktøy for å få fortgang i fornorskingsarbeidet (Maliniemi, 2010, s. 24-25). Internatene skilte barna fra sine familier i lange perioder ad gangen, og tvang dem til å kun bruke det norske språket i dagliglivet. Det var ikke lov å snakke samiske eller kvensk på internatene. Fornorskings- og assimileringsspolitikken ble praktisert til lagt inn på 1960-tallet, selv om politikken offisielt var opphevet (Maliniemi, 2010, s.26). Et annet fornorskningstiltak kom i 1902 med en strengere jordsalgslov. Den loven gjorde at det kun var norske statsborgere som brukte det norske språket daglig og kunne snakke, lese og skrive norsk som kunne kjøpe jord. Dette gjorde at både samer og kvener byttet til norske navn for å kunne kjøpe jord. Denne strenge jordsalgsloven ble opphevet i 1965 (Maliniemi, 2010, s.27).

I Canada hadde de en lignende form for assimilering som i Norge med “Residential Schools”. Residential Schools kan ligne på det vi i Norge kaller internatskoler. Dette var en måte å assimilere barn med First Nations, Métis og inuitt-bakgrunn i Canada, ved å fjerne barna fra sin familie, sin kultur og sitt språk og dermed hindre overføring av kulturelle verdier fra generasjon til generasjon (Hodge et.al, 2022, s. 148; McCracken & Hogan, 2021, s. 2). Det var regjeringen i Canada som sto for denne ordningen, men den ble utført av religiøse

organisasjoner. Ordningen med Residential Schools varte i over 150 år i Canada, og en regner med at over 150 000 barn gikk på disse skolene i løpet av den tiden. Den første skolen ble åpnet i 1830 og den siste skolen i Canada stengte i 1996 (Hodge et.al, 2022, s. 148-149; McCracken & Hogan, 2021, s. 2). I ettertid har det kommet frem at mange av de som gikk på disse skolene sliter med både mental og fysisk helse, og mange befinner seg i de laveste samfunnsklassene på grunn av regjeringens måte å håndtere urbefolkningen på. Med bakgrunn i dette opprettet regjeringen i Canada i 2007 *The Residential Schools Settlement Agreement* for å bøte på skadene som er blitt påført de berørte av Residential School systemet (McCracken & Hogan, 2021, s. 3; Hodge et.al., 2022, s. 149). Barn ble ikke bare separert fra sine foreldre via internatskoler, barn ble også tvangsadoptert bort fra sine foreldre eller satt i fosterhjem, for å hindre at verdifull kulturell tradisjon og arv ble videreført til neste generasjon (Hodge et.al., 2022, s. 149). På slutten av 1800-tallet ble The Indian Act (1876) vedtatt og er hva Hodge et.al. (2002, s.148) kaller “cultural genocide”. På grunn av denne lovgivningen mistet urbefolkningen land og språk, rettigheter ble innskrenket, en kunne ikke forlate eget område uten lov, spirituelle ledere ble forfulgt og spirituelle objekter ble tatt og ødelagt (Hodge et.al., 2022, s. 148).

3.1.Norges og Canadas forpliktelser ovenfor urfolk i eget land

De nasjonale forpliktelsene til Norge og Canada er basert på urfolks kamp for en plass i samfunnet og som en sikkerhet mot at tidligere urett og tiltak ikke skal skje igjen. Dessuten er disse rettighetene en måte å sikre et kulturelt mangfold i samfunnet ved at urfolks kultur og språk kan bevares og utvikles videre.

I dag har Norge forpliktelser ovenfor urfolk og andre minoriteter gjennom flere FN konvensjoner⁶, *Europarådets rammekonvensjon om beskyttelse av nasjonale minoriteter*, *minoritetsspråkpakten*, ILO-konvensjonen nr. 169, FN's erklæring for rettigheter til urfolk og egne nasjonale lover og regler (Holmesland, 2006, s.14-17). Dette gjelder også arkiv, da arkivet har en sentral rolle i å kunne utøve disse forpliktelsene.

⁶ Se [Internasjonale konvensjoner - Sametinget](#) for full oversikt.

ILO-konvensjonen nr. 169 (1989) om urfolk og stammefolk i selvstendige stater sier blant annet at regjeringen skal legge til rette for tiltak for å “fremme full virkeliggjøring av disse folks sosiale, økonomiske og kulturelle rettigheter med respekt for deres sosiale og kulturelle identitet, skikker og tradisjoner og for deres institusjoner” (Regjeringen 2020b, Artikkel 2). I tillegg til at “disse folks sosiale, kulturelle, religiøse og åndelige verdier og skikker anerkjennes og vernes, og det skal tas tilbørlig hensyn til de typer av problemer de møter, både som gruppe og som enkeltpersoner” (Regjeringen 2020b, Artikkel 5).

Som medlemsland i FN er Norge bundet til å følge FNs bestemmelser for sine medlemsland. Dette gjelder også *FNs erklæring om urfolks rettigheter*, vedtatt i 2007. Denne erklæringen slår fast at urfolk har spesielle rettigheter spesielt i forhold til egen kultur, identitet, språk og tradisjoner. Det FNs erklæring legger vekt på som ikke ILO-konvensjonen gjør er fremheve urfolks rett til å delta i alle saker som angår dem (FN-Sambandet, 2023a). Erklæringen legger også vekt på rett til å bevare egen kultur og tradisjoner, slik som ILO-konvensjonen.

Europarådets rammekonvensjon om beskyttelse av nasjonale minoriteter tar for seg mye av det samme som ILO-konvensjonen, men har spesielt tre ekstra punkter som jeg vil vektlegge. Det er at minoritetsbefolkningen skal beskyttes mot assimilasjon (Regjeringen, 2020c, artikkel 5), at minoriteter skal kunne lage og bruke egne medier (Regjeringen, 2020c, artikkel 9) og de skal kunne fritt bruke sitt eget språk både privat og offentlig, både i tale og skrift (Regjeringen, 2020c, artikkel 10).

Minoritetsspråkpakten gir mer omfattende rettigheter om beskyttelse av språk enn det som er beskrevet i rammekonvensjonen. Norge har forpliktet seg ovenfor nordsamisk, lulesamisk og sørsamisk av de samiske språkene (Regjeringen, 2022). I tillegg til minoritetsspråkpakten har Norge sameloven (1989), som sikrer samer rettigheter til å utvikle eget språk, egen kultur og eget samfunn.

Canada har forpliktelser ovenfor sine urfolk gjennom Canadas grunnlov, egne avtaler og traktater, samt *FNs erklæring om urfolks rettigheter*. Canada har tre større grupper med urfolk, det er First Nations, Métis og inuitter. Canadas grunnlov paragraf 35 slår fast og anerkjenner urfolksrettigheter, gyldigheten av allerede inngåtte avtaler/traktater og rett til å bli

tatt med i diskusjoner om loven skal endres (The Constitution Acts, 1867 to 1982, 1982). *The Canadian Charter of Rights and Freedoms* paragraf 25 beskytter urfolk i Canada sine rettigheter og friheter, noe som vil si at urfolks rettigheter og frihet ikke kan bli opphevet og kan heller ikke fravikes (Government of Canada, 2023).

I 2020 ble et lovforslag sendt Canadas regjering, Bill C-8: *An Act to amend the Citizenship Act* på bakgrunn av Sannhet- og forsoningskommisjonens rapport *Calls to action*. Den forplikter regjeringen til å følge opp *Calls to action* nummer 94 som går ut på at nye statsborgere i sin ed også lover å følge offisielle avtaler/traktater med urfolk, i tillegg til kanadisk lovverk. Dermed anerkjenner regjeringen urfolkens rettigheter i Canada (Department of Justice Canada, 2023). Denne loven ble vedtatt i 2021 (Global Citizen, 2021; Frogner, 2022, s. 218).

I 2021 vedtok regjeringen i Canada også å implementere *FNs erklæring om urfolks rettigheter* i Bill C-15 *An Act respecting the United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples* (Frogner, 2022, s. 218). Dette forplikter Canada, på samme måte som Norge, til samarbeid og konsultasjon, samt å jobbe for forsoning mellom stat og urfolk. Canadas regjering har også ambisjoner om å lage en handlingsplan og om nødvendig endre på allerede vedtatte regelverk for å kunne passe med FN's erklæring for rettigheter til urfolk. Justisdepartementet sier at erklæringen vil være “a critical tool in our collective efforts to address the legacies of colonialism, violence, systemic racism and discrimination faced by Indigenous Peoples in Canada” (Department of Justice Canada, 2021). I tillegg til disse lovene har Canada også en Bill C-91 *An Act respecting Indigenous Languages Act*, som blant annet skal styrke urfolksspråk i Canada (Frogner, 2022, s. 227; *An Act respecting Indigenous languages*, 2019).

3.2. Sannhet- og forsoningskommisjonene i Canada og Norge

Både i Canada og Norge er det opprettet sannhets- og forsoningskommisjoner for å se om det er mulig å bøte for den uretten som er gjort mot urfolk i henholdsvis Canada og Norge. I Canada ble *Truth and Reconciliation Commission of Canada* opprettet i 2008. Deres oppdrag var å samle og dokumentere hvordan Residential School systemet opererte i Canada, fortelle om dens historie til offentligheten for å skape en forsoning mellom offentligheten og

urfolksbefolkningen, samt å dokumentere dette arbeidet i en rapport (McCracken & Hogan, 2021, s. 3). Arkivmaterialet etter sannhets- og forsoningskommisjon i Canada er levert til LAC for oppbevaring (Library and Archives Canada, 2022d). I 2015 ble *Truth and Reconciliation Commission of Canada: Calls to Action* publisert med tiltak for måter å gi oppreisning til urbefolkningen i Canada, både for tidligere og nåværende behandling (Hodge et.al, 2022, s. 149). Forsoningsarbeidet i Canada i forhold til arkivpraksis er beskrevet i *Calls to action* nummer 70. Denne omhandler hvordan man på et nasjonalt nivå burde endre på kanadiske arkivpraksiser og styrende dokumenter som omhandler arkiv i samarbeid med urbefolkningen. *Calls to action* nummer 70 mener at man i samarbeid med urbefolkningen burde tilpasse arkivpraksiser etter blant annet *FNs erklæring om urfolks rettigheter* og sørge for urbefolkningens rett til å vite hva som er blitt gjort mot dem og hvorfor. Spesielt med tanke på hva som skjedde på internatskolene (Hodge et.al., 2022, s. 149). På regjeringen til Canada sine sider kan en lese at dette arbeidet ble gjennomført i 2022 av the Steering Committee on Canada's Archives, og resultatet ble publisert i rapporten *Reconciliation Framework: The Response to the Report of the Truth and Reconciliation Commission Taskforce*. The Steering Committee on Canada's Archives skal samarbeide med LAC om gjennomføringen av rapporten (Government of Canada, 2024). LAC har også en *Indigenous Heritage Action Plan Implementation Progress Report* fra desember 2019. Rapporten tar for seg progresjonen i LAC sin plan bestående av 28 punkter i tråd med sannhet- og forsoningskommisjonen i Canada sin *Calls to Action* rapport for å erkjenne urfolks rettigheter og øke tilgang til urfolkssamlingen deres (Library and Archives Canada, 2023c).

I Norge ble Sannhets- og forsoningskommisjonen opprettet i 2017. Mandatet til kommisjonen ble behandlet av Stortinget i 2018 (Stortinget, 2023a). Sannhets- og forsoningskommisjonens mandat var å kartlegge “norske myndigheters forsoningspolitikk overfor samer og kvener/norskfinner, og de konsekvensene denne politikken har hatt for enkeltindivider og grupper og for forholdet mellom majoritetsbefolkningen og kvener/norskfinner og samer” (Stortinget, 2023b). I 2024 var Sannhet- og forsoningskommisjonens rapport på høring, med frist 15.03.24, der blant annet Arkivverket har avgitt høringssvar. Arkivverket har i sitt høringssvar tre hovedpunkter der de mener de kan bidra til forsoning: “forvaltning av og tilgang til dokumentasjon for kulturarv, identitet, historisk og rettslig kunnskapsutvikling, tillitsbygging i det samiske samfunnet og kunnskap om og dialog med ulike samiske

brukergrupper for å utvikle en bedre tilgang til slik dokumentasjon” (Arkivverket, 2024a). Etter det jeg har kunne se var dette den eneste høringsuttalelsen som omhandlet forsoning og arkiv, men ble ikke med i Sannhet- og forsoningskommisjonens anbefalte tiltak⁷. Stortinget skal behandle Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport våren 2024. Sannhets- og forsoningskommisjonens arkiver er avlevert til Arkivverket (Arkivverket, 2024a).

3.3. Urfolk og arkiv

Da urfolk gjerne ikke har egne offisielle arkiv som strekker seg langt tilbake i tid er gjerne arkivmateriale som omhandler urfolk skapt av majoritetssamfunnet, altså av ikke-urfolkskilder og arkivskapere. Samer og andre urfolk har gjerne ikke hatt tilgang til eget arkivmateriale da arkivmaterialet tidligere har vært ikke-eksisterende eller i beste fall utilgjengelig. Denne separasjonen fra egen kulturarv kan for urfolk oppleves som en annen form for kulturell frarøvelse (Hilder, 2012, s. 164). Mye av eldre urfolks arkivmateriale har blitt digitalisert for tilgjengeliggjøring på digitale arkivportaler. Hvordan dette materialet blir kontekstualisert vil ha stor betydning på hvordan urfolk vil se på seg selv og sin historie, og hvordan andre vil se på dem og deres historie. Arkivportaler som Nuohtti og LAC har mange historiske fotografier der urfolk er fotografert. Dette er gjerne innsamlet arkivmateriale fra privatpersoner, da det i offentlig arkiver kanskje ikke ville blitt definert som arkivverdig, fordi det ikke er et skriftlig dokument.

Historien er skrevet av vinnerne. Det var de privilegerte stemmene, altså den dominante i samfunnet, som ble hørt gjennom arkivene, og som vil bli sett på som dokumentasjon på hva som har skjedd og hvorfor, uansett om det var sant eller ikke (Nordin et al., 2023, s. 91). Som tidligere nevnt inneholder arkiv også et samfunns, eller del av et samfunns, kollektive minne. Arkivene danner ofte grunnlag for enten å styrke eller svekke samfunnets forståelse av sin historie, sett i lys av arkivets kontekst, maktrelasjon og arkiveringsprosess. De kan også spille en viktig rolle for urfolk satt opp mot uretten de har vært utsatt for tidligere, ved å virke som bevis eller ved å “ta tilbake” kolonisert arkivmateriale. Arkivsamlinger viser hvordan konteksten rundt samlingen var, hvilke prioriteringer som var gjeldende og hvilke verdier

⁷ [Sannhets- og forsoningskommisjonen - sluttrapport \(stortinget.no\)](https://stortinget.no/forsoningskommisjonen-sluttrapport)

arkivskaperene og arkivarene hadde (Tisdell, 2017, s. 77). Datidens sosiale og politiske strukturer har påvirket offentlige arkiver, i hvordan de har vurdert arkivdokumenter og samlet inn materiale til sine samlinger. Dermed kan visse perspektiver og grupper ha blitt ekskludert fra arkivmaterialet som har blitt bevart (Tisdell, 2017, s. 78). Men samiske kilder er ikke helt borte fra gamle “norske” arkiv, om man bare vet hvor en skal lete og hva en leter etter. Det finnes blant annet spor etter samiskspråklige dokumenter i Statsarkivet i Tromsø fra Kistrand fattigkommisjon som er datert til slutten av 1890-tallet (Maliniemi, 2010, s. 275-278). Riksarkivaren har en skriftserie der Statsarkivet i Tromsø i hefte 21 presenterte noen av sine dokumenter. I hefte 21 (Harris et.al., 2005) er det flere dokumenter der samer er nevnt, slik som i et dokument fra 1612 om skattekrav til samer og andre (s.10), et dokument fra 1692 om rettsaken mot Anders Poulsen (s. 12) og et dokument fra 1885 om flyttvei for rein (s.30).

3.3.1. Koloniserte arkiv

Da det stort sett bare er de privilegerte stemmene som blir hørt gjennom arkivene, vil det si at det i tradisjonelle arkiv er en rekke urfolksstemmer som ikke er blitt hørt, hverken av historieskriverne eller gjennom arkivene (McCracken & Hogan, 2021, s. 11). Dette gir “hull” eller “stillheter” i historien. Det kan være på grunn av tap av arkivmateriale, det kan ha blitt glemt eller oversett, arkivmaterialet kan ha blitt avvist av arkivinstitusjonen, det kan ha blitt vurdert av arkivaren som ikke bevaringsverdig eller på grunn av institusjonens arkivfaglige tradisjoner eller prosesser. Dette kan være enten bevisste eller ubevisste valg (Tisdell, 2017, s.78, 93). Daniel (2010, s. 88) mener at noe av grunnen til at det kan være lite av urfolksmateriale i arkivene fordi arkivene kan være tilbakeholdne med å ta inn arkivdokumenter på andre språk enn majoritetsspråket.

Arkivene bør bli avkolonisert fordi dokumenter om urfolks liv og samfunn har blitt samlet inn med en kolonial agenda og samlet i arkivdepot som opprettholder dette. Arkivdepot opprettholder den koloniale agendaen ved at konteksten rundt arkivdokumentene, tittelen på arkivdokumentene, samt at beskrivelsene og strukturen i arkivet er det samme som tidligere og kan blant annet ha den samme støtende språkbruken som var vanlig under koloniseringsperioden. Dette kan ses på som et resultat av arkivfaglige prinsipper som autentisitet og proveniens. Koloniserte arkiv gjør at urfolk ikke har tilgang til og ikke har

muligheten til å fortelle sin egen historie. Gamle arkivkonsept tar ikke hensyn til at urfolks tradisjonelle kunnskap ofte ble fortalt muntlig og gjerne er knyttet til et spesielt sted.

Hodge et.al. (2002, s. 153) poengterer at et avkolonisert arkiv bør bli fortalt *av* urfolket, ikke *om* dem. Dette er spesielt viktig fordi urfolk som historisk sett har blitt undertrykt og marginalisert bør få kunne bestemme hvordan dokumentene som finnes i arkivene blir formidlet. Og da med en problematisering av konteksten rundt hvordan og hvorfor disse dokumentene ble skapt. Både tekster og bilder i arkivene kan være farget av traume og følelser på bakgrunn av assimileringen (Hodge et al., 2002, s.153). Man kan ta et eksempel fra Residential Schools i Canada. Mye av dokumentene herfra dokumenterer ikke direkte vold eller misbruk av elevene, men det er språket som blir brukt om elevene og deres bakgrunn som viser en akseptert kolonial tenkemåte som vi i dag ville kalt rasistisk og følelseløs. Møte med disse arkivdokumentene kan for de overlevende (og arkivarer) bli veldig traumatisk (McCracken & Hogan, 2021, s. 7, 9). Det er mulig å bruke de arkivdokumentene som frembringer traume til å helbrede hele urfolkssamfunn og fjerne skam knyttet til arkivdokumentene, men det krever vilje og samarbeid med det samfunnet det gjelder (McCracken og Hogan, 2021, s. 9) De som kontrollerer historien, har som kjent makt til å endre den. Ved å bevare arkivmateriale om urfolk gir offentlige virksomheter dette arkivmaterialet og urfolket legitimitet og flere perspektiv på historien, og dermed blir denne historien en motvekt til makthavernes majoritetshistorie (Tisdell, 2017, s. 77).

3.3.2. Begrensede tradisjonelle arkiv

Noe som har gjort det vanskelig for urfolksskilder å få innpass i arkiver, er at de gjerne har en aktiv muntlig tradisjon som ikke har blitt nedskrevet noe særlig ned før i mer moderne tid. Deres muntlige urfolkskunnskap passer gjerne ikke inn i tradisjonelle arkiv, arkivmetoder og arkivteorier som er basert på skriftlige kilder (Cunningham, 2005, s. 32; Hodge et.al. 2022, s. 153; Schwartz & Cook, 2002, s. 7). Dagens arkivpraksiser er som nevnt i stor grad basert på Jenkinsons manual der arkivdokumenter er skrevne offisielle dokumenter laget av makthaverne i samfunnet. Forskjellige arkivmiljø i Canada har kritisert arkivbegrepet fordi den utestenger urfolk, og ikke er utstyrt til å kunne ta vare på urfolks minne fordi det tradisjonelt sett kun er skriftlige nedtegnelser som regnes som arkivdokumenter (Maliniemi, 2010, s.54). Dette kommer også Daniel (2010) inn på når hun kritiserer konseptene *record* og

record creation, som er definert med tanke på det skriftlige europeiske byråkratiet.

Hun utfordrer konseptet *record* med at det kan være andre ting enn et skriftlig dokument skapt av en person eller en institusjon, *record* kan også være skapt av en gruppe mennesker med egne verdier og praksiser (s.94).

3.3.3. Digitalisering og deltagelse

Nordin et.al. (2023) mener at marginaliserte grupper og personer, slik som urfolk, kan bli bemyndiget ved at stemmene deres blir hørt gjennom for eksempel digitale arkiv (s. 92-93). Det er en måte å stå opp mot den koloniale historiefortellingen og få kontroll over det kollektive minnet (Shiri et. al., 2022, s. 94). Daniel (2010, s. 82, 99) fremhever den teknologiske utviklingen som en viktig faktor for kulturarv og arkivering gjort av etniske grupper. Dette siden teknologien i dag åpner opp for å publisere, dele, kommentere og lenke mellom dokumenter og kan bli til samarbeidsarkiv. Men samarbeid er begrenset til de menneskene som har og kan bruke den nyeste teknologien (Daniel, 2010, s. 101). Et godt eksempel på samarbeidsarkiv er *The Traditional Micronesian Navigation Collection* ved University of Hawai'i Library. Dette er en samling bilder fra 1980-tallet tatt av amerikaneren Steve Thomas. Bildene er fra øya Satawal i Micronesia (Smith, 2008, s. 10). Det universitetet har gjort for å få ny kunnskap om disse bildene er å legge bildene digitalt tilgjengelig sammen med den metadataen de har om bildet, og åpnet opp et kommentarfelt knyttet til hvert enkelt bilde for at brukere kan samtale sammen om bildet på en så åpen måte som mulig. Som resultat av dette har flere bildet fått tilleggsinformasjon om både steder, navn på personer, objekter og seremonier (Smith, 2008, s. 12). Men det er ikke bare digital teknologi som har gjort at etniske grupper har fått innpass i arkiv, det er også den postmodernistiske tanken. I tillegg til den politiske situasjonen til etniske minoriteter i samfunnet der de har fått flere rettigheter. Det er også en større aksept for mangfold i storsamfunnet (Daniel, 2010, s.82).

3.3.4. Konteksten til arkiv om urfolk

Mye av den urfolkskunnskapen som ligger i arkivene er *om* dem, ikke *av* dem. I de arkivene er urfolk et objekt som blir studert av den koloniale majoritetsmakta eller andre urfolkseksperter og -forskere, og den kunnskapen, perspektivet og stemmen som urfolkene besitter er ikke tatt med i det hele tatt (Russell, 2005, s. 161; Daniel, 2010, s. 96). Russell (2005, s. 167-186) skriver videre at for å fremme en nasjonal forsoning mellom maktthaverne i

samfunnet og urfolk, bør urfolkene få mulighet til å rette, endre og gi kontekstuell informasjon om urfolksmaterialet som finnes i arkivene og på den måte avkolonisere arkivmaterialet. McCracken & Hogan (2021, s. 10-11) mener at det å legge til verdifull kontekstuell informasjon til blant annet arkivfotografier av familiemedlemmer er en måte å forme historien til det bildet og til familiehistorien. Gjennom arkiver kan urfolk vedlikeholde og forsterke sin identitet (Marthinsen, 2012, s. 393). Uten denne kontekstuelle informasjonen kan ettertiden få feil bilde av både fortiden og nåtiden, samt vil den gi viktig kunnskap om minoriteter som ikke ville vært tilgjengelig ellers (Tisdell, 2017, s. 94). Siden mange av arkivene om urfolk ikke er skapt av urfolkene selv, kan man ganske sikkert si at det i mange av tilfellene ikke er gitt noe samtykke av urfolket. I mange arkivdokumenter er urfolk fremstilt som, tidligere nevnt, objekt eller som et offer, ikke som en aktør. Konteksten var ofte mangelfull, og de ble ofte fremstilt som en eksotisk, forvrengt representasjon av “de andre” (Daniel, 2010, s. 97). Dette er med på å fremme stereotyper og fordommer mot urfolk. Det er derfor viktig å ha etiske retningslinjer lett tilgjengelig i arkivportaler og digitale arkiv.

Noe som kan være med på å gi kontekstuell informasjon om arkivmateriale om urfolk er proveniens. Daniel (2010, s. 95) skriver hvordan etnisitet kan bli brukt som proveniens, fordi arkivmaterialet beskriver et viktig etnisk samfunn som hele tiden endrer seg og det samme gjelder konteksten rundt den grupperingen i storsamfunnet. Hun argumenterer for at konteksten til arkivet er etnisitet og kan derfor også være proveniens, og at man ved kun se på etnisitet i arkivene som et emne eller tema, ikke kan få en god nok beskrivelse av arkivmaterialet og det etniske samfunnet det omhandler (Daniel, 2010, s. 94-95). Etnisitet som proveniens åpner også for andre typer dokumenter, og dokumenter som ikke handler om organisasjoner eller enkeltindivider, men et eget samfunn eller gruppering med egne kulturelle verdier og praksiser (Daniel, 2010, s.94). Men dette med etnisk proveniens er ikke helt uproblematisk å implementere i arkiv. Dette fordi det trengs mange ressurser når det som skal dokumenteres kan gå over landegrensener eller provinser, og på grunn av språkforskjeller som kan gjøre prosessen veldig kompleks (Daniel, 2010, s. 101).

3.3.5. Hva kan gjøres fremover med arkiv om urfolk

Arkiv i Canada og Norge kan i lys av både *FNs erklæring om urfolks rettigheter* og Sannhet- og forsoningskommisjonenes rapporter, jobbe for å iverksette urfolksrettigheter i sine arkiv.

Frogner (2022, s. 214) mener at *FNs erklæring om urfolks rettigheter* gir urfolk rett til selv å bestemme hvordan de skal møte deres egen identitet i minneinstitusjoner. Men det kan være vanskelig å gjennomføre da våre tradisjonelle arkiv ikke er laget for det moderne postkoloniale arkiv som også skal kunne bevare tradisjonell urfolkskunnskap (Frogner, 2022, s. 213). Dette fordi, som nevnt tidligere, at arkivene i dag er bygd opp rundt det skriftlige offisielle dokumentet. Ifølge Frogner (2022, s. 213) er det per dags dato ingen god løsning på hvordan dagens arkiv skal kunne arkivere urfolkskunnskap uten å skriftliggjøre den. For å kunne bevege oss nærmere et avkolonisert arkiv kommer Frogner (2022) med noen forslag på hvordan depotarkiv kan implementere *FNs erklæring om urfolks rettigheter* i sine arkiv. Forslagene han kommer med er blant annet å ha instruksjoner for hvordan urfolksspråk kan bli brukt både i beskrivelser, titulering og stedsnavn, samt å lenke sammen urfolksdokumenter som hører sammen fra forskjellige arkivskapere eller arkivserier med en beskrivelse om hvorfor disse dokumentene hører sammen. Det er samtidig viktig å forstå at kultur er en sosial prosess og dermed vil beskrivelsene i arkivet aldri bli komplett (Frogner, 2022, s. 227). Frogners forslag er noe som hadde vært vanskelig å få til i et fysisk arkiv, og er kun mulig i dag på grunn av digitalisering av arkiv som har pågått de siste tiårene.

Holmesland (2006, s. 24) er også opptatt av hva arkivene kan gjøre for urfolk, og nevner spesielt to områder der arkiv kan gjøre en innsats for at urfolk kan kunne få opprettholde og revitalisere egen kultur. Gjerne gjennom samarbeid mellom forskjellige institusjoner og med urfolkssamfunnet. Det ene er å legge til rette for å skaffe og lage kunnskap om seg selv og egen kultur. Det andre er å lage og formidle kunnskap om urfolk og deres kultur til andre. Holmestrand (2006) poengterer at urfolk og nasjonale minoriteter sin kulturarv og deres tradisjoner er en del av Norges felles kulturarv og dermed angår alle i Norge. Derfor burde urfolks og nasjonale minoriteters kulturarv løftes frem i hele Norge (s.24). Holmestrands poeng kan gjelde for alle land som har urfolk. Dette bør gjøres i samarbeid med de forskjellige minoritetssamfunnene, og da gjerne gjennom inkludering og medvirkning. Daniel (2010, s. 97) er enig i at samarbeid er den beste måten å få mangfold inn i arkivene, og samtidig styrke marginaliserte grupper. Frogner (2022) foreslår også å få inn i arkivlovgivningen at urfolk bør ha en deltagende rolle og kunne uttale seg som egen kulturarv på egne vilkår (s. 231).

I tillegg til samarbeid på tvers av sektorer, nevner Daniel (2010) at arkiver bør rekruttere minoriteter i arkivene, få inn lokale behov inn i arkivutdanningen og et samarbeid om bevaringsvurderinger med minoritetssamfunnet (s. 97). Arkivene trenger på generelt grunnlag større mangfold, der flere forskjellige menneskegrupper får sin stemme hørt og vise flere perspektiver på hendelser som har vært. Inkludering og medvirkning vil både gi majoriteten større kunnskap om minoritetene og deres rolle i arkivene, men kan også gi minoriteten større kunnskap om viktigheten av arkiv (Tisdal, 2017, s. 92). Medvirkning og samarbeid er viktig for å bygge tillit og tilrettelegge for overlevering av privat arkivmateriale (Tisdal, 2017, s. 92). I Norge er dette spesielt viktig med tanke på gjennomføring og tilrettelegging av Arkivverkets bevaringsplan for samiske privatarkiver. Arkivmaterialet som omhandler minoriteter vil få større verdi når minoriteten får medvirke når arkivmaterialet skal begrenses, ordnes og beskrives, samt ved overlevering til et arkivdepot, fordi minoriteten sitter inne med viktig kunnskap om arkivmaterialet som omhandler dem (Tisdal, 2017, s. 92). Men som Daniel (2010) poengterer, så må man være oppmerksom på at personer innad i en etnisk eller kulturell gruppe vil ha forskjellige perspektiver og opplevelser som gjør at de kanskje vil ha andre vurderinger når det kommer til bevaringsvurderinger og ordning av arkiv enn andre i samme gruppering. Større beslutninger bør derfor gå gjennom gruppens egne beslutningsprosesser (s. 99).

Arkiv inneholder som kjent et samfunns kollektive minne, og er preget av hva makthaverne i landet og andre arkivskapere har ment var bevaringsverdig informasjon. Mye av den informasjonen som er blitt samlet inn er samlet med en kolonial agenda og kan skape traume for urbefolkningen i ettertid. Siden urbefolkningen gjerne har en muntlig tradisjon for kunnskapsdeling, er det vanskelig for tradisjonelle arkiv basert på at et arkiv er det skrevne dokument å få denne kunnskapen inn i arkivene for å skape en motvekt til det koloniale arkivet. Digitaliseringen av arkivmateriale åpner opp for å avkolonisere gamle arkiv og for forsoning mellom majoritetssamfunnet og urbefolkningen. Samarbeid med forskjellige urfolkssamfunn er nøkkelen for å få dette til på en god nok måte, da urbefolkningen har rett til selv å bestemme hvordan egen identitet skal møtes i minneinstitusjoner.

3.4. Fotomateriale i arkiv

Slik som jeg skrev innledningsvis, vil mitt hovedfokus i analysen av arkivportalene Nuohtti og Library and Archives Canada være fotomateriale som finnes i arkivene. Det er forskjellige måter fotografier av urfolk kan ha havnet i arkivet. Fotografiene kan ha vært en del av en saksbehandlingsprosess eller vært del av en dokumentasjon som har vært sendt inn til en offentlig instans. Men mange ganger kan det like gjerne vært en liten del av en større fotografisk samling donert eller innsamlet av arkivet for sikker oppbevaring. Et eksempel på dette fra Library and Canada Archives er arkivet etter George Mully, der fotografier om urfolk og deres kultur er en del av saksmappa *Photographs taken in Canada and the United States*⁸.

Fotografier sees ofte på som et avtrykk av virkeligheten, noe ekte, og et bevis på noe, en sannhet. Men man må være klar over at fotografier kan være manipulert eller forfalsket selv om de er arkivdokumenter, og at arkivdokumentet fremdeles er en autentisk arkivkilde. Et eksempel på at en makthaver som har manipulert virkeligheten er Stalin, som har redigert vekk mennesker som var falt i unåde fra offisielle fotografier (NOU 2019: 9, s. 54). Bildene viser ikke hele virkeligheten eller sannheten og kan ikke fungere som reell dokumentasjon fordi en del av fotografiet er fjernet, men arkivkilden er fremdeles ekte og autentisk.

Siden midten av 1800-tallet har det vært en utbredt tanke at representasjon gjennom kameraet, istedenfor ved hjelp av en persons øye og hånd, var en måte å registrere virkeligheten på en objektiv måte. Selv i dag er det mange som tenker på fotografier som bevis på virkeligheten, på hva som har skjedd og hvem som var der på et spesielt tidspunkt (Sturken & Cartwright, 2018, s. 25). Roland Barthes mente at et fotografi har et spesielt bånd mellom bilde som finnes i nåtiden og hva som skjedde i fortiden da bilde ble tatt (Sturken & Cartwright, 2018, s. 28). Roland Barthes (2000) skriver at det er to elementer som melder seg når en ser på fotografier. Det ene er studium, som basert på kulturen du er oppvokst med, gjør at du interesserer deg i og kan kjenne igjen det som skjer i fotografiet (s. 25-26). Studium er innholdet og meningen i et fotografi, det rent informative, hva det sier (Barthes, 2000, s. 26-

⁸ [Collection search - Photographs taken in Canada and the United States \[graphic material\] \(bac-lac.gc.ca\)](https://www.bac-lac.gc.ca/Collection%20search%20-%20Photographs%20taken%20in%20Canada%20and%20the%20United%20States%20%5Bgraphic%20material%5D%20%28%20bac-lac.gc.ca%29)

27, 43). Hvordan fotografiet tolkes kan endres alt etter hvordan det blir vist frem, og beskrivelsen til fotografiet former hvordan betrakteren forstår og tolker det fotografiet viser (McCracken & Hogan, 2021, s. 10). Det andre elementet Barthes nevner er punctum, som er noe uforutsett eller en detalj som oppfattes i et fotografi (Barthes, 2000, s. 27, 43) Baglo (2012) tolker punctum som noe som ikke tilknyttet egen kultur, men en konfrontasjon med noe tilfeldig som oppfattes i fotografiet, noe som bryter med forutinntatte forestillinger en måtte ha av hva fotografiet viser, noe ufrivillig som treffer en fra fortiden (s. 53, 54). Men det er viktig å huske at fotografiet er ikke bevis eller nøyaktig beskrivelse av virkeligheten, men en representasjon av virkeligheten, som kan bli fortalt ved å bruke bilder og språk. For å forstå fotografiet og finne mening i verden, gjennom representasjon, må en vurdere fotografiet i dens kulturelle kontekst (Sturken & Cartwright, 2018, s. 19). Baglo (2012) mener at fotografier er ikke bare en representasjon av noe, det er også en del av en sosial prosess. De har for eksempel vært med på å både objektifisere og forsterke stereotyper av sosiale og kulturelle forskjeller i samfunnet, der metadataene viser til ukorrekte opplysninger for å fremme fotografens syn (s. 46-47).

Når en ser fotografier i digitale arkiv er det viktig å huske på at kameraet aldri er nøytralt (Schwartz & Cook, 2002, s. 4), og fotografiet aldri viser til hele historien (Baglo, 2012. s. 55). Som tekster, dokumenter, filmer og lyder, må fotografiet tolkes utfra konteksten. Hvem tok fotografiet, i hvilken hensikt ble fotografiet tatt, i hvilken tidsperiode ble fotografiet tatt og hvordan var verdensbildet på det tidspunktet? Dette er bare noen av de kontrollspørsmålene som må stilles når en skal prøve å tolke et fotografi i et digitalt arkiv. Kontekstualisering av fotografier kan knyttes opp mot proveniensbegrepet som er et viktig begrep i arkivfeltet. Proveniens er som beskrevet tidligere viktig for å kunne si noe om hvem som er arkivskaper, og kan dermed gi både merverdi og autentisitet til fotografiet. Sammenhengen mellom arkivet, proveniensen og selve fotografiet vil dermed si noe om hvordan vi i ettertid oppfatter fotografiet, både ut fra hvor fotografiet befinner seg i arkivet, i hvilket arkiv det befinner seg i og hva fotografiet viser. Dermed også hvordan vi tolker både konteksten og historien til fotografiet, arkivskaperen og hva fotografiet prøver å formidle.

Historiske fotografier kan brukes for å huske felles hendelser og minner, der fotografiet representerer hendelsen og blir dermed et objektifisert kulturelt minne. Arkivportaler som

inneholder historiske digitaliserte fotografier av urfolk har et spesielt ansvar for hvordan de kontekstualiserer disse fotografiene som representerer et kollektiv folks hendelser og minner. Selv om fotografiene er tatt utfra en kolonial agenda, kan fotografiene brukes for å finne ut om forfedres liv og hendelser. Man kan for eksempel se på arkivfotografier og finne bilder av slekt, og vise det frem som bevis på at den personen faktisk har levd. Det kan også tenkes å brukes som et bevis på sin egen avstamning, for å bevise at man har urfolk i familien på grunn av markører i bildet som f.eks. klesdrakt eller hodepynt, og at en selv dermed også er av samme avstamning. Bilder av urfolk og andre marginaliserte grupper i arkiv kan bli brukt som bevis, spesielt i forbindelse med historiske traumer og menneskerettigheter (McCracken & Hogan, 2021, s. 10). For eksempel hvis en har vært utsatt for vold ved et internat eller barnehjem, det det være at et bilde kan bli brukt som bevis og du vil kunne ha krav på erstatning. Fotomateriale i arkiv kan være viktige kilder av informasjon for både privatpersoner, offentlig ansatte og forskere, så lenge en husker på konteksten fotografiene ble skapt i og hvordan både konteksten og arkiveringsprosessen har formet hvordan vi i dag tolker disse fotografiene.

3.4.1. Fotografier av urfolk

Historiske bilder av urfolk kan være viktige for deres etterkommere nå og i fremtiden. Fotografiene kan brukes til å få informasjon om slektskap eller forstå historiske handlinger. Det kan også gi informasjon om kanskje glemte ritualer, håndverk eller annen tradisjonskunnskap knyttet til det urfolkssamfunnet (Holmgaard, 2018, s. 59). Eldre fotografier av urfolk er gjerne bilder som er tatt av forskere og eventyrere for å dokumentere hvordan disse folkegruppene så ut, hva de gjorde og annet som gjorde at de skilte seg ut fra majoriteten. Poenget her er at urfolk ikke tok bilder selv, og de bildene de eventuelt tok selv, er ikke bilder man finner i digitale arkiv. Ifølge Lehtola (2018) begynte samer selv å fotografere og få bildene sine publisert fra begynnelsen av 1900-tallet.

Forskere og eventyrere var ikke ute etter å dokumentere urfolkssamfunnet på en forskningsmessig nøytral måte, men snarere å fremheve det som gjorde dem eksotiske og annerledes og på en måte som forsterket allerede etablerte stereotyper. utfordringene med mange av disse fotografiene er at fotografiene er om urfolk som en del av en gruppe, ikke et individ, og ikke tatt av urfolkene selv. Det er viktig å utforske dette da disse fotografiene, til

tross for konteksten rundt hvorfor de ble skapt, kan gi viktig informasjon til den generasjonen av urfolk som lever nå og for kommende generasjoner. Selv om dette ikke er nøytrale fotografier, kan de gi viktig historisk informasjon om bakgrunnen til hvorfor situasjonen til urfolk er som den er i dag. I tillegg til viktig informasjon om hvem som levde tidligere og hvordan skikkene og kulturen var da, samt viktig informasjon i forhold til håndverk og bygging av for eksempel gammer og kanoer. Fotografier av urfolk er derfor spesielle på et vis, da disse ofte er tatt av utenforstående og kanskje også utenfor sitt naturlige miljø. Fotografiene skulle vise noe eksotisk og annerledes. Individene eller gruppene som ble avbildet ble ofte objektifisert, og kan vise hvordan urfolk ble sett på av majoritetsbefolkningen. Fotografiene ble også ofte manipulert med lyssetting og annet for å forsterke forskjeller (Holmgaard, 2018, s. 57). Et eksempel som Baglo (2012, s. 46) kommer med er fotografier brukt på slutten av 1800-tallet og begynnelsen av 1900-tallet i anledning “levende utstillinger” i Europa og Amerika. Her ble samer stilt ut, sammen med andre “eksotiske” menneskegrupper, ved siden av en siida med reinsdyr, lavvo, gamle og andre kulturelle gjenstander. Disse fotografiene ble brukt for å forsterke stereotyper og fremme kulturell fremmedhet. Baglo (2012, s.46) gir ikke en eksakt forklaring på hva kulturell fremmedhet består av, men slik som jeg tolker hennes artikkel er det en kombinasjon av flere forskjellige elementer. Det ene er forsterkelse av allerede etablerte stereotyper. Det er også en fokusering på sosiale og kulturelle ulikheter i samfunnet, en slags “vi” og “dem, de andre” mentalitet. Baglo (2012) bruker dette uttrykket i hennes forskning av bilder brukt i levende utstillinger av samer i Europa og Amerika fra 1800-tallet av og utover.

Fra begynnelsen av 2000-tallet har flere urfolksgrupper både i Australia, Canada og Norge begynt med prosjekter der de tilføyer viktig kontekst til koloniale fotografier, for å “ta tilbake” fotografier tatt av utenforstående (Lehtola, 2018, s. 5). I Canada har for eksempel Library and Archives Canada et prosjekt kalt *Project Naming* som går ut på at urfolk selv identifiserer både personer, steder og aktiviteter i fotografier (Library and Archives Canada, 2022f). Et annet eksempel på å ta tilbake fotografier er *Traditional Micronesian Navigation Collection* fra University of Hawai‘i. Her har de brukt kommentarfeltet til de digitale bildene (med tilhørende beskrivelse) for å la alle som kan ha noe informasjon om fotografiene kommentere fotografiene eller kommentere på andres kommentarer, for slik å få innsamlet mest mulig informasjon om fotografiene (Smith, 2008, s. 12).

Å refortolke et fotografier av urfolk tatt av utenforstående er en annen måte å ta de tilbake på. Refortolkning av fotografier forklarer Holmgaard (2018, s. 58) som det å ta fotografiene ut fra den konteksten de ble tatt og ut fra hensikten fotografiet hadde da det ble tatt, og bruke fotografiet på en helt ny måte i en helt ny kontekst og en ny hensikt. Eksempelet hun bruker for å forklare refortolkning er at gjenlevende slektninger bruker fotografier av deres forfedre, som ble til under en kolonialiseringssprosess og viser undertrykkelse, som familiefotografier og henger fotografiene opp på veggene hjemme hos seg selv sammen med andre slektsfotografier (Holmgaard, 2018, s. 58).

4. Arkivportaler, formidling og tilgjengeliggjøring

Fokuset på digitalisering, formidling og tilgjengeliggjøring gjør at det er en god del digitale arkiv i Norge og Canada. Formidling og tilgjengeliggjøring handler også om tilgang (Bjelland, 2022, s. 48). Pugh (2010, s. 162) nevner tre forskjellige innganger inn i arkivene: juridisk tilgang, fysisk tilgang og intellektuell tilgang. Juridisk tilgang handler om at arkiver gjerne inneholder en del rettighetsdokumentasjon, personopplysninger eller andre sensitive opplysninger som arkivene ikke kan gi uforstående tilgang til av lovmessige eller etiske grunner (Pugh, 2010, s.171-172). Når det gjelder fysisk tilgang, er det snakk om muligheten til å se nærmere på dokumenter, enten i analog eller digital form uten at dokumentet tar skade av det (Pugh, 2010, s. 172). En måte å gi fysisk tilgang til arkivmateriale er å tilgjengeliggjøre arkivmateriale på egne eller felles arkivportaler, så lenge det ikke er restriksjoner på dokumentene og uten at det originale arkivmateriale blir skadet av å bli lest/sett. Ved at eldre dokumentasjon blir digitalisert og tilgjengeliggjort via digitale arkiv, kan man enklere og på flere måter formidle innhold uten restriksjoner i arkivene til brukerne. Den tredje tilgangen Pugh (2022, s. 168) nevner er intellektuell tilgang. Hun mener at det er arkivaren som vokter tilgangen til brukerne og at en bør gi referanseintervju på forhånd. Det kan være flere som er uenig med Pughs vurdering om at arkivaren skal, i Jenkinsons ånd, være en vokter av arkivmaterialet. Det kan ikke være opp til arkivaren å vurdere om brukeren er i stand til å forstå arkivmaterialet og konteksten, men heller legge til rette for forståelse med gode og beskrivende metadata som er skrevet for brukerne og ikke bare andre arkivarer. Lande (2022, s. 85) skriver at tilrettelegging av arkivmateriale for andres bruk, slik at de kan bruke

arkivmateriale til å lage nye tjenester og måter å formidle arkivmateriale på, vil være en av de viktigste oppgavene for arkivene i fremtiden.

En form for formidling som har økt siden 2000-tallet, og spesielt etter eksplosjonen av sosiale medier fra rundt 2010, er deltakelse. Dette kan gjøres gjennom blant annet tagging av dokumenter på forskjellige nettjenester, gjennom utstillinger eller transkripsjonsdugnader (Bjelland, 2022, s. 62). Det er for eksempel mange forskjellige, både åpne og lukkede, facebook-grupper der vanlige borgere aktivt deler arkivmateriale innen bestemte temaer eller interesseområder. Slik som for eksempel grupper for forskjellige kofter, tradisjonelt håndverk eller for forskjellige urfolkssamfunn. Her deles både eget arkivmateriale og arkivmateriale funnet på andre åpne digitale plattformer. Man kan også tenke på digitale arkivportaler som en slags utstilling av arkivmateriale fra forskjellige utstillere (arkivskapere), der brukeren av arkivportalen selv velger hvilke deler av utstillingen brukeren vil se. Når det gjelder transkribering bruker blant annet Arkivverket frivillige personer i sitt arbeid med å transkribere dokumenter til data. Arkivverket ser også på andre måter der deltakere kan være med på deres arbeid med formidling og tilgjengeliggjøring av arkiver (Lande, 2022, s. 82-83).

I Canada har det siden 1990-tallet vært flere som har tatt til orde for fokus på bruk, formidling og tilgjengeliggjøring av arkivmateriale. De mener at det er en del av arkivets samfunnsoppgave å legge til rette for bruk, men arkivene har ikke prioritert dette over andre arbeidsoppgaver (Bjelland, 2022, s. 49-50). I Norge har arkivene fra 2000-tallet blitt mer opptatt av å tilgjengeliggjøre og digitalisere sine samlinger, og drive med “aktiv formidling”, som vil si å aktivt oppsøke potensielle brukere av arkivet (Bjelland, 2022, s. 45, s.53). St. Meld. Nr. 17 (2005-2006) *2008 som markeringsår for kulturelt mangfold* sier noe om den norske stats ambisjoner når det kommer til formidling av minoritetskulturer og arkiv. Det står blant annet at arkiv bør styrke formidling at minoritetskulturer og være et sted der “minoriteter selv kan forme og oppleve kulturelle trekk som vedrører egen identitet” (St.meld.nr.17, 2005-2006, s.7). Ved at arkiv er med på å bevare og formidle minoritetskulturer, er de med på å vise inkludering og tilgjengeliggjøre en helhetlig samfunnsdokumentasjon. Bevaring og tilgjengeliggjøring av arkivmateriale fra

minoritetskulturer gir minoritetskulturen makt til å definere seg selv, samt å motvirke diskriminering og stereotyper (Tisdell, 2017, s.79-80).

Digitale arkiver eller arkivportaler for urfolksmateriale har flere forhåndsregler som bør tas hensyn til når arkivportalen settes opp, enn for eksempel norske eller kanadiske. Man må for eksempel tenke på hvordan arkivmaterialet relatert til urfolk blir presentert for urfolkene selv og resten av verden. Urfolk er en marginalisert gruppe og bør derfor tas med på hele prosessen når et nytt digitalt arkiv eller en arkivportal planlegges. Dette er noe Moradi et al. (2020) kaller "double sensitivity". Moradi et.al (2020) skriver i sin artikkel om etiske hensyn de var nødt til å forholde seg til under deres prosjekt med å designe et digitalt arkiv for en urbefolkning, og for å gjøre at det ble det veldig viktig å forstå den samiske konteksten (s.3). Moradi et.al. (2020, s. 1) skriver videre at begrepet double sensitivity oppsto i prosessen med å designe et nettbasert digitalt arkiv for samer som både var enkel å finne frem i og som var inspirert av den samiske kulturarven. Double sensitivity består av to aspekt som reflekterer og spiller på hverandre: "Cultural sensitivity" og "design sensitivity". Cultural sensitivity vil si å være respektfull ovenfor kulturen som urfolk representerer og hvilke verdier om er viktig for urfolk i møte med egne kulturminner. Og deretter ta med disse verdiene i hele designprosessen når brukergrensesnittet skal utarbeides. Det handler om å anerkjenne kulturen, verdiene og menneskene, og dette må reflekteres i designet. Denne refleksjonen vil gjenspeiles i design sensitivity, som går ut på å bruke de kulturelle verdiene for å utvikle de forskjellige egenskaper ved designet slik at de kan brukes av samiske brukerne og det samiske samfunnet (Moradi et.al., 2020, s. 3, 10). Når en skal lage en arkivportal for en bestemt etnisk gruppe eller minoritet som har blitt utsatt for assimilering og undertrykkelse over lang tid, er det viktig å tenke på hvordan en kan utforme eller designe den på en måte som både er respektfull, er enkel å bruke og har gjenkjennbare trekk fra egen kultur i designet. For å møte det samiske samfunnets behov og verdier, samt tenke på double sensitivity fokuserte Moradi et.al. (2020) på tre hovedfunksjoner, i tillegg til vanlige funksjoner som søkefelt og filtreringsmuligheter, som de syntes var spesielt viktig. De tre funksjonene var kart, en fellesskapsfunksjon og etiske retningslinjer (Moradi et.al. 2020, s. 4). De tok med kart fordi mange samer er opptatt av samiske landområder, og et avkolonisert kart der grensene mellom landene kan fjernes ble en funksjon som var i tråd med cultural sensitivity tankegangen (Moradi et.al. 2020, s. 4). Det at kulturminner ofte er koblet til et spesielt sted og at Sápmi er

et landområde som strekker seg (uten å ta hensyn til riksgrenser) over nordlige deler av Norge, Sverige, Finland og en liten del av Russland, har nok også spilt inn i beslutningen om å ha en kartfunksjon der en kan fjerne eller sette på de geografiske grensene mellom landene. Som jeg vil komme tilbake til senere, så har både Nuohtti og Library and Archives Canada en lignende kartfunksjon for sitt digitale urfolksmateriale.

Fellesskapsfunksjonen består av bruk av arkivsamlingene i tilknytning til brukerbidrag og historier knyttet til arkivmaterialet. Moradi et.al. (2020, s. 4) skriver at denne funksjonen ble med fordi fellesskap er viktig for samer, og mange er opptatt av å dele slektskap og historier om sine forfedre. Det var tenkt at denne funksjonen også skulle være interaktiv der brukere kunne blant annet laste opp arkivmateriale, lagre arkivbilder fra arkivet i en privat mappe og kommentere på arkivmateriale, enten åpent for alle eller for en liten gruppe. Den yngre generasjonen er vant med å dele bilder og lagre dem i egne mapper på sosiale medier. Dette var en måte å gjøre det på med en fellesskapsfunksjon der en kan for eksempel lage en mappe som går på duodji fra eget område. I Moradi et.al. (2020) sitt arbeid med å designe et digitalt arkiv for urbefolkning ble de etiske retningslinjene presentert for brukeren på to forskjellige måter, enten som en tekst eller i form av en quiz (s. 8). De fant ut at en må være forsiktig med hvordan man ordlegger seg da man lett kan bruke ord som portretterer urfolket som ofre, og at man burde gjøre det i samarbeid med urfolkene selv. Og når det gjeldt quizen fant de ut at det var en god måte å bli kjent med de etiske retningslinjene uten å måtte lese gjennom hele teksten til de etiske retningslinjene (Moradi et. al., 2020, s. 8). Nuohtti har også etiske retningslinjer både som tekst og som quiz. Jeg vil komme tilbake til hvordan disse etiske retningslinjene er tilgjengelig i Nuohtti.

5. Samisk arkiv i Norge

Arkivfaglige praksiser og tradisjoner i Norge styres av arkivfaglige interesseorganisasjoner, lovverket og Arkivverket. Men det er nok fremdeles Arkivverket som bærer det største ansvaret for å utvikle arkivfaget og arbeidet videre i Norge (Marthinsen, 2012, s. 140).

5.1. Historikk

Når det første arkivet i Norge ble opprettet kan være vanskelig å tidfeste, men det er mulig at det kan være fra begynnelsen av 1100-tallet. Sagalitteraturen forteller både om korrespondanse og eiendomsrett (Marthinsen, 2012, s. 258). Som så mange andre steder var det i Norge også av religiøse og statsanliggende (biskop og konge) grunner til at dokumenter ble arkivert (Marthinsen, 2012, s. 261). Riksarkivet i Norge ble opprettet i 1817 og var et arkivdepot i Oslo. Det første av statsarkivene ble opprettet i 1850 i Trondheim (Marthinsen, 2012, s. 135). I 1820 og 1822 ble det overført arkivmateriale fra både Danmark og Sverige som følge av Kieltraktaten (Marthinsen, 2012, s. 272). Norges første faste heltids riksarkivar Henrik Wergeland (1808-1845) mente at det å innhente dokumentasjon fra Norges historie var noe av det viktigste en arkivar kunne gjøre, for så å tilgjengeliggjøre det for offentligheten (Marthinsen, 2012, s. 27). Riksarkivet i Norge var opptatt av å bygge nasjonalstaten og nasjonalfølelsen og at arkivet skulle være med på dette arbeidet. Men riksarkivet var ikke bare opptatt av kulturhistorisk norsk arv, fra 1840 ble også juridisk og administrativ dokumentasjon verdsatt og tatt vare på (Marthinsen, 2012, s. 28). Arkivvitenskap i Norge omfatter teori, metode og praksis (Maliniemi, 2010, s. 56). På grunn av den teknologiske utviklingen i samfunnet har også hovedidéene i den norske arkivvitenskapen endret seg. Det er stort fokus på oppbevaring og bevaring av elektroniske arkiver og databaser, i tillegg til digitalisering av eldre dokumenter (Maliniemi, 2010, s. 54).

5.2. Privat arkiv

Etter arkivlova (1992, §2) er privat arkiv definert som arkiv som ikke er offentlig arkiv, altså ikke statlig eller kommunalt arkiv. Norge har vedtatt at man skal bevare de offentlige arkivene, mens en kun skal ha oversikt over verneverdige private arkiver (Arkivlova, 1992, §13). Det er verdt å merke seg at det kun er offentlige institusjoner som *må* forholde seg til arkivlova (1992) med tilhørende forskrift. Andre organisasjoner, foreninger o.l. i Norge kan velge å forholde seg til lov og forskrift hvis de vil, da de vil komme inn under betegnelsen privat arkiv. Det er unntak for verneverdige privatarkiv som *må* forholde seg til arkivlova (1992) Kap. 3 om private arkiv. De fleste samiske arkiv, som ikke tilhører Sametinget eller deler av dens administrasjon, vil komme inn under betegnelsen privat arkiv, da de ikke hverken er statlige eller kommunale. I de siste årene har det blitt større fokus på bevaring av privatarkiver, i tillegg til de offentlige arkivene. Arkiverket har laget i 2020 en

bevaringsplan for privatarkiv i Norge og lanserte i 2024 en bevaringsplan for samiske privatarkiv (Arkivverket, 2024c). Fokus på bevaring av private arkiver, spesielt i forhold til urfolk, er en måte å bevare et større mangfold av kilder og få en bredere samfunnsdokumentasjon. Det er lite urfolkskilder i de tradisjonelle arkivene fra offentlig forvaltning på grunn av tidligere maktbalanse og usynlighet i samfunnet. En ny arkivlov er klar til å bli behandlet av Stortinget (Regjeringen, 2021a). Vi vil da få se om Norge endrer gjeldende lov til å omfatte privatarkiv på en mer oppfattende måte enn i gjeldende lovverk. Men om Stortinget forholder seg til det som står i høringsnotatet, kan det se ut som om dette ikke blir tilfellet (Høringsnotat - Forslag til ny arkivlov, 2021, s. 173).

5.3. Sámi Arkiiva

Den første idéen om et samisk arkiv ble uttrykt i 1974 av Nordisk Samisk Institutt (NSI) og i NOU 1972:33 Om landsdelsplan for Nord-Norge (Lasko, 1993, s. 48). I NOU 1972:33 er det nevnt at det bør opprettes et samlearkiv ved Nordisk Samisk Institutt bestående av dokumenter vedrørende samiske forhold i administrasjon og organisasjoner (s.173). Dette står under overskriften Samordning av forskning og informasjon, så det kan tenkes at dette forslaget ble gjort på bakgrunn av forskning. Det ble bevilget penger til et samisk arkiv i 1985 av Norges allmenvitenskaplige forskningsråd (NAVF) (Lasko, 1993, s. 48). Prosjektet om opprettelsen av et eget samisk arkiv kom i gang i desember 1988 som et samarbeid mellom Arkivverket, NAVF og NSI. Finansieringen ble gjort av NAVF frem til 1992, og i 1992 ble finansieringen overtatt av Kulturdepartementet, Kautokeino kommune, NSI og Samisk utviklingsfond. I 1993 ble det fremdeles kun drevet på prosjektbasis med finansiering fra Kautokeino kommune og Kulturdepartementet. Prosjektet avdekket en nødvendighet om å sikre samiske arkiv, og da spesielt privatarkiv (Sokki, 1993, s.59-60). Det ble etter hvert bestemt at samisk arkiv skulle ligge i Kautokeino, og lokalene der var klar i 1991 (Lasko, 1993, s. 49). Stiftelsen Sámi arkiiva/Samisk arkiv ble opprettet i 1995. Fra 2005 ble forvaltningsansvaret for Samisk arkiv overtatt av Riksarkivaren. Samisk arkiv er i dag en del av Arkivverket (Arkivverket, 2023a). Samisk arkiv bidrar til å bevare og tilgjengeliggjøre samisk kulturarv. Dette gjør de som en del av Arkivverkets samfunnsoppdrag ovenfor samene. Samisk Arkiv samarbeidet tett med Sametinget om samiske spørsmål og dokumentasjon (Arkivverket, 2023b, s. 36).

6. Arkivet i Canada

6.1. Historikk

For å forstå hvorfor arkivdanningen i Canada har vært slik den har vært og hvorfor, må en se på Canadas historie. Inuitter og First Nations var de første til å slå seg ned i dette landområdet for rundt 30 000 år siden. Canada ble senere “oppdaget” av Jacques Cartier i 1534 (Store norske leksikon, 2023). På 1600-tallet ble landområdet kolonisert av franskmenn, briter og andre fra Vest-Europa. Canada har både vært fransk og britisk koloni, men ble ikke løst fra den britiske kronen før i 1982. Canadas store urbefolkning fikk garantert sine rettigheter i grunnloven av 1982 (Store norske leksikon, 2022). På grunn av denne fragmenterte og sammenblandingen av befolkning i Canada, og på grunn av Canadas relativt korte historie som eget land, har arkivarene i Canada tatt på seg en stor oppgave i å samle og ta vare på Canadas dokumentariske arv.

På midten av 1800-tallet ble Canada på samme måte som Europa opptatt av vitenskap, med fokus på bevis og objektivitet. Og for å kunne forske trengtes arkiv (Millar, 1998, s. 107). Denne forskertradisjonen ble viktig også for den videre utviklingen for forvaltningen av arkivene i Canada. I praksis gikk dette ut på å samle inn historisk informasjon om Canada fra andre land, som for eksempel England og Frankrike, som omhandlet Canada. I begynnelsen var hovedfokuset til arkivarene å samle inn historiske materiale fra andre arkivskapere enn regjeringen, det vi i Norge vil kalle innsamling av private arkiver (Millar, 1998, s. 105, 107). På grunn av Canadas korte historie som eget land hadde de lite eget originalt arkivmateriale og mye av deres historie lå i deres koloniale fortid, altså i franske og britiske arkiv. For å få kontroll over egen historie ble det i begynnelsen viktig å kopiere dette arkivmaterialet fra England og Frankrike og bevare det i Canada for ettertiden (Millar, 1998, s. 108). Dette ble gjort for å skape en nasjonalhistorie, og en nasjonal og kulturell identitet for Canada og alle kanadiere (Millar, 1998, s. 106; Cunningham, 2005. S. 32). Frogner (2022, s. 213) argumenterer for at det innsamlede arkivet for det meste besto av dokumenter med nybyggernes perspektiv og at dette koloniale arkivet ble skapt på bekostningen av urbefolkningen i Canada.

De kanadiske arkivene ble til av all slags arkivmateriale, av både offisielle og private arkivskapere. På grunn av denne innsamlingen av “alt”, ble det ikke tatt hensyn til hverken proveniensprinsippet eller til konteksten rundt materialet (Millar, 1998, s. 109). For offentlige arkiv var innsamlingen av både kopier og originale dokumenter fra både offentlige og private arkiv like viktig (Millar, 1998, s. 111). Den kanadiske arkivrollen hadde frem til 1950 vært en som fokuserte på den historiske og den kulturelle institusjon. Men fra 1950 tok arkivet i Canada også på seg den juridiske og administrative rollen. De oppdaget verdien i de offisielle dokumentene og tok ansvar for å bevare dokumenter fra statlige organer også, det vi i Norge ville kalt offentlig arkiv (Cunningham, 2005, s. 33). I 1972 ble begrepet *total archive concept* først brukt (Millar, 1998, s. 117). Konseptet gikk ut på at offentlige arkiver både nasjonalt og lokalt skulle samle inn, ta vare på og tilgjengeliggjøre både offentlig og private arkiv, uansett medietype og arkivskaper, så lenge arkivet hadde en betydning for kanadiere (Millar, 1998, s. 104; Cunningham, 2005, s. 32). Dette til forskjell fra tradisjoner i USA og Europa der offentlig og private arkiv har vært separate institusjoners ansvarsområder (Millar, 1998, s. 104). Altså var det et felles samfunnsansvar for å ta vare på felles arv (Millar, 1998, s. 139). I eksempelvis Norge har det kun vært de offentlige virksomheters arkiv som har vært omtalt i den norske arkivlovgivningen og private arkiv har på mange måter blitt oversett og har måttet bli tatt vare på og bevart i all hovedsak av andre, slik som for eksempel muséer.

Total Archives concept har endret seg over tid og fra 1990-tallet utviklet det seg til en tanke om et nasjonalt arkiv system, der arkivet skulle være så nært som mulig til opprinnelsesstedet, altså være så lokalt som mulig. Det var tenkt at arkivskaperene selv ville være best utrustet til å ta vare på arkivet (Millar, 1998, s. 104). Dette handlet også om tilgjengelighet, da befolkningen gjerne ville ha enkel og lokal tilgang til egen historie (Millar, 1998, s. 123). Dermed var ansvaret flyttet nedover på et mer lokalt nivå. På 1990-tallet lanserte og implementerte Nasjonalarkivet i Canada og Terry Cook *the macro-appraisal theory*. Her var også kontekst viktigere enn innholdet i selve dokumentet, og en viktig del av den arkivteorien var nødvendigheten av å dokumentere regjeringens funksjoner og kommunikasjonen mellom regjeringen og borgerne (Daniel, 2010, s. 89-90).

6.2. Library and Archives Canada

Library and Archives Canada så dagens lys i 2004. Da ble *The National Library of Canada* og *The National Archive of Canada* slått sammen til én organisasjon, som den første av sitt slag. Mandatet til LAC er å bevare Canadas kulturarv for nåværende og fremtidige generasjoner, være en kilde til tilgjengelig kunnskap for å sikre ett fritt og demokratisk Canada, samarbeide med lokalsamfunn for å bevare kunnskap og være en minneinstitusjon for regjeringen i Canada (Library and Archives Canada, 2022e). En av deres partnere er en *Indigenous Advisory Circle*, som består av 2 medlemmer fra LAC og 15 medlemmer fra forskjellige urfolksorganisasjoner i Canada. LAC er med i denne rådgivningsgruppen bestående av representanter fra forskjellige organisasjoner med urfolkskunnskap for å kunne på best mulig måte forstå og bevare kulturarv fra forskjellige grupper, samt å kunne formidle deres kulturarv på en respektfull og historisk korrekt måte (Library and Archives Canada, 2022b). Helt fra begynnelsen har LAC sitt fokus vært tilgang til materialet de har, digitalisering og brukeren av deres innhold (Berthiaume & Nicholls, 2016, s. 140-141). LAC har en arkivportal som gir brukerne tilgang til all materialet som de har tilgjengelig, med rundt 1, 7 millioner besøk i måneden (Berthiaume & Nicholls, 2016, s. 144). Materialet som LAC er i besittelse av er blant annet bøker, statsdokumenter, private arkiv, bilder, kart, kunst, lydopptak og audiovisuelt materiale, både i digital og analog form. I 2012 var et av deres fokusområder langtidsbevaring av deres digitale samling og hvordan gjøre materialet deres mer tilgjengelig for brukerne i en digital tid (Berthiaume & Nicholls, 2016, s. 140-142). Frem mot 2030 har LAC som mål å gjøre materialet sitt mer tilgjengelig og kjent, utvide samlingen sin, jobbe med både lokale og internasjonale partnere, samt å støtte det Canadiske folk, deres felles kulturarv og egne arbeidere (Library and Archives Canada, 2024a).

I forhold til urfolk har LAC hatt flere prosjekter, slik som *Project Naming* fra 2001. Prosjektet gikk ut på å digitalisere bilder og deretter indentifisere både inuitter og inuittiske samfunn på bildene. I 2018 var over 10 000 bilder digitalisert og 2 500 personer og steder var blitt navngitt takket være dette prosjektet. Prosjektet var så suksessfullt at det nå har ekspandert til blant annet også å inkludere First Nations og Métis samfunn i Canada (Berthiaume, 2018, s. 171). Flere andre initiativer er allerede gjennomført og publisert på LAC sine nettsider. Slik som *We Are Here: Sharing Stories, Listen, Hear Our Voices* og *Nations to Nations: Indigenous Voices at Library and Archives Canada*. Alle disse har som mål å bevare urfolks

kultur og språk, samt å tilgjengeliggjøre urfolksrelatert arkivmateriale (Library and Archives Canada, 2023b).

6.3. Urfolksarkiv i Canada

I Canada har det vært regjeringen i Canada, og da gjennom Indian Affairs⁹, som har samlet arkivmateriale om urfolk i Canada. Dette arkivmaterialet var *om* urfolk, ikke *av* dem, innsamlet med en kolonial agenda. I tillegg hadde urfolk som regel ikke tilgang til disse dokumentene heller (McCracken, 2015, s. 182). Dette arkivmaterialet befinner seg nå hos LAC. Canada har flere forskjellige lokalsamfunn basert på blant annet etnisitet, som har i søken på en egen identitet opprettet blant annet egne kulturarvinstitusjoner og arkivdepot for forskjellige etniske grupper, minoriteter og First Nations organisasjoner. Dette startet fra rundt 1960 (Daniel, 2010, s. 85). I bakgrunn av postmodernistiske tanker innenfor arkivfeltet og et mer multikulturelt samfunn ble det mer fokus på å arkivere etniske samfunns historier og opplevelser (Daniel, 2010, s. 83). Slike *Community Archives* er blitt en naturlig del av arkivlandskapet i Canada (Miller, 1998, s. 131-132). *Community archives* i Canada er en måte å inkludere urfolksstemmer som motvekt til regjeringens ensidige og fragmenterte versjon av historien til urfolk i Canada. De er ofte opprettet i et ønske om å ta vare på egen kulturarv og dokumentere hva som har skjedd tidligere i historien (McCracken, 2015, s. 181-182). Kanskje en grunn til dette er at de ikke stoler på at regjeringen vil ta vare på deres historie for dem på en god nok måte på grunn av konflikter som har vært mellom urbefolkningen og majoriteten siden 1600-tallet (Millar, 1998, s. 138). I dag er kulturarvinstitusjoner som urfolksarkivet i Canada ledende på feltet, fordi de lenge har satt problemstillinger rundt det å dokumentere etniske stemmer og inkludere mangfold i arkivene sine (Daniel, 2010, s. 83).

7. Analyse av arkivportalen Nuohtti

Nuohtti er en nettportal som har som mål å samle digitalt samisk arkivmateriale, knyttet til samer og det samiske, fra så mange forskjellige europeiske og nordiske minneinstitusjoner som mulig gjennom én felles søkeportal. Det samiske ordet nuohtti betyr not som en bruker til

⁹ [Home | Indian Affairs \(bia.gov\)](https://www.bia.gov/)

å fange fisk, men i dette tilfellet med arkivportalen refererer det til å fange data, ikke fisk. Fotografiet på hovedsiden til Nuohtti, er av en mann med not og er hentet fra Riksarkivet i Finland. Arkivportalen Nuohtti er et samarbeidsprosjekt mellom Sverige, Finland og Norge, som til sammen utgjør tre av de fire landene i Sápmi (Nuohtti, u.å.-d; Arkivverket, 2024b). Innholdet i arkivportalen er blant annet 95 00 objekter og 30 000 objekter som er digitalt tilgjengelig på nett (Arkivverket, 2024b). Nasjonalarkivene har etablert en arbeidsgruppe, NordSam, som har til oppgave å følge opp Nuohtti (Arkivverket, 2024b). NordSam arbeidsgruppen, som ble opprettet i 2019, skal følge opp de samiske arkivene i Norge, Sverige og Finland (Riksarkivet, 2023). Nuohtti ble lansert 6. februar 2023, samme dag som samenes nasjonaldag, og er derfor en spennende ny arkivportal. Historien om Nuohtti kan minne om Joikarkivprosjektet (fullført i 2007) som hadde som mål å samle, digitalisere og tilgjengeliggjøre all innspilt joik for den samiske befolkningen fra arkiv i hele Norden (Hilder, 2012, s.166). Nuohtti kan potensielt bli en viktig arkivportal for samene selv, i tillegg til andre som er interessert i samisk arkivmateriale. Og vil derfor kunne skape høye forventninger til innhold i dagens arkivportal, samt endringer som vil komme i fremtiden.

Det er 32 arkiv og muséer fra Tyskland og Norden som har materialet sitt tilgjengelig gjennom Nuohtti pr. april 2024. Arkivmaterialet er lenkende ressurser, som i all hovedsak er lastet ned fra minneinstitusjonen det tilhører og vises som forhåndsvisningsbilder der det er tilgjengelig (Nuohtti, u.å.-b). I all hovedsak består Nuohtti av arkivmateriale som skriftlige dokumenter, lydopptak og historiske fotografier. Selv om det er en del muséer som har delt materialet sitt i Nuohtti er det i hovedsak ikke museumsobjekter som er tilgjengelig på Nuohtti, men deres arkivmateriale (Nuohtti, u.å.-a). Nuohtti ble utviklet som en del av *Digital Access to the Sámi Heritage Archives*-prosjektet som gikk fra 2018 til 2021 (Nuohtti, u.å.-d; Arkivverket, 2024b). I løpet av prosjektperioden, før Nuohtti ble lansert, ble det avdekket at det er over 50 arkiv og muséer i Europa med samisk eller samiskrelatert materiale i sine samlinger, og det jobbes med å få disse med i Nuohtti-samarbeidet (Nuohtti, u.å.-e; Arkivverket, 2024b).

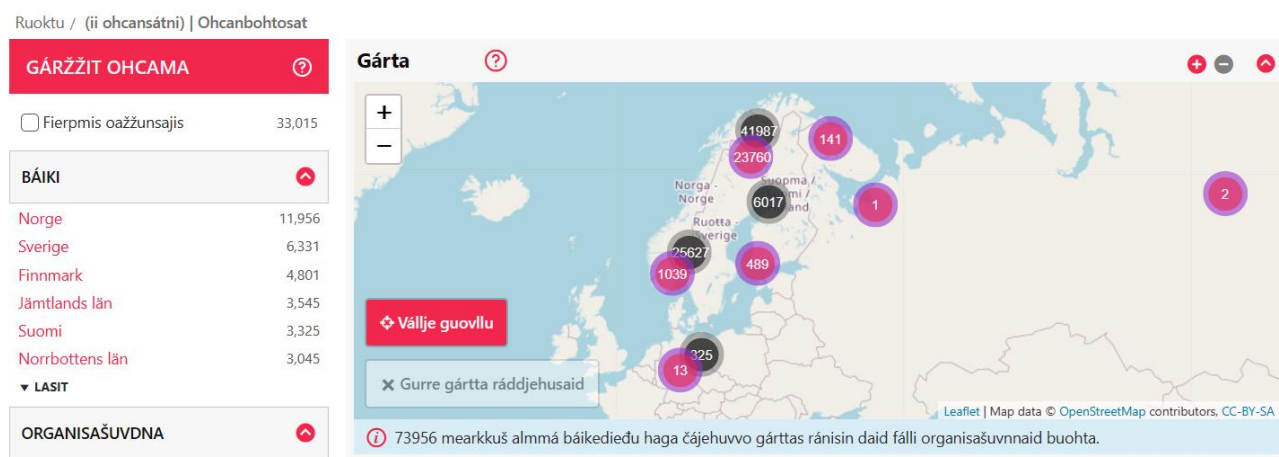
Innholdet i arkivportalen kan leses på nordsamisk, norsk, svensk, finsk og engelsk. Metadataene til arkivmaterialet er ikke oversatt, og finnes kun på originalspråket. Men emneord som følger med arkivmaterialet blir automatisk oversatt (Nuohtti, u.å.-b).

7.1. Teknisk oppbygging av Nuohtti

Selve oppsettet til Nuohtti er enkelt og krever liten teknisk kunnskap. Fra hovedsiden kan en gjøre et enkelt ordsøk, eller søke via store knapper merket *Materiale*, *Kart* og *Tidslinje*. Man kan også gjøre et *avansert søk* på bakgrunn av de samme parameterne med søkeord, type materiale, tidslinje og geografisk område. Hovedsiden har også lenker til en oversikt over alle arkivene og muséene som har delt sitt arkivmateriale i denne søkeportalen, samt en større tekstboks der en kan lese at noe av arkivmateriale kan være sensitivt med lenke til de etiske retningslinjene til Nuohtti. I tillegg er det en lenke til en side der en kan lese om undersøkelsene som ble gjort i forhold til samisk arkivmateriale. Det er denne kartleggingen utført av prosjektet *Digital Access to the Sámi Heritage Archives*, som har dannet grunnlaget for materialet i Nuohtti (Nuohtti, u.å.-e). Man kan tenke seg til at denne informasjonen også vil bli brukt om Nuohtti vil utvide til flere samarbeidspartnere til arkivportalen. Som bruker av denne arkivportalen kan en dermed, ved å kun skrive inn et ord og trykke på en knapp, finne arkivmateriale som omhandler samer, eid og delt av 32 forskjellige arkiv og muséer.

Når det gjelder double sensitivity funksjoner, som er nærmere forklart i kapittelet Arkivportaler, formidling og tilgjengeliggjøring, var de tre viktigste funksjonene til et digitalt arkiv: Kart, fellesskapsfunksjoner og etiske retningslinjer (Moradi et.al, 2020, s. 4). Kart er en funksjon, eller en fasett som Nuohtti kaller det, du kan velge allerede fra hovedsiden til Nuohtti. Om du velger å få tilgang til arkivmaterialet gjennom kartfasetten på hovedsiden får du først opp en liten tekstboks som forklarer hvordan denne funksjonen fungerer. Når du trykker deg videre derfra kommer du inn i selve portalen med kart øverst, avgrensingsmuligheter på venstresiden, samt tidslinje og resultater fra søket under kartet. Kartet kan zoomes inn og ut på, og viser søketreff i form av tall i gråe og lilla rundinger (Bilde 1). De gråe rundingene viser til at de ikke er geokodet men lagt til posisjonen til institusjonen den tilhører, mens de lilla rundingene er geokodet ved hjelp av data fra OpenStreetMap. Om en zoomer helt ut på kartet kan det se ut som om det er arkivmateriale i Nuohtti fra nesten hele verden, da det er rundinger med tall både i Nord-Amerika (3 stk.), Grønland (1 stk.), Australia (1 stk.), Russland (144 stk.), Frankrike (2 stk.) og Tyskland (334 stk.), i tillegg til Skandinavia. Dette vil si at for eksempel arkivmaterialet som er tagget med en lilla runding i Australia befinner seg på Riksarkivet i Finland, men omhandler Australia. Når det kommer til

Moradi et.al. (2020) sine felleskapsfunksjoner, slik som å ha en personlig profil, mulighet til å laste opp bilder og kommentere på arkivmateriale, så har ikke Nuohtti noen av disse funksjonene. Når det gjelder den tredje funksjonen om etiske retningslinjer, har Nuohtti sine etiske retningslinjer lett tilgjengelig, både fra hovedsiden og som pop-up vinduer. Det kommer en detaljert gjennomgang av de etiske retningslinjene til Nuohtti litt senere i kapitlet.

(Bilde 1: Kartfasetten i Nuohtti. [\(ii ohcansátni\) | Ohcanbohtosat | Nuohtti](#))

7.2. Nuohtti og Norges forpliktelser ovenfor urfolk

Nuohtti som er delvis eid av Arkivverket, og får bevilling fra statsbudsjettet og oppdrag fra regjeringen¹⁰, kan en si opptrer på vegne av Norges regjering. Nuohtti er dermed forpliktet ovenfor urfolk gjennom blant annet ILO-konvensjonen nr. 169, *FNs erklæring om urfolks rettigheter og minoritetsspråkpakten*. Gode og tilgjengelige etiske retningslinjer på Nuohtti kan være motivert ut ifra disse veilederne som skal fremme virkeliggjøring av kulturelle rettigheter med respekt for kulturell identitet, skikker og tradisjoner. Det at regjeringene i Sverige, Finland og Norge i det hele tatt har tatt seg bryet med å lansere Nuohtti er et stort steg mot å ta på alvor sine forpliktelser ovenfor samenes rettigheter, og det å se verdien i å bevare, verne og beskytte den samiske kulturarven og dokumentasjon av samisk liv som er levd.

¹⁰ [Statsbudsjettet 2024 - tildelingsbrev til Arkivverket \(regjeringen.no\)](#)

ILO-konvensjonen nr. 169 og *FNs erklæring om urfolks rettigheter* sier at urfolk har rett til å bevare egen kultur og tradisjoner. Nuohtti kan være en aktør som er med på å bevare samisk kultur, tradisjon, språk og identitet bare ved å ha samiske fotografier og dokumenter tilgjengelig for samer. Slik at de kan finne frem, hente frem og gi tilbake til samfunnet igjen gjennom f.eks. revitalisering av gamle plagg eller skikker. Med tanke på Frogner (2022) sine forslag om å implementere *FNs erklæring om urfolks rettigheter* i arkiv, er det flere ting Nuohtti kan gjøre. For eksempel kan Nuohtti lenke sammen dokumenter som hører sammen fra flere forskjellige arkivskapere med en beskrivelse om hvorfor de hører sammen. Det andre de kan gjøre er å ha instruksjoner for hvordan samisk kan bli brukt i stedsnavn og i beskrivelser av arkivmaterialet.

Nuohtti kan som nevnt tidligere leses på nordsamisk, med nøkkelord knyttet til de forskjellige arkivmaterialene oversatt til nordsamisk fra originalspråket. Men på grunn av at det kun er muligheter for å lese Nuohtti på nordsamisk av de samiske språkene, har Nuohtti dermed en vei å gå for å kunne fullt ut ha utført sine forpliktelser i henhold til *minoritetspråkpakten*.

Arkivverket skrev i sitt hørings svar til Sannhet- og forsoningskommisjonen i Norge flere forslag på hvordan de kan bidra med forsoning. Nuohtti kan være med på disse tiltakene ved å blant annet tilgjengeliggjøre dokumentasjon for kunnskapsutvikling, bygge tillit til samer og være med på å utvikle enda bedre tilgang til dokumentasjon om og av samer.

7.3. Nuohttis egne etiske retningslinjer

De etiske retningslinjene på Nuohtti er veldig synlige. På hovedsiden til Nuohtti, rett under søkevinduet, er det litt informasjon om de etiske retningslinjene i tillegg til en lenke til de forskjellige måtene du kan lese de etiske retningslinjene på (tekst, quiz og tegning). De dukker også opp som et pop-up vindu med jevne mellomrom når en ferdes i Nuohtti. I tillegg blir du minnet om de etiske retningslinjene når du trykker deg inn for å se nærmere på materialet som ligger i arkivportalen. Der blir du påmint at materialet kan være under lisensbestemmelser og at det kan være kultursensitivt, med en lenke til de etiske

retningslinjene til Nuohtti. De etiske retningslinjene kan dukke opp på alle språkene som er mulig å velge i Nuohtti.

Nuohtti sine etiske retningslinjer består av 11 punkter som kan leses i bildet under (Bilde 2). De etiske retningslinjene beskriver Nuohtti selv som “ment for ikke-samiske brukere av søketjenesten. Vanlige sammenhenger for bruk av kulturarvmateriale er f.eks. reiseliv, forskning og arkivarbeid” (Nuohtti, u.å.-c). De inviterer også andre brukere av arkivportalen til å gjøre seg kjent med de etiske retningslinjene og beskriver at formålet er for å veilede til kulturelt ansvarsbevisst bruk av samisk arkivmateriale (Nuohtti, u.å.-c). Etiske retningslinjer er ikke tilgjengelig på andre arkivportaler som Arkivverket har, slik som Digitalarkivet. Noe som viser at det tas andre hensyn når det kommer til Nuohtti, noe som er helt i tråd med Moradi et.al. (2020) sin double sensitivity designprosess.

HVORFOR HAR VI ETISKE RETNINGSLINJER?	<h2>Etiske retningslinjer</h2> <h3>Generelle prinsipper for bruk av søketjenesten</h3> <p>Målet med disse retningslinjene er å informere om bruk av arkivmateriale i et perspektiv av gjensidig respekt og respektfull involvering på tvers av majoritetssamfunns og urfolks verdensoppfatninger.</p> <p>Basis for retningslinjene er å invitere til anerkjenning av mangfoldet av sosiale betydninger som er nedfelt i arkivmateriale og kunnskapsmodellene som tolker dem.</p> <p>Retningslinjene er gitt med tanke på at det er i allmenn interesse å oppnå og utvikle en forståelse av fortiden som er nedfelt i minne- og tradisjonsmateriale.</p> <p>Urfolkskultur og filosofi er nedfelt i og leves ut gjennom muntlig tradisjon, kunst og andre former for kollektive uttrykk. Dermed er kontinuitet, vekst og revitalisering av urfolkssamfunn avhengig av at urfolk har kontroll og eierskap til disse kulturelle uttrykkene for identitet.</p> <h3>Forskjeller mellom kunnskapsystemer</h3> <p>Brukeren av søketjenesten inviteres til å anerkjenne at det eksisterer ulike forståelsesrammer for begreper som historie, kulturell identitet, verdier, eiendom og bevaring av kulturarv. Urfolks oppfatninger ble lenge ikke anerkjent, eller de ble aktivt forsøkt utryddet som en del av koloniseringsprosessen. Brukeren bør i bruk og behandling av materiale ta hensyn til gjensidig respekt og respektfull involvering på tvers av majoritetssamfunnets og urfolks verdensoppfatninger.</p> <p>For eksempel kan vestlige oppfatninger av individets frihet og tilgang til materiale komme i</p>
HVA ER KULTURARV?	
ETISKE RETNINGSLINJER	
GENERELLE PRINSIPPER FOR BRUK AV SØKETJENESTEN	
FORSKJELLER MELLOM KUNNSKAPSSYSTEMER	
BYGGE RELASJONER FOR Å SIKRE RESPEKTFULL BRUK AV ARKIVMATERIALE	
IMMATERIELLE RETTIGHETER, BRUK OG TILGANG	
URFOLKS EIERSKAP TIL KULTURARV	
KULTURELT SENSITIVT MATERIALE	
KOMPENSASJON OG DELING AV FORDELER	
NEDVERDIGENDE OG KRENKENDE, KULTURELT ELLER PÅ ANDRE MÅTER, BRUK AV URFOLKS KULTURARVMATERIALE	

(Bilde 2: Nuohttis etiske retningslinjer. [Etiske retningslinjer | Nuohtti](#))

Det kan virke som om det fotografiske arkivmateriale en finner på Nuohtti er digitalt tilgjengelig andre steder også. Slik som for eksempel fotografiet av Ullia Eliowna (Bilde 3).

Dette fotografiet er også tilgjengelig på DigitaltMuseum. Det er en lenke fra journalposten med beskrivelsen om fotografiet til både Norsk Folkemuseum som eier av fotografiet og DigitaltMuseum. Dette gjør at de etiske retningslinjene for fotografiet kun er tilgjengelig om fotografiet nås via Nuohtti og ikke om det nås via DigitaltMuseum. Det er for eksempel ingen lenke fra DigitaltMuseum til Nuohtti.

Hvordan rettigheter er blitt ivaretatt i de forskjellige minneinstitusjonene som har materialet sitt tilgjengelig via Nuohttis arkivportal, kan være en nærmest umulig oppgave å finne ut av. Men ved å lese NIKU Rapport 90 (Myrvoll et.al., 2018, s. 84, 97) kan en lese at to av muséene som har materialet sitt tilgjengelig via Nuohtti har rutiner på å ta hensyn til juridiske forhold ved digitalisering og publisering på internett, noe som kan tyde på at dette er vanlig praksis. Under innsamling av arkivmateriale som er samlet inn om urfolk eller brukt for å dokumentere raseforskjeller er ikke grupper eller individer ført opp som forfattere eller opphavspersoner til materialet, noe som gjør eiendomsrett og copyright vanskelig (Holmgaard, 2018, s. 56). Det er forskjell på opphavsrett og eiendomsrett. Når det gjelder fotografier er det fotografen som har opphavsrett til minst 50 år etter fotografiet ble tatt, mens eiendomsrett gir eieren rett til å bruke det eksemplaret av fotografiet slik en vil (Dunfjeld-Aagård & Jåma, 2018, s. 97-98; Åndsverkloven, 2018, §23, andre ledd). Personvernregler for arkiv er litt annerledes enn for andre. Arkiv kan lagre personopplysninger, slik som fotografier og informasjon om personen, fordi det er arkivformål i allmennhetens interesse, selv om dette er ifølge lovverket er særlige sensitive personopplysninger da det dreier seg om etnisitet (Personopplysningsloven, 2018, §9). Men det kan fortsatt være unntatt offentlighet og ikke lov å publisere. Via Nuohttis etiske retningslinjer og i pop-up vinduer som dukker opp med jevne mellomrom når du beveger deg i arkivportalen, blir brukere av portalen oppmerksom på både juridiske og etiske problemstillinger knyttet til arkivmaterialet de har tilgang på via arkivportalen.

7.4. Nuohtti, digitalt tilgjengelig arkivmateriale og den arkivfaglige konteksten

Mye av arkivmaterialet som er tilgjengelig via arkivportalen Nuohtti er fotografisk materiale. Men det er også dokumenter, lydopptak, kart, video og gjenstand. For å søke etter et dokument kan en begrense seg til en spesiell type arkivmateriale på *avansert søk* og velge

begrens til materialtype. Ved å velge *dokument* får jeg 6 779 treff, der kun 844 av dem er tilgjengelig på nettet. Til venstre på siden vises muligheter for å avgrense søket ytterligere, samt informasjon om steder dokumentene er fra, hvilke organisasjoner som har dokumenter tilgjengelig på internett, emne og forfatter. Det viser seg at det kun er Riksarkivet i Sverige og Riksarkivet i Finland som har skriftlige dokumenter tilgjengelig på nett. Jeg velger Riksarkivet i Sverige (siden jeg ikke kan finsk), og får 241 treff. De fleste søkeresultatene er markert med *Dokument/ingen miniatyrbilde*, deretter årstall eller periode, navn på arkivserien og Riksarkivet (Sverige). Mange av søketreffene har kun metadata knyttet til seg og arkivserien den er en del av, i tillegg det ikke mulig å se selve dokumentet/dokumentene i Nuohttis arkivportal. De som er mulig å se på Nuohtti er knyttet opp mot en lenke som viser seg under metadatabeskrivelsene om arkivserien/dokumentet og når du trykker på lenken lastes en fil med bilde av dokumentet ned. Bildefilene er ofte skannet med lav oppløsning slik at det ikke er mulig å se hva som står skrevet. Mange er i tillegg skanninger av bøker eller protokoller der kun navn er skrevet ned og med få eller ingen innføringer i protokollene eller bøkene. Alt dette gjør at det er vanskelig å analysere eller tolke innholdet i dokumentene. Kan det si noe om kontekstualiseringen av samer i Riksarkivets arkiv på Nuohtti? Søketreffet viser at arkivmaterialet er fra 18 forskjellige arkivskapere, at arkivmaterialet befinner seg i den sørlige delen av Sverige og er fra tidsperioden 1651-1971. Arkivmateriale er blant annet fra forskjellige lappfogder og lappsovn (kirkelig), samt fra en samisk misjonær. Man kan kanskje si at samer er ganske usynlig bortsett når det er snakk om skatt og innskriving i kirkebøker.

Proveniensprinsippet betyr, som nevnt tidligere, å holde arkivet fra en arkivskaper samlet og ikke endre på rekkefølgen til dokumentene innad i arkivet. På den måten er man sikker på hvem som har skapt alle dokumentene i arkivet og konteksten rundt, samt at det er en måte å sikre at alle dokumentene i arkivet er autentiske. I en arkivportal eller et digitalt arkiv kan det i første omgang se ut som om det er vanskelig å se at proveniensprinsippet i det hele tatt kan bli fulgt. På Nuohtti kan en for eksempel bruke søkefeltet, skrive inn et ord og få opp forhåndsvisninger av bilder og dokumenter på tvers av 32 muséer og arkiv, og på tvers av landegrenser. Arkivmaterialet er ikke i den rekkefølgen den ble skapt i, og ikke samlet. Søket vil mest sannsynlig, alt etter hvilket ord du velger å søke etter, vise treff fra en rekke organisasjoner, og mest sannsynlig ikke i rekkefølgen den originalt hadde, da søket viser treff etter søkeord. Ved å søke fra hovedsiden til Nuohtti og skrive inn ordet *kofte* kan en prøve å

se om proveniensprinsippet er brutt. Søket gir 2019 treff, på tvers av 18 muséer og arkiv og fra 6 forskjellige land (Norge, Sverige, Finland, Russland, Tyskland og Frankrike). Årstallene strekker seg fra 1766 til 1989. Default kategori på hvordan søket skal vises er etter *Relevans*. Men det er fullt mulig å sortere søket etter *År (nyeste først)*, *År (eldste først)*, *Forfatter*, *Tittel* og *Endret senest*. Digitale arkiv er på mange måter mer fleksible enn papirarkiv. Selv om søket ikke viser arkivmaterialet etter proveniensprinsippet, så kan en velge å gjøre det om man vil ved å avgrense søket og velge hvordan en vil at arkivmaterialet skal sorteres. Om en derimot søker via materiale, ved å velge å se arkivmaterialet fra ett bestemt arkiv eller museum, kan man til en viss grad se arkivmateriale etter proveniensprinsippet. Dette fordi du kan velge å sortere arkivmateriale fra en organisasjon etter forfatter, noe som kan tolkes som arkivskaper. Eksempelvis kan man starte søket fra *Materiale*-knappen, velge Finnmark Fylkesbibliotek, og sortere arkivmaterialet etter *År (eldste først)*, eller *Forfatter*. Og siden det kun var bilder, vil en få en slags proveniens i arkivmaterialet. Når det gjelder kontekst og arkivskaper, er det valgt hvor arkivmaterialet kommer fra og forfatter, så den delen av proveniens er dekket. Når det gjelder autentisitet må en stole på at fylkesbiblioteket har digitalisert bildene på en måte at de ikke er forringet eller gir feil inntrykk og at metadataene de har knyttet til bildene er korrekt.

Arkivmateriale som blir registrert i et sakarkivsystem blir tilknyttet en klasse eller en arkivnøkkel, som enten er emnebasert eller funksjonsbasert. Klasse og arkivnøkkel er en måte å sortere arkivet på og lette gjenfinning i ettertid. I Nuohtti er ikke klasse eller arkivnøkkel en måte å søke på eller avgrense søke etter. Man kan derimot søke etter emne, både på tvers av organisasjonene og innad i arkivmaterialet til en enkelt organisasjon. Dokumenter som tilhører et saksarkiv er heller ikke merket med klasse eller arkivnøkkel, og er ofte kun identifisert etter en identifikator, i tillegg til navn på arkiv og arkivstruktur.

7.4.1. Kontekstualisering av fotografier

Som nevnt tidligere i oppgaven har fotografier om samer tidligere blitt brukt for å objektifisere samer, forsterke stereotypier og fremstille samer som de eksotiske andre, samt å dokumentere at samer var annerledes enn majoriteten av befolkningen i Norge og Europa. Hva viser fotografiene vi får tilgang til via Nuohttis søkeportal? Er det urfolkets stemme, sitt perspektiv, sin kunnskap som er fremtredende? Har samene selv fått bidra med metadata og

kontekst til fotografiene? Viser fotografiene samene i sitt naturlige miljø? Hva sier konteksten til fotografiene? Hvem har tatt fotografiene og hva finnes av metadata knyttet til dem? Ved å lese Nuohttis etiske retningslinjer, kan det virke som alle disse spørsmålene er tatt hensyn til, i hvert fall med tanke på hvordan man skal forholde seg til arkivmaterialet, men er de egentlig det?

Når jeg velger materialtype *bilde* som søkekriteria, istedenfor *dokument*, får jeg 31 984 treff på tvers av alle kildene, der 31 928 av fotografiene er tilgjengelig for visning på nettet. Til venstre på siden som viser alle treffene kan en sortere søket ytterligere eller se hvor mange treff det er basert på sted, hvilke organisasjoner som har fotografier tilgjengelig i portalen, hvilke emne fotografiene er markert med og forfatter, som i dette tilfellet vil være fotograf. Noen av fotografene har også blitt titulert med fotograf bak navnet sitt. Dette kan være på grunn av forskjellige rutiner for katalogisering eller registrering av metadata på de forskjellige minneinstitusjonene. Når det gjelder emne kan en se at bildene er merket med blant annet *samisk, barn, natur, grupporträtt, portretter, boliger, klesplagg* og *rein, reinsdyr*.

Jeg vil ta utgangspunkt i noen av fotografene Baglo (2012) skriver om, som finnes i Nuohtti, for å se hvordan noe av det materialet blir presentert. Hun nevner blant annet Carl Günther og Carl Stratz (s. 48, 50). Baglo (2012) mener at fotografiene av disse fotografene fremmer samisk kulturell fremmedhet. Hun nevner prins Roland Bonaparte som en motstemme til fotografiene som fremmer kulturell fremmedhet, mon tro om jeg finner det samme i bildene fra Bonapartes samling som finnes i Nuohttis arkivportal? Carl Günther har 7 bilder tilgjengelig på Nuohtti fra *Museum Europäischer Kulturen, Staatliche Museen zu Berlin*. Det er 7 gruppeportrett av samer fra 1875, 1878 og 1879. Ved å klikke seg inn på bildene kan en se at 4 av bildene er titulert med personnavn, mest sannsynlig navn på de som er avbildet. 2 har tittel *Tracht aus Malå*, 1 har tittel *Tracht aus Kautokeino*, mens 4 kun har *Tracht* uten stedsnavn. *Tracht* er tysk for tradisjonsdrakt. Ellers får du ikke noe beskrivelse eller informasjon, annet enn bruksrettighetene for materiale og etisk notat. Det er vanskelig å si noe om konteksten til disse fotografiene, ved kun å se på fotografiene og lese metadataen. Det er ikke mulig å se proveniensen, annet enn at det er Carl Günther som er fotograf. Disse portrettene fremmer klart, slik Baglo (2012, s. 52) nevner i sin artikkel, en fremmedhet. Fotografiene er oppstilt, i mest sannsynlig et fotostudio, og er klart bilder *om* samer og deres

eksotiske fremtoning der de står i full oppakking i pesk og ullsjal enda det kan se ut som om de er inne. 2 av fotografiene kan se ut som kort brukt til verdensutstillinger da bildene er innrammet i en hvit ramme, med navn på fotograf, sted (Berlin) og et nummer. Det kan se ut som om det ikke er samenes stemme som kommer frem i denne konteksten, og de heller ikke har bidratt med metadata da fotografiene har lite metadata knyttet til seg annet en tittel og fotograf. Men siden 4 av bildene er merket med personnavn kan det slik McCracken & Hogan (2021, s. 10-11) nevner gi muligheter for at slekt kan legge til viktig kontekstuell informasjon til fotografiet og på den måten forme familiehistorien.

Ronald Bonapartes fotografier får 104 treff. De er fra Norsk Folkemuseum og Bonapartes samling av sameportretter fra hans etnografiske og antropologiske studier i Finnmark, gjort i 1884. Nesten alle er tatt av hans assistent G. Roche, og består for det meste av portretter av enkeltpersoner. Noen av fotografiene har kontekstinformasjon der det står informasjon om personen som er portrettert og familien til vedkommende (Nuohtti, u.å.-f). Om man trykker seg inn på bildet får man opp denne informasjonen, levert av Norsk Folkemuseum, om arkivserien til Bonaparte:

Serien viser deler av resultatene etter den franske fyrste Roland Bonapartes (1858-1924) etnografiske og antropologiske studier i Finnmark 1884. Med i sitt følge på syv hadde han fotografen G. Roche. Fotografiene, sammen med antropometriske målinger av en gruppe samer, skulle gi målbare resultater på samenes fellestrekk (Nuohtti, u.å.-f).

Som Carl Günthers fotografier er disse fotografiene også oppstilt og ser ut til å ha blitt tatt i et fotostudio. I tillegg er nesten alle nummerert og tatt både fra forsiden og fra siden (Bilde 3). 4 av bildene er fra Bonapartes bok *Les lapons*. Fotografiene kan sees på som de fremmer det Baglo (2012) kaller fremmedhet, og en objektifisering av samer. Kontekstinformasjonen bekrefter dette, og viser til at Bonaparte skulle bruke disse fotografiene til å vise at samer var annerledes og en del av de eksotiske "andre". Disse fotografiene viser heller ikke samer i sitt naturlige miljø, og det er ikke samers kunnskap og perspektiv som kommer frem i fotografiene.

Collection du Prince R. Bonaparte

Phototypie G. Roche

ULLIA ELIOWNA

(Bilde 3: Roland Bonaparte sin samling. Portrett av Ullia Eliowna. Inngår i Bonapartes sameportretter som nr. 28. Bonaparte (1884). Foto: G. Roche, Norsk Folkemuseum. Hentet fra nuohtti.com).

Eierne av Nuohtti i Sverige og Finland, altså Riksarkivet (Sverige) og Riksarkivet (Finland), har ingen fotografier tilgjengelig, mens eieren i Norge, Arkivverket, har 1 828 fotografier tilgjengelig på Nuohtti, Alle fotografiene fra Arkivverket er fra Arkivverkets digitale fotoarkiv. De fleste av fotografiene er fra Norge, de resterende 9 er fra Sverige. Det er et stort spenn i når disse fotografiene ble tatt. Det første fotografiet er fra 1914 og det siste fra 2022, selv om fotografiene fra 2022 ser ut til å være av eldre dato. Skal man stole på emneordene så har de fleste fotografiene avbildet natur. Hele 1 367 fotografiene er merket med *natur*. Andre emneord som også er brukt, i samme sjanger, er ord som *fjell, dal, vann, landskap, snø, trær* og *skoger*. Dette utgjør 1753 fotografier, men siden ett fotografi kan ha flere emneord er det kun 1 393 bilder i søketreffet.

Den fotografen (benevnt som forfatter i Nuohtti) som er markert med flest fotografier er Jens Holmboe med 134 fotografier. De fleste fotografiene er fra 1914 og 1915, og er svart/hvitt fotografier av for det meste natur og landskap. Bildene har lite kontekstuell informasjon, som regel står det bare en setning om hvor bildet er tatt og hvilket nummer negativ det er. Under bruksrettigheter for materialet står det: *Falt i det fri*. Det står ikke forklart noen steder akkurat hva dette betyr, men en kan tenke seg til at det ikke er knyttet noen opphavsrett eller andre rettigheter knyttet til materialet. Noen av bildene fra Arkivverket har noe mer kontekstinformasjon. Et eksempel på dette er et fotografi av Jens Holmboe merket med tittel *Signal dalen med Otertind (1914)*. I beskrivelsesfeltet for bildet er det beskrevet med ytterligere ”Signal dalen med Otertind sedd från vägen mellan Parasgården och Vatsdalen” og er fra Reinbeitekommissjonen av 1913 sitt arkiv. Dette bildet er et naturbilde og merket med *Troms*. Jens Holmboe har dermed fotografert urfolks naturlige miljø, steder der de har vandret og har stor kunnskap om. Her er samers stemme mer fremtredende, men mangler en ytterligere beskrivelse fra samer som var kjent i området om hvorfor denne plassen hadde betydning for dem.

De arkivfaglige prinsippene som autentisitet, integritet, pålitelighet og konfidensialitet er minst like viktige i digitale arkiv som i papirbaserte arkiv. Tilliten til dokumentasjonen som ligger i digitale arkiv må opprettholdes over tid. Dette får en ny dimensjon i arkivportalen som Nuohtti som kun konsentrerer seg om arkiv om urfolk. Tidligere har ikke urbefolkningen hatt tillit til majoritetssamfunnet og offentlige instanser, det er derfor ekstra viktig at de har tillit til arkivmaterialet som omhandler dem. Derfor er det også viktig at det arkivmaterialet som er tilgjengelig på blant annet Nuohtti, er det den sier den er, proveniensen er på plass og metadataene knyttet til arkivmaterialet er korrekt. Det kan virke som om det arkivfaglige prinsippet om autentisitet er fulgt i arkivportalen Nuohtti. Hvert arkivdokument er knyttet til en minneinstusjon, og i metadataen kan en på de aller fleste innføringene se både hvem som er arkivskaper, hvilket årstall dokumentet ble skapt, hvor dokumentet ble skapt og i noen tilfeller også hvorfor.

Når det gjelder det arkivfaglige prinsippet om integritet, det at dokumentasjonen ikke er endret og er sikret mot endring, er vanskelig å se om er fulgt i Nuohtti. Integritet er nært knyttet sammen med konfidensialitet i dagens digitale arkiver, det samme er frykt for at

uautoriserte endringer skal skje av uvedkommende. Men siden dette er arkivmateriale som er tilgjengelig på internett og kun er en forhåndsvisning i Nuohti der materialet befinner seg hos hver enkelt minneinstitusjon, vil det være sannsynlig at det er tatt grep for å sikre seg at arkivmaterialet ikke kan endres. Om arkivmaterialet er blitt endret i digitaliseringsprosessen, fordi de historiske dokumentene som ligger i Nuohti er ikke skapt digitalt, kan en ikke vite med sikkerhet. Men det er sannsynlig at institusjonene som har delt sitt arkivmateriale i Nuohti, som er seriøse aktører i sitt felt, har ønske om at sitt digitale arkivmateriale skal være så nært originalmaterialet som mulig. Enten det er snakk om skriftlige dokumenter, fotografier, lydopptak eller annet arkivmateriale.

Det arkivfaglige prinsippet om pålitelighet henger nært sammen med autentisitet. Det å kunne ha tillit til at metadataene knyttet til arkivdokumentet er fullstendig og nøyaktig gjengivelse av de historiske hendelsene som er grunnen til at arkivdokumentet oppsto, kan være vanskelig å vite nå, mange år etterpå. Igjen må en stole på at disse, til dels store, minneinstitusjonene har overført all tilgjengelig informasjon om det aktuelle arkivdokumentet på best mulig måte under digitaliseringsprosessen. Konfidensialitet går på å sikre at uvedkommende ikke får tak i sensitiv informasjon om personer som er omtalt eller avbildet i arkivet. Selv om det meste av arkivmaterialet som ligger i arkivportalen Nuohti er såpass gammelt at det vil være falt i det fri, så vil det være for eksempel fotografier der det er avbildet mennesker som er navngitt i metadataen, som vil være knyttet til spesielle rettigheter. Et eksempel på det er et bilde eid av Finnmark fylkesbibliotek, der to barn er avbildet og navngitt. På bruksrettigheter står det at en må ta kontakt med Finnmark fylkesbibliotek eller se på deres nettside for mer informasjon. Ved å gå inn på Finnmark fylkesbibliotek sin nettside for dette bildet¹¹ kan en lese at en må ta kontakt med eier av bildet når det gjelder lisensinformasjon. Litt lengere ned på siden kan en lese at det er Finnmark fylkesbibliotek som eier bildet. Ut fra dette kan det se ut som om det er knyttet noen rettigheter til dette fotografiet, uten at det står hvilke rettigheter eksplisitt. Det er heller ikke knyttet noe årstall til dette fotografiet.

¹¹ [Magnus 'nusse' Martinsen og Liv Trondstad fra Nuvsvåg. Liv var datter av læreren på barneskolen i Nuvsvåg. Begge barna er kledd i vinterklær: Magnus har på seg en lue, jakke, votter og bukser. Liv har på seg en lue og en samekofte. Begge barna har på seg skaller. I bakgrunnen kan man se stolper og fjell. På bakken ligger det snø. - Finnmark Fylkesbibliotek / DigitaltMuseum](#)

Arkiv har tidligere vært forbundet med makt. Det kan ha vært politisk makt, sosial makt, makt over innbyggere og makt til å inkludere eller ekskludere. Samer har vært underrepresentert i arkivene i Norge, men om man vet hvor en skal lete så dukker det samer opp i flere arkiver, slik som hos Statsarkivet i Tromsø. Utfordringen med å finne arkivmateriale om samer er at det ikke finnes i store mengder, i tillegg er veldig lite som er digitalisert og gjort tilgjengelig på internett. Nuohtti er i denne sammenhengen en måte å samle arkivmateriale om samer, og ved å bryte proveniensprinsippet kan man finne arkivmateriale om urfolk på tvers av landegrensene og på tvers av forskjellige arkivskapere. Det digitaliserte arkivmateriale i en ny kontekst kan skape en motvekt til andre arkiv som har arkiv om urfolk samlet med en kolonial agenda, og kan være et tiltak mot forsoning. Kan Nuohtti være med å forme nåtidens og fremtidens kollektive minne? Det er tidligere sagt at arkiv kan brukes til å forme det kollektive minnet slik eieren av arkivet ønsker. Ved å tilgjengeliggjøre arkivmateriale om samer samlet på en plass, kan det kollektive kulturelle minne om samer bevares.

8. Analyse av Library and Archives Canada

Library and Archives Canada har en stor og innholdsrik nettside i tillegg til arkivportalen der en kan finne arkivmateriale deres. LAC har blant annet mer enn 250 kilometer med tekstdokumenter, 5 billioner megabyte elektronisk informasjon, 30 millioner fotografiske bilder og 550 000 timer med lyd- og videopptak (Library and Archives Canada, 2022g). Til forskjell fra Nuohtti har LAC en felles arkivportal hvor en kan søke på all slags arkivmateriale, ikke bare det som er definert som urfolksmateriale. LAC har så mye arkivmateriale digitalt tilgjengelig at de har laget flere innganger inn til det de har av materiale alt etter hva brukeren trenger og er interessert i.

8.1. Teknisk oppbygging av LAC

Det er som sagt flere innganger inn til arkivmateriale til LAC alt etter hva brukeren er interessert i. Jeg vil da fokusere på de to inngangene inn til arkivmateriale som er mest relatert til urfolk. Den ene måten er å gå via hovedsiden til LAC til *Advanced search*. Den andre måten er via *Indigenous documentary heritage initiatives* til *We Are Here: Sharing*

Stories. Jeg velger å først beskrive den måten det er naturlig å søke på, om en ikke er kjent med at det finnes en annen måte å søke på som kun presenterer urfolksmateriale.

Den mest rett-frem måten å finne urfolksmaterialet til LAC, er å gå inn på deres hovedside Library and Archives Canada. Deretter går en videre via *Collection*, *Search the Collections* og *Collection search*. Her kan en velge om man vil gjøre et *ordsøk* eller et *Advanced search*. Ordsøk kan for eksempel være *indigenous*. Da får du opp oversikt over hvor mange treff det var, i hvilken database, hvilke årstall treffene spenner seg over, om de er tilgjengelig digitalt og om de er med i *CO-Lab*. Om en holder musepilen over i ikonet ved siden av *Co-Lab contributions*, får en vite at dette er LAC sitt *crowdsourcing-tool*. Man kan da velge om en kun vil se fotografier med metadata skrevet av LAC eller kun metadata skrevet via crowdsourcing. Crowdsourcing, eller nettdugnad på norsk, vil si at det er vanlige mennesker som, via LAC sin arkivportal, har skrevet inn metadataen på det arkivmaterialet der dette er merket. Søket kan også sorteres inn i forskjellige faner. De fanene er *Archives*, *Genealogy*, *Library* og *Images* (Bilde 4).

The screenshot shows a search results page for the query 'indigenous'. The search bar at the top contains 'indigenous' and 'in All'. Below the search bar, there are tabs for 'All', 'Archives', 'Genealogy', 'Library', and 'Images'. The 'All' tab is selected. The results show 'Showing 1 - 25 of 107,435 filtered results'. On the left side, there are filters for 'Found in:', 'Date:', and 'Available online:'. The 'Found in:' filter shows 'Archives (51,786)', 'Genealogy (20)', and 'Library (55,629)'. The 'Date:' filter shows '2020-2029 (4,817)', '2010-2019 (14,576)', '2000-2009 (17,866)', and '1990-1999 (19,074)'. The 'Available online:' filter shows 'No (60,666)' and 'Yes (45,103)'. The main results area shows a list of results. The first result is '1 No digital object' with a link to 'Multilateral engagement process to improve and expedite treaty negotiations in British Columbia :proposals for the principals' consideration.' The second result is '2 Submission from the Indigenous Women's Collective'.

(Bilde 4: Enkelt ordsøk *indigenous* med alternativ for å snevre inn søket. [Collection search \(bac-lac.gc.ca\)](https://collectionsearch.bac-lac.gc.ca))

Ved *Advanced search* kan du søke med de samme parameterne som ordsøket, men mer spesifikt. For eksempel på et spesielt år eller periode, i bare den ene databasen eller kun i

bilder eller kun digitalt tilgjengelig eller etter ID-nummer osv. De digitale versjonene av dokumentene vil være tilgjengelig og beskrevet på det språket de ble opprettet. Noe metadata er oversatt, det kommer an på hvilke type dokument det er og konteksten til dokumentet (Library and Archives Canada, 2023d). Du kan velge om du vil se informasjonen på LAC sin arkivportal på engelsk eller fransk.

Den andre måten å finne urfolksmateriale på er via LAC sin samleside om urfolksmateriale, *Indigenous documentary heritage initiatives*. For deretter å gå videre til *We are here: Sharing stories*. Under prosjektet *We Are Here: Sharing Stories* er det et kart som visualiserer digitalisert og beskrevet innhold av urfolksmateriale som finnes i LAC sine samlinger. Dette er helt i tråd med Moradi et.al. (2020, s. 4) sine double sensitivity funksjoner, der de tre viktigste funksjonene til en digital arkivportal om urfolk var: Kart, fellesskap og etiske retningslinjer. De forskjellige urfolksgruppene, First Nations, Métis og Inuitter, er markert med forskjellige farger på kartet og om man trykker på en av disse markeringen får en opp på venstre siden av kartet en liten tekstboks med informasjon. Der står det beskrevet tittel på arkivserien, beskrivelse av arkivet, en lenke til hvor du kan finne arkivet i LAC sin samling, hvilken urfolksgruppe arkivet omhandler og lokasjon. Lokasjon kan også sees på kartet, i tillegg til tidsperiode for arkivet. Med lokasjon menes hvor arkivmaterialet stammer fra. Ut ifra kartet kan det se ut som om arkivmaterialet er fra Nord-Amerika og Storbritannia. Når det gjelder fellesskapsfunksjonene som Moradi et.al. (2020) beskriver, har LAC en del av disse. De har for eksempel en mengde prosjekter som involverer brukere av arkivet, slik som *Project Naming*. De har også en knapp som heter *Add to my research* når du er inne på en journalpost. For å bruke den knappen, må du ha en brukerkonto for å logge inn.¹² Det virker som om alle med en e-post adresse kan lage seg en brukerkonto. Med en brukerkonto hos LAC kan en for eksempel lagre kopier av dokumenter (*Add to my research*), ha en oversikt over egne bidrag til LAC (Co-Lab bidrag slik som oversettelse, tagging, beskrivelser og transkribering) og ha oversikt over eller endre LAC-arrangement en har meldt seg på (Library and Archives Canada, 2022a). Det å ha en brukerkonto der brukere kan lage en personlig profil og lage sin egen samling av arkivmateriale og kommentere, er noen av de funksjonene

¹² [Notice - LAC profile registration \(canada.ca\)](#)

som Moradi et.al. (2020) mente var viktige i en felleskapsfunksjon i en arkivportal for en urfolksbefolkning. LAC har også en *Contribute*-knapp inne på journalposten, der en kan skrive inn til LAC om man har tilleggsinformasjon om akkurat det arkivdokumentet. Når det gjelder funksjonen etiske retningslinjer i LAC, kommer det en detaljert gjennomgang av retningslinjene litt senere i kapitlet.

8.2. LAC og Canadas forpliktelser ovenfor urfolk

LAC, som er eid og drevet av Canadas regjering, må streve for å etterfølge Canadas lover og FNs erklæring for rettigheter til urfolk på sitt område som nasjonalarkiv. Som nevnt tidligere har allerede LAC en rekke prosjekter som går ut på å styrke urfolks rettigheter til både å bevare og tilgjengeliggjøre deres kultur og historie, og til å være med på prosesser på å gi utfyllende metadata til allerede tilgjengelig arkivmateriale. Dette viser at LAC via sine urfolksprosjekter har begynt å ta et ansvar ovenfor urfolk i Canada og deres rettigheter.

Med tanke på Frogner (2022) sine forslag om å implementere *FNs erklæring om urfolks rettigheter* i sine arkiv, er det flere ting LAC kan gjøre for å forbedre seg. De har begynt arbeidet med å fjerne støtende titler, men kan fremdeles gjøre mer for å få inn urfolksspråk i både beskrivelser, stedsnavn og titulering av arkivmateriale. De kan også lenke sammen urfolksdokumenter som hører sammen, selv om det nok er veldig vanskelig i en så stor arkivsamling som LAC har. Men de har en lignende idé i prosjektet *We are here: Sharing Stories*, der en kun ser urfolksmateriale til LAC. Der er det mulig å sortere slik at man for eksempel ser urfolksmateriale fra Métis først i tabellen.

For å fremme forsoning mellom storsamfunnet og urbefolkningen i Canada har det som nevnt vært utarbeidet en rapport: *Reconciliation Framework: The Response to the Report of the Truth and Reconciliation Commission Taskforce*. Der står det beskrevet tiltak som beskriver hvordan en kan endre arkivpraksiser på et nasjonalt nivå slik at de er mer i samsvar med blant annet *FNs erklæring om urfolks rettigheter*. Mye av det som er nevnt i denne rapporten er tiltak LAC allerede har på plass. Eksempler på dette er samarbeid med forskjellige urfolksgrupper og det å spre kunnskap om urbefolkningen og deres historie. Men det er fremdeles tiltak som mangler. Slik som for eksempel tilbakeføring av arkivmateriale (der det

er passende) og det å få urfolksspråk inn i blant annet beskrivelsene av arkivmaterialet (The Steering Committee on Canada's Archives, 2022, s.41, 49).

8.3. LAC og etiske retningslinjer

De etiske retningslinjene som gjelder LAC sin arkivportal er ikke veldig synlige. Når du er inne på siden *Collection search* er det en lenke rett under overskriften som heter *Historical language and content notice*, ved siden av lenker til *Help* og *Feedback*. Ved å trykke på lenken kommer du til en ny side med tittel *Notice about the collection* med undertittel *Historical language advisory* (Library and Archives Canada, 2024c). På denne siden står det at ved å søke i materialet til LAC så kan en møte på språk som kan være støtende for visse grupper mennesker. LAC velger å la beskrivelsene fra det gamle tankesettet bli stående for å ta vare på den historiske verdien, men LAC prøver å gi ytterlige informasjon og kontekst om bakgrunnen til slikt materiale. For eksempel har de endret tittel på arkivmateriale som kan ha en støtende effekt. Til slutt er det referert til en e-post adresse der en kan melde inn materiale en finner støtende (Library and Archives Canada, 2023d). I tillegg til *Notice about the collection* har de en annen side som heter *Library and Archives Canada's Guiding Principles to Reconciliation and Indigenous Rights* (Library and Archives Canada, 2022c), som en finner om en går inn på *Indigenous documentary heritage initiatives* (Library and Archives Canada, 2023b). Siden inneholder prinsipper og gjeldende praksis for hvordan LAC jobber med, og konsulterer med urbefolkningen om innholdet i LAC sine samlinger. Der er det også beskrevet hvordan LAC jobber med å spre kunnskap og bevissthet om urbefolkningen i Canada og deres historie. Når en er inne på *We are here: Sharing Stories* får du over selve kartet informasjon om at arkivmaterialet blir presentert på originalspråket og at man bør lese deres *Historical language advisory* før en søker i arkivmaterialet deres (Library and Archives Canada, 2024d). Ellers når en er inne i selve portalen på søketreffsiden eller inne på en av journalpostene, er det ingen slike “varsler” om at du nå ser på arkivmateriale som kan være kultursensitivt eller støtende.

8.4. LAC, digitalt tilgjengelig arkivmateriale og den arkivfaglige konteksten

LAC har veldig mye forskjellig arkivmateriale i sine samlinger, de har både tekstdokumenter, fotografier, video og lyd. Som sagt tidligere vil jeg konsentrere meg om to av inngangene inn til LAC sitt arkivmateriale om urfolk. I tillegg til den mer rett-frem søkemetoden jeg allerede har beskrevet, så kan man velge å gå inn via LAC sin *We are here: Sharing Stories* der en kun får opp urfolksarkivmateriale. Det er samme arkivmateriale i begge inngangene, men inngangen inn til dokumentene kan føre til at kontekstualiseringen av dem fremstår som litt forskjellig. På *We are here: sharing stories* får man ikke opp journalpost tittel, her er materialet kun søkbart etter navn på arkivserien, og du får da ikke opp alle journalpostene i serien, kun de som er relatert til urfolk. Det er derfor vanskelig å sammenligne hva en finner ved å gå inn på de forskjellige inngangene.

Vi er på *Advanced search*, som ligger under *Collection search*. Ved å skrive inn på *Any of this words*: indigenous inuit métis, og velge *Search in Archives* får jeg 225 329 treff. Jeg velger å ikke søke på First Nation fordi jeg da også få treff kun på *first* og *nation*. Det ser ikke ut til at det er mulig å bruke “, % eller # for å søke to ord samtidig, slik som First Nation. Da må en bruke *This exact phrase*, og det kan ikke kombineres med *Any of this words*. Dette da jeg kun fikk 8 789 treff, og ikke 247 834 som jeg forventet av en kombinasjon av det første og andre søket. Søketreffet kan sorteres videre på 10 forskjellige materialtyper, deriblant *Art*, *Moving images*, *Maps and cartographic material*, *Objects* og *Textual material*. Jeg velger *Textual material* og får 203 186 treff. Ved å avgrense søket ytterligere til relevant materiale velger jeg tilgjengelig online og får snevret trefflisten ytterligere til 85 264 treff. Jeg velger journalpost nummer to i trefflisten som heter: *Increase Indian, Metis and Non-Status Indian, and Inuit Participation in the Public Service of Canada*. Det er et 4 siders langt dokument, og ved å lese metadataen som tilhører dokumentet kan en lese at det er fra et møte med møtedato 1977-06-02. Referansen til dokumentet er: *RG2, Privy Council Office, Series A-5-a, Volume 26842 Access Code: 32* og tilhører serien *Cabinet Conclusions*. Det er også en lenke til en hjelpeside der en kan lese om hva *Cabinet Conclusions* er for noe. Ved å lese på hjelpesiden kan en lese at dette er dokumenter som kabinettsekretærene forberedte til møter i kabinettet. Kabinettet gav råd til Canadas statsminister (Library and Archives Canada, 2024b). Journalposten er merket med *Co-Lab contributions*. Andre metadata består av *Ordering and viewing*

options. Selve dokumentet er stemplet med *Secret* og et dokumentnummer i høyre hjørne, og i venstre hjørne er dokumentet stemplet med at dokumentet ikke lengre er hemmelig i kraft av The Canadian Access to Information Act¹³. Langs siden av dokumentet står det *Cabinet document Document du Cabinet*. Side 1 og 2 er på engelsk, mens side 3 og 4 er på fransk. Selve dokumentet inneholder hvordan de tenker å rekruttere urbefolkningen til offentlige stillinger på en måte som ikke er diskriminerende og ved å konsultere urbefolkningen i resultater og hele rekrutteringsprosessen. Konteksten rundt dette dokument er politisk behandling av hvordan få urfolk inn i storsamfunnet. Dette kan vitne om kabinettet sine intensjoner om å inkludere urbefolkningen i Canada ved å rekruttere flere med urbefolkningsbakgrunn til offentlige stillinger. Dermed vil andre med urbefolkningsbakgrunn møte på “sine egne” når de tar kontakt med offentlig forvaltning. Men dette kan også være en måte å inkludere på for å gjøre urbefolkningen en del av storsamfunnet og dermed prøve å få dem bort fra egne småsamfunn og heller bli assimilert inn i det kanadiske storsamfunnet.

8.4.1. Kontekstualisering av fotografier

LAC har ikke bare dokumenter i sine arkivsamlinger, de har, som nevnt tidligere, også digitaliserte fotografier i sin samling. Det vil bli interessant å se om konteksten til disse fotografiene viser urfolkskunnskap eller perspektiv, og om de viser urfolk i sitt naturlige miljø og har fått bidra til metadata selv. I tillegg er det selvfølgelig interessant å finne ut av hvem som har tatt disse fotografiene og hvilke metadata som er knyttet til dem.

I deres arkivportal på *Advanced search*, får en ved å skrive inn *indigenous*, velge *Images* og *Photographs* 3 069 treff. Ved å bytte ut *indigenous* med *Inuit* får jeg 8 789 treff. Når jeg bytter søkeordet ved å skrive inn *Métis* får jeg kun 837 treff. Ved å skrive in *sami* får jeg 3 treff. Og ved å skrive inn *First Nation* på *This exact phrase* får jeg 1 293. Dette er til sammen 13 991 fotografier av urfolk i LAC sin arkivsamling. Hvis jeg søker på *Any of this words: indigenous métis inuit sami* får jeg 8 753 treff. Det kan være vanskelig å få et reelt tall over hvor mange fotografier av urfolk de har i sin samling da mange fotografier kan tenkes å

¹³ Denne sier at alle kanadiere har rett til å få tilgang til statlig informasjon og at minst mulig bør være gradert. [The Access to Information Act - Canada.ca](http://www.accessinfo.ca)

fremdeles kun være merket med gamle urfolksbenevninger, slik som *Indian*. Ved å søke på indian fikk jeg 15 797 treff.

Jeg velger å søke på *Advanced search* og avgrense til kun *Images, photographs* og *Available online*. Ved å skrive inn *Any of these words: indigenous inuit métis indian* får jeg 20 160 treff. Jeg velger å søke med ordet indian, siden jeg så i søket over at dette gir flere treff. Bildene dukker opp som små bildeikon rett etter hverandre og det er kun mulig å sortere de videre etter *crowdsourcing metadata* eller ikke. Ved å holde musepilen over bildeikonet får du opp tittelen på bildet. Og ved å klikke deg inn på et bilde får du se det i større format samt noe metadata slik som tittel, nummer og årstall ved å klikke på en *i* øverst i høyre hjørne. Nede i venstre hjørne på fotografiet er det en knapp som heter *Link to record*, om du trykker på den kommer du inn på journalposten til fotografiet, med metadata om både serien den tilhører samt de andre bildene som tilhører samme serie. Jeg velger et bilde av det som kan se ut som tre små jenter med tittel *Two Métis Children with an Inuit Child at All Saints Residential School*¹⁴, datert 1930. Ved å gå inn på journalposten kan jeg ut fra metadataen se at dette fotografiet tilhører arkivserien til *Department of Indian Affairs and Northern Development fonds*.¹⁵ Fotografiet er tatt av J.F. Moran og beskrivelsen er gjort av RECON prosjektet til LAC. Fotografiets originale bildetekst er *Two halfbreed children on sides Eskimo in centre*. Er det å tukle med arkivmaterialets autentisitet og integritet å endre på arkivmaterialets tittel? I vilkår for bruk seksjonen kan en se at det ikke er noen restriksjoner for bruk av bildet da copyrighten er frafalt, og om fotografiet skal brukes skal både fotografen, departementet og LAC krediteres. Som nevnt i LAC sin historiske språkrådgivning så kan man i deres arkivmateriale møte på utdatert språkbruk, slik som her. Men det er ikke noe som er nevnt eller beskrevet inne på journalposten. Du må ha lest deres historiske språkrådgivning på forhånd for å være oppmerksom på dette. Métis barna er titulert som halvtrasede barn sagt på en nedsettende måte, mens inuittbarnet er titulert som en eskimo, som var datidens måte for majoritetsbefolkningen å titulere inuitter på.

¹⁴ <http://central.bac-lac.gc.ca/.redirect?app=fonandcol&id=5276681&lang=eng>

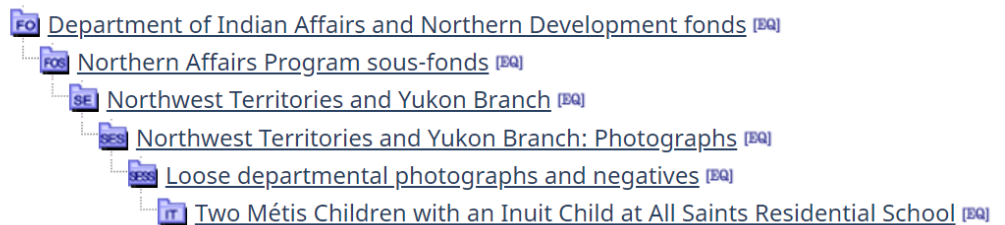
¹⁵ Fonds er et annet ord for arkiv.

Som nevnt tidligere stengte den siste internatskolen i Canada i 1996, 66 år etter dette bildet ble tatt. Dette kan tyde på at dette bildet ble innsamlet med en kolonial agenda. Beskrivelsene av barna som gikk på internatskolene var ofte både rasistiske og nedsettende, noe bildebeskrivelsen til dette bildet er et bevis på. Selve bildet viser tre barn som smiler, ute i gresset. De har på seg en enkel bekledning i noe som kan se ut som en skoleuniform da alle tre er kledd nesten helt likt, med en lang kjortel eller kjole over en ullbukse og skotøy. Nederst til høyre i bildet er det merket med et nummer, årstallet og fotografens initialer. Her er ikke selve fotografiet problematisk, det er konteksten og beskrivelsen av fotografiet som kan sees på som problematisk. For det første er det originalbeskrivelsen av fotografiet, som jeg nevnte tidligere. Tittelen blir endret slik at den er i tråd med dagens beskrivelse av urfolk. Det andre er anonymiteten til disse barna. De er ikke navngitt. Det kan være med bakgrunn i at dette bildet er fra en internatskole, og at de ikke vil bli navngitt i arkivmaterialet, da det kan ha vært en traumatisk tid i deres liv. Det kan også være fordi departementet ikke så det som nødvendig eller interessant å navngi disse barna for ettertiden ved arkivering av fotografiet, eller kanskje ikke den som gjorde arkiveringen visste hvem disse barna var. Og det kan være vanskelig å finne ut av hvem disse barna var, nå i ettertid. Arkivskaperne kan ha ment at barn var av ubetydelig bakgrunn og det var nok å titulere dem med deres etniske bakgrunn. Man kan spørre seg om de ikke er navngitt på grunn av arkivmaterialets konfidensialitet, for å beskytte disse tre barna og ta hensyn til deres personvern. Når arkivmateriale som ligger tilgjengelig åpent på internett, for alle som vil se, kan det være vanskelig å tenke på beskyttelse mot uautorisert tilgang og konfidensialitet. Men på den andre siden så er rettighetene, til fotografen vel og merke, utløpt og fotografiet er blitt en del av offentligheten, uten restriksjoner. Dette bildet representerer en traumatisk del av urfolks historie i Canada, og viser hverken urfolks naturlige miljø eller deres kunnskap. Om Métis eller inuitter har bidratt med metadata kan jeg ikke være sikker på, da det står at beskrivelsene er gjort av RECON prosjektet. Men det er ikke mulig å finne ut hvem som var med i dette prosjektet eller hva det gikk ut på.

I metadataene til dette søket ser en at det ytre proveniensprinsippet til det fysiske arkivet er prøvd å holdes fast med, selv i denne digitale arkivportalen. På *Record information*, og *Context of this record* kan en se hele hierarkiet som dette ene bildet tilhører med departementet på toppen, og som en del av en bildeserie lengre nede (Bilde 5). Det er tydelig

og klart at det er departementet som har skapt disse dokumentene, i hvilken del av landet disse ble skapt og i hvilken kontekst, og ved at det er fra en offentlig instans kan en si at autentisiteten til dokumentene nok ikke vil bli bestridt.

Context of this record: [Hide detail](#)

(Bilde 5: Hierarkiet i arkivet. [Collection search - Two Métis Children with an Inuit Child at All Saints Residential School \(bac-lac.gc.ca\)](#))

Ved å forholde seg til denne metadataen kan en søke og finne dokumenter innad i samme arkivserie ved å trykke på de forskjellige mappene som vist i bilde 5, og en ytre proveniens kan sies å være oppfylt da du ikke beveger deg over i andre arkivserier, selv om ikke alle dokumentene i denne serien er digitalt tilgjengelig i arkivportalen. Om du trykker deg inn på for eksempel *Loose departmental photographs and negatives* og *View lower level description(s)* kommer du på en treffside med 3 726 journalposter. Det kan være vanskelig å se noen indre proveniens, da de ikke virker som om de vises i hverken stigende rekkefølge når det gjelder årstall eller i referansenummer og boksnummer, ei heller i alfabetisk rekkefølge. Hvordan søketreffene vises kan jeg ikke vite, men det ser ikke ut som om søketreffene vises etter rekkefølgen de var i da de ble arkivert.

Den andre inngangen til urfolksmateriale jeg skal se på er gjennom *We Are Here: Sharing Stories* (Library and Archives Canada, 2024d). Dette er en måte å finne urfolksmateriale på om du vet navnet på arkivskaperen eller arkivserien du er ute etter eller bare er på leting etter noe tilfeldig. Dette fordi det ikke er mulig å avgrense søket like mye som søkeresultatene ved avansert søk eller å søke etter et bestemt dokument i dette brukergrensesnittet. Arkivskaperen sitt navn er ofte med i tittelen på arkivserien i denne oversikten. Som nevnt tidligere, er arkivmaterialet her sortert etter arkivserietittel og ikke journalpost tittel som ved avansert søk.

Når man går inn på *We Are Here: Sharing Stories* så ser en et kart som er markert med gule, grønne og blå prikker. De gule prikkene indikerer First Nations, de grønne inuitter og de blå Métis Nation. Under kartet er det en tabell som er delt inn i 5 kolonner: *Title and link to collection, Description, First Nations, Inuit, Métis Nation, Location* og *Dates*. Alle kolonnene kan filtreres ytterligere, i for eksempel stigende rekkefølge på årstall eller alfabetisk rekkefølge. Det er 255 arkivserier i tabellen og det er også et søkefelt der en kan søke et enkelt ordsøk. Dette kan minne om kart-funksjonen på Nuohtti, bortsett fra at du her søker i arkivserier og ikke på enkeltdokument-nivå. Jeg sorterer tabellen på årstall etter stigende rekkefølge og velger en arkivserie fra rundt 1870 titulert *Photos from Robert Bell Douglas [graphic material]*¹⁶. Når jeg går inn på lenken til arkivserien kommer jeg inn på tilhørende metadata. Metadataen er ganske omfattende, men den viktigste informasjonen er: Materialet er fra mellom 1860-1964, består av fotografier, er del av serien *Robert Bell fonds*, er opprettet i Canada, består av 294 fotografier og at det er fra et privatarkiv. Vilkårene for bruk er at LAC skal krediteres og at copyrighten til bildene er gått ut. I feltet *Scope and content* står dette:

Consists of First Nations, Inuit and Métis views and portraits by Robert Bell; scenes showing Lord Strathcona's visit to Canada in 1909; cyanotypes of stuffed water buffalo; portraits by Hall and Lowe, J.S. Rogers, Duffin and Co., Notman, Stanton and Vicars. Also casual photos of Bell family members outside in winter and summer; a street view of a Bell home in Perth, ON,; and views of gravestones. (Library and Archives Canada. 2024c)

Når man trykker på *View lower level description(s)* i metadatafeltet, kommer man inn i selve arkivportalen med 85 av journalpostene i serien. En journalpost kan inneholde én eller flere fotografier, og ved å se på informasjonsfeltet til venstre i bildet kan en se at kun 36 av journalpostene er digitalt tilgjengelig. 28 av journalpostene er portretter, ett er et naturbilde, mens resten er fotografier med flere mennesker samlet. En av journalpostene heter *[Portrait of Inuk man from Nunatsiavut (Labrador)]* og er fra ca. 1885 (Bilde 6). I metadataene til fotografiet kan man lese at det er en arkivar som har gitt fotografiet denne tittelen. Man kan

¹⁶ <http://central.bac-lac.gc.ca/redirect?app=fonandcol&id=5376707&lang=eng>

også lese at dette fotografiet fysisk befinner seg i en saksmappe med tittel: *Cartes-de-visites / Labrador Inuit / White family (possibly a Moravian missionarie's [sic] wife & children / Portraits*. Selve fotografiet viser en mann med mørkt hår og skjegg i noe som ser ut som en tradisjonell hvit inuittisk jakke og et lite tørkle i halsen. Fotografiet ser ut som om det er tatt i et fotostudio, da det er rammet inn i en hvit kant og merket med *Labrador*. Fotografiet ligner veldig mye på to av fotografiene tatt av Carl Günther beskrevet tidligere, som lignet på noe som kunne vært brukt i en verdensutstilling. Det kan det se ut som om dette fotografiet skulle være et nøytralt portrett, men konteksten gjør at det ikke er mulig. Dette kan ikke ha vært et visittkort da det ikke er merket med mannens navn. Han er anonym, kun merket med hvilken etnisitet han har. Dette viser et skille mellom fotograf og den som blir portrettert, et “vi” og et “dem”, der den portrettede er en fremmed. Og fotografiet av han er egentlig tatt for å vise hans etniske bakgrunn mer enn det er et bilde av han. I metadataen står det at det er en arkivar som har gitt fotografiet tittelen den har, noe som kan tyde på at ikke urfolk selv har bidratt med metadata. Fotografiet viser hverken inuitters naturlige miljø eller deres perspektiv. Dette er klart et bilde *om* inuitter, ikke av dem.

(Bilde 6: [Portrait of Inuk man from Nunatsiavut (Labrador)]. Foto: Library and Archives Canada / e011313012. Hentet fra <https://library-archives.canada.ca/eng>

Det kan tenkes at arkivmaterialet i LAC sin arkivportal er knyttet til mange forskjellige klasser eller arkivnøkler, spesielt siden LAC har mye både offentlig og privat arkivmateriale

som består av mange forskjellige slags materiale, slik som dokumenter, fotografier, kart og videoer. I LAC sin arkivportal er det ikke mulig å søke etter arkivmateriale på bakgrunn av klasse eller arkivnøkkel. Det nærmeste en kommer å søke etter klasse er å søke i bestemte databaser. Du kan der velge å for eksempel søke i databasen *Military, Land, Post Offices and Postmasters* eller *Indian Affairs Annual Reports, 1864 to 1990*. Selvfølgelig er det også en slags grov emneinndeling ved å sortere arkivmaterialet og søketreffet etter fanene: *Archives, Genealogy, Library* og *Images*, som vist i bilde 4. Selv om det ikke er klart for en som ikke jobber ved LAC hvordan klasse eller arkivnøkkel dokumentene er merket med, ser en jo at dokumentene har en mengde metadata knyttet til seg. Noen av disse metadataene kan være en klasseinndeling. Noen av dokumentene er merket med en referanse og et boksnummer (R216, RG85, Box number: 3565), andre dokumenter er merket med et ID nummer (34724), eller kun en referanse (RG18, Volume 10038) med eller uten filreferanse (RG117-A-3, Volume number: 2568, File number: 26779).

De arkivfaglige prinsippene autentisitet, integritet og pålitelighet blir ekstra viktig i en så stor og omfattende arkivportal som LAC tilbyr sine brukere. At arkivdokumentene er ekte og at informasjonen om dokumentet er korrekt virker å være godt dokumentert i LAC sin arkivportal. Hver enkelt journalpost kan se ut til å inneholde et minimum av informasjon om både årstall for når det ble skapt, hvor arkivmaterialet befinner seg (i hvilket arkiv/arkivserie) og noen ganger også en hjelpeside der en får vite mer om arkivet/arkivserien. Mange journalposter har også *Context of this record* som viser arkivmappe hierarkiet, der en kan se hvem som er arkivskaper og i hvilken saksmappe journalposten tilhører, samt *Scope and content* der en kan få tilleggsinformasjon og en beskrivelse om hva journalposten inneholder. Det at den ytre proveniensen er intakt, tilføyer også til dokumentenes autentisitet og pålitelighet. Det arkivfaglige prinsippet om integritet virker også å være på plass hos LAC. Endringer i metadataen som er gjort i ettertid er blitt dokumentert i *Scope and content* metadataen samt i *Added language of material*. *Added language of material* viser om det er lagt til på andre språk enn originalspråket i metadataen (slik som titler). I *Scope and content* står det blant annet hvem som har endret på metadataen, oftest av en arkivar, og en får også vite hva som var originalbeskrivelsen. I LAC sine retningslinjer står det at metadata kan være endret på grunn av støtende språk, men at originalbeskrivelsen også vil være tilknyttet arkivmaterialet for å bevare autentisiteten og den historiske konteksten til dokumentet. Men

man kan spørre seg om det ikke heller forringer autentisiteten og integriteten til arkivdokumentet ved at en endrer på støtende titler?

9. Drøfting

Tema i denne oppgaven er kontekstualisering av urfolks digitale arkivmateriale med fokus på fotografi. Det er viktig å se på hvordan urfolks arkivmateriale fremstilles når det er digitalt tilgjengelig for offentligheten. Både fordi urfolk er en marginalisert gruppe som i lengre tid har blitt undertrykt av staten og prøvd assimilert inn i storsamfunnet, og det ville ikke vært bra for urbefolkningen om disse holdningen spres videre til nyere generasjoner.

Tilgjengeliggjøring og kontekstualisering er derfor viktig for urbefolkningen fordi arkivmateriale om dem ofte er samlet inn med en kolonial agenda, og den agendaen blir fremdeles opprettholdt av arkivdepot på grunn av arkivfaglige prinsipper som autentisitet og proveniens. Urfolks stillhet i arkivene er mye på grunn av majoritetssamfunnets makt over hvilke verdier som skal i arkivene og hvilke dokumenter som er regnet som bevaringsverdige og ikke. Arkivfaglig har det vært, og er fortsatt, et problem for urbefolkningen at arkivdokumenter gjerne er definert som tekstlige dokumenter, dette fordi urbefolkning har hatt en mer muntlig tradisjon og kultur som ikke passer inn i nåtidens byråkratiske arkiver. Hvordan formidlingen av arkivmateriale om urfolk er viktig med tanke på marginaliseringen de har vært utsatt for. Det er fremdeles problematiske holdninger knyttet til arkivmateriale om urfolk, derfor er kontekstualiseringen av dette arkivmateriale så viktig. Tidligere har minoriteter som urbefolkning vært nærmest usynlige i makthavers arkiv. Derfor vil hvordan arkivmateriale til urbefolkningen vises frem eller gjøres tilgjengelig, ha noe å si for urbefolkningens identitet og deres kollektive minne. I tillegg til å ha noe å si for kunnskapen til majoritetsbefolkningen om urfolk, og kan forhindre rasisme og fremmedgjøring. Digitalisering av arkivmaterialer og bruk av arkivportaler på internett kan gi nye muligheter i møte med utfordringene urfolk møter med tanke på arkiv. Muligheter slik som prosjekter, eksempelvis *Project Naming*, der viktig kontekst blir tilføyd til koloniale arkivdokumenter av urfolksgrupper selv. Dette er en måte å ta tilbake dokumentene fra tidligere kolonimakt og fremme forsoning. Problemstillingen til denne oppgaven er å finne ut hvordan urfolk kontekstualiseres på to utvalgte arkivportaler: Nuohtti og Library and Archives Canada. Forskningsspørsmål har vært å se på de etiske retningslinjene, samt hvordan

proveniensprinsippet og arkivfaglige prinsipper knyttet til de forskjellige arkivmaterialene, er løst i arkivportalene. Når de etiske retningslinjene blir diskutert vil jeg også komme innom både det juridiske aspektet og forskningsaspektet knyttet til arkivmaterialet. Drøftingen vil til slutt ta for seg hvordan urfolk blir kontekstualisert på arkivportalene i form av tekstlige dokumenter og fotografier, sett i lys fra Baglos tekst om fotografiets materialisme. Jeg vil også se på hva Nuohtti og LAC har gjort for å prøve å styrke urfolks rettigheter i arkivportalene deres.

9.1. Etiske retningslinjer

Det ene forskningsspørsmålet mitt går på de etiske retningslinjene som kan leses på Nuohtti og LAC. Er urbefolkningen tatt hensyn til når de etiske retningslinjene er blitt skrevet og revidert, og hva er det de egentlig inneholder? Er de skrevet for urbefolkningen selv, for alle, eller for majoritetsbefolkningen? Både Nuohtti og LAC har retningslinjer for bruk av arkivportalen deres, noe som er positivt i seg selv. Siden Nuohtti kun har urfolksarkiver, kan en kanskje ha høyere forventninger til dem enn LAC, som naturlig nok må være mer generell i sine retningslinjer. Jeg har valgt å fokusere på dette fordi hvordan urfolks arkivmateriale, og da spesielt fotografier, blir brukt av både enkeltmennesker og organisasjoner er viktig for å kunne hindre ytterligere marginalisering og urettmessig bruk av arkivmaterialet. Når brukerne av arkivportalene er kjent med det historiske bakteppet til urfolk og konteksten rundt arkivmaterialet, kan brukerne møte arkivmaterialet på en respektfull måte.

Nuohtti har en egen side dedikert til korrekt og respektfull bruk av Nuohtti og arkivmaterialet som en har tilgang til her, bestående av 11 punkter. Punktene består av alt fra generelle prinsipper for bruk av Nuohtti, immaterielle rettigheter og kulturelt sensitivt materiale til krenkende bruk av arkivmaterialet (Bilde 2). Immaterielle rettigheter i denne konteksten går utover opphavsrett, da det også vil si den kollektive rettigheten urfolk har til å eie uttrykk for egen tradisjonell kultur og kunnskap. I nær tilknytning til denne forståelsen av immaterielle rettigheter er kulturelt sensitivt materiale som kan være religiøse eller hellige steder som ikke er ment for utenforstående. Klesplagg og annet som har stor betydning for urfolkssamfunnet, samt rasistisk språkbruk kan også være kulturelt sensitivt. Nuohtti poengterer at det kun er urfolkssamfunnet selv som kan bestemme hva som oppfattes som kulturelt sensitivt til enhver tid. Det Nuohtti i sine etiske retningslinjer beskriver som krenkende oppførsel er når for

eksempel en ikke-samisk person opptrer som same ved bruk av samiske kulturelle uttrykk eller ved å presentere samiske kulturuttrykk i feil kontekst, som i kobling med andre kulturer der de ikke hører hjemme (Nuohtti, u.å.-c).

LAC har også en egen side dedikert til retningslinjer for bruk av arkivportalen, som består av tre hoveddeler. De tre delene er: *Historical language advisory*, *Accessibility* og *Official languages*. I tillegg har de egne prinsipper og praksiser som brukes når de har prosjekter relatert til urfolk, med fokus på forsoning. Disse prinsippene og praksisene finner en ved å gå inn på LAC sin samleside for urfolksrelaterte prosjekter: *Indigenous documentary heritage initiatives*, og videre inn på *Library and Archives Canada's Guiding Principles to Reconciliation and Indigenous Rights*. Slik jeg leser disse praksisene og prinsippene går de på hele LAC sin virksomhet, ikke bare arkivmaterialet, men vil i kraft av å gjelde hele virksomheten også gjelde deres arkivsamling. Dette er en kontrast til Nuohttis retningslinjer som er mer brukerrettet. LAC sine prinsipper og praksiser relatert til urfolk består av 9 punkter som går på blant annet at informasjon de gjør tilgjengelig skal være gjort på en kultursensitiv måte, at de skal samarbeide med de forskjellige urfolkssamfunnene, være respektfull ovenfor urfolks kulturelle tradisjoner og at de skal digitalisere urfolksmateriale slik at arkivmaterialet kan være tilgjengelig for alle uansett hvor i landet de befinner seg. LAC gir ingen eksempler på hva de mener med kulturelt sensitivt, men det går under overskriften *Flexible*. Det er vanskelig å tolke hva som menes ut fra overskriften alene, men det kan være at LAC mener de er fleksible når det gjelder deres forsonende holdning ovenfor urbefolkningen og deres rettigheter.

Det at retningslinjene til LAC og Nuohtti er så forskjellige viser til hvor forskjellige arkivportalene er og hvor forskjellige de er i hva som er deres mål ved å ha arkivportalen åpen og tilgjengelig. Det kan se ut som om Nuohtti er mest opptatt av hvordan arkivmaterialet deres brukes, mens LAC er mest opptatt av den historiske konteksten til arkivmaterialet og endring av støtende innhold. Nuohtti kan ha detaljerte etiske retningslinjer fordi de er en spisset arkivportal som kun har arkivmateriale som omhandler en menneskegruppe, og som retter seg til et publikum av, for det meste, samer, forskere og folk som driver med arkivarbeid (Nuohtti, u.å.-c). Dermed blir deres etiske retningslinjer også mer tilpasset til og for et urfolksperspektiv. LAC må ha overordnede retningslinjer som går på hele deres samling

av arkivmateriale, ikke bare urfolksmaterialet. På grunn av deres størrelse er det naturlig at LLAC i tillegg har styrende prinsipper og praksiser om hvordan de som organisasjon skal forholde seg til og samarbeide med urbefolkningen i Canada. LAC har ingen begrensninger på hvem deres retningslinjer gjelder for, slik som Nuohtti har. Det står klart i Nuohttis etiske retningslinjer at disse retningslinjene “er ment for ikke-samiske brukere ...” (Nuohtti, u.å.-c). Siden LAC henvender seg til alle, så må deres retningslinjer og prinsipper være enkle og forståelig for alle. Men, på grunn av at LAC har så mange urfolksprosjekter og at de er med i en *Indian Advisory Circle*, synes jeg de burde de ha et ekstra punkt i sine retningslinjer som går spesifikt på urfolksmateriale de har tilgjengelig. Dette punktet burde gå på det etiske aspektet med å erkjenne at forskjellige folkegrupper har forskjellig forståelse av f.eks. eiendom, immaterielle rettigheter og urfolks eierskap til kulturarv.

Både Nuohttis og LAC sine retningslinjer sier noe om at en kan møte på støtende språkbruk knyttet til deres arkivmateriale, spesielt i beskrivelse av forskjellige urfolksgrupper. Dette er en viktig del av retningslinjene deres fordi urbefolkningen har som sagt vært utsatt for en assimileringpolitikk som gikk over en periode fra midten av 1800-tallet til midten av 1900-tallet i Norge, og fra begynnelsen av 1800-tallet til slutten av 1900-tallet i Canada. Politikken gikk ut på å prøve å fjerne urfolkskultur og tradisjoner, og dette farges beskrivelsene i arkivene av. Når arkivskapere og arkivarer har blitt fortalt fra myndighetene og de historiske arkivskaperne at urfolk ikke er verdt noe, er det selvsagt at det synet vil forplante seg til arkivmateriale. Arkivmateriale oppstår jo ut ifra arkivets kulturelle kontekst, i tillegg til samfunnets verdier og samfunnskonstruksjon. Nuohtti gir ikke noe grunn til hvorfor noe av arkivmateriale kan ha støtende språkbruk, da Nuohtti kan virke som er mer opptatt av at arkivmateriale ikke skal bli brukt på en krenkende måte. Å bruke arkivmateriale på en respektfull måte er gjennomgående gjennom hele Nuohttis etiske retningslinjer. LAC forklarer derimot i sine retningslinjer at krenkende språkbruk kan oppstå i deres arkivmateriale på grunn av den historiske perioden de ble opprettet i og på grunn av arkivskaperens syn på urfolk i den perioden. LAC påpeker at det er viktig å ta vare på disse støtende beskrivelsene for å ta vare på de historisk viktige holdningene og perspektivene.

I tillegg til en egen side dedikert til etiske retningslinjer har Nuohttis sine retningslinjer veldig lett tilgjengelig, både på forsiden til arkivportalen og ved at de dukker opp av seg selv bare

ved å bevege seg inne i portalen. De etiske retningslinjene er tydelig i både tegnede bilder og tekst på at denne arkivportalen har sensitivt innhold og at en skal bruke materialet som finnes i arkivportalen på en kulturell respektfull måte. Det er til og med laget en quiz man kan ta om man er usikker på de etiske aspektene ved å bruke urfolks kulturarv. Quizen består av fem spørsmål, der en ved å svare feil får svaralternativet i rød farge. Ved å svare rett får en opp ett utdypende svar på spørsmålet i en grønn boks under svaralternativene. For eksempel spørsmål 4 *Hvem eier urfolks kulturarv?* Ved å svare “Urfolk har råderett over sin kulturarv, men andre rettigheter kan også anvendes på materialet”, får en opp en grønn tekstboks der det i de første setningene står: “Urfolk har selvråderett, og når de praktiserer den, må de anerkjennes som eiere av sin kulturelle og intellektuelle eiendom. Juridisk er det imidlertid ofte slik at urfolks kulturarvmateriale er offentlig eiendom uten at urfolksgruppene har gitt samtykke” (Nuohtti, u.å.-g). Dette kan være et spørsmål for å få brukerne til å tenke over hvordan de eventuelt gjenbraker arkivmaterialet i Nuohtti.

Åndsverkloven og personvernloven er tidsbegrensede, slik at alle kan bruke materialet når lang nok tid er gått. Som Nuohtti nevner i sine etiske retningslinjer så er lovverket myntet på privatpersoner og ikke på en gruppe mennesker, slik som urfolk, som skulle hatt en kollektiv råderett over sin kulturarv. Og de legger vekt på at juridisk så er urfolks kulturarv ofte offentlig eiendom, uten urfolks tillatelse (Nuohtti, u.å.-c). Videre kan de immaterielle rettighetene tilhøre noen som ikke representerer urfolkskulturen. Bruker må derfor i tillegg til å overholde loven også ta hensyn til de etiske aspektene ved eierskap (Nuohtti, u.å.-c). Quizen vil på denne måten gi en kjapp innføring i hva som er de viktigste tingene å tenke på når det gjelder bruk av arkivmaterialet som en har tilgang på via Nuohtti. Man kan prøve og feile på spørsmålene og på den måten kan en få korrigert det en kanskje hadde av feilaktig syn på kulturarv, urfolk og rettigheter. De etiske retningslinjene tar også for seg at noen av materialet kan være underlagt opphavsrett eller andre immaterielle rettigheter, noe som er viktig å være obs på om man har tenkt å bruke arkivmaterialet utover å se på dem eller lese dem i arkivportalen.

LAC har hverken quiz eller pop-up vinduer om etiske retningslinjer eller retningslinjer for bruk av arkivportalen. Deres retningslinjer kan virke som er rettet mot egen virksomhet, og ikke så opptatt av hvordan de vil brukerne skal bruke arkivmaterialet deres om urfolk på en

mest mulig respektfull måte. En av LAC sine svakheter er at retningslinjene for arkivmateriale deres ikke stikker seg ut på noen måte, det er bare en ekstra lenke ved siden av hjelp og tilbakemelding-knappene på *Collection search*. Når det kommer til LAC sine styrende prinsipper og praksiser i henhold til urbefolkningen, må en nesten vite hvor en skal lete for å finne den. Det er for så vidt logisk at den ligger på en slags samleside over, blant annet, deres urfolksprosjekter, men av hensyn til brukerne hadde det vært mer logisk om dette var samlet. Eller at det i hvert fall var lenket fra retningslinjene til prinsippene for urfolksrettigheter.

Om man ikke aktivt går inn for å finne retningslinjene for arkivportalen til LAC, kan det være at en kommer borti dem ved å bevege seg i søketreffene i portalen? For eksempel, får man vite noe om etiske eller juridiske aspekt ved arkivmateriale om man søker på urfolksmateriale og er inne på en journalpost? Det står ikke noe i journalpostene til LAC når man er inne på urfolksmateriale om at man burde være ekstra oppmerksom både når det gjelder beskrivelsene og bruk av materialet. Det de har er *Terms of Use* der det står hvis det er noen som skal krediteres ved bruk, om det er copyright på materialet og om det er restriksjoner ved bruk. I Nuohtti kommer det et felt som heter *Bruksrettigheter for materialet* med forskjellige ikoner under alt etter hvordan rettigheter som er knyttet til arkivmateriale. Ved siden av er det en lenke *Hva betyr denne markeringen?* der du kommer til en hjelpeside som forklarer hva de forskjellige ikonene betyr. Det står også at en må kontakte tilbyderen (organisasjonen som eier materialet) om en vil ha mer informasjon om bruksrettighetene til akkurat det arkivmateriale.

De etiske retningslinjene til Nuohtti er detaljert og tar for seg de fleste, om ikke alle, aspektene når det kommer til urfolk, urfolksarkiv, kulturarv og rettigheter. Noe som viser at de kontekstualiserer samer, og urbefolkning generelt, på en respektfull og kultursensitiv måte. Det kommer frem i deres etiske retningslinjer at alle er forskjellig og kan ha ulike meninger, verdier og livssyn og at dette må respekteres. De sier videre at bruk av arkivmateriale helst bør gjøres i samarbeid med urfolk og om det brukes burde noe gis tilbake igjen til urfolkssamfunnet, enten i form av relevant forskning eller andre goder. De sier at de etiske retningslinjene er der for å guide brukerne av Nuohtti til riktig bruk og gi nødvendig kontekst til arkivmateriale som befinner seg i deres arkivportal. Nuohttis etiske retningslinjene kan

leses som om de er skrevet av noen på samme plass i samfunnshierarkiet, ikke i en “vi” og “dem” tankegang. Kanskje i samarbeid med samer eller kanskje til og med av en same. Det kan tenkes at Samisk arkiv i Norge og Finland har vært med på å utarbeide de etiske retningslinjene på Nuohtti. LAC sine retningslinjer, samt prinsipper og praksiser i forbindelse med urfolk er ikke like detaljert som Nuohtti sine, da de er skrevet på et mer overordnet nivå. Retningslinjene til LAC forteller om hvilke hensyn brukere av deres materiale må ta hensyn til både når det gjelder språkbruk og hvilke språk beskrivelsene av materialet vil være på, i tillegg til hvordan de legger opp til tilgjengeliggjøring av materiale til sine brukere. Deres prinsipper og praksiser virker som er mer for å vise hvordan de samarbeider med urbefolkningen i Canada, samt hvilke tiltak de gjør for å spre kunnskap og tilgjengeliggjøring av urfolksmateriale. LAC sier i sine prinsipper og praksiser at de anerkjenner urfolks rettigheter og at deres arbeid med urbefolkningsmateriale gjøres og tilgjengeliggjøres på en mest mulig respektfull og kultursensitiv måte. Alt dette gjøres med tanke på forsoning. Men tonen i både LAC sine retningslinjer og deres praksiser og prinsipper er en holdning som sier at “vi” gjør dette for “dem”, fordi vi er respektfulle og anerkjenner deres rett til å eksistere.

Det at Nuohtti har veldig detaljerte etiske retningslinjer, gjør selvfølgelig at de dekker veldig mange forskjellige områder. De har dekket både det juridiske aspektet, det etiske aspektet og forskningsaspektet knyttet til samisk kulturarv og arkivmateriale tilgjengelig på deres arkivportal. Det juridiske aspektet blir dekket ved at de refererer til juridiske rettigheter når de refererer til lov om opphavsrett, kulturell eiendom og immaterielle rettigheter. De poengterer i de etiske retningslinjene flere ganger at det juridiske rammeverket for urfolks rettigheter over egen kulturarv ikke er tilstrekkelig, da den er ikke er i samsvar med urfolks kollektive eierskap til egne tradisjoner og kunnskaper og at den ofte er offentlig eiendom. De etiske aspektene er gjennomgående gjennom hele retningslinjen, naturlig nok, og retningslinjen beskriver at formålet med retningslinjen er å “veilede til en kulturelt ansvarsbevisst bruk av samisk arkivmateriale” (Nuohtti, u.å.-c). Forskningsaspektet kommer også til syne i de etiske retningslinjene, noe som er naturlig da denne arkivportalen også er for forskningsbruk, noe de etiske retningslinjene nevner allerede i innledningen. Forskningsetiske retningslinjer går ut på mye av det samme som de etiske retningslinjene til Nuohtti, det handler om gjensidig respekt, tillitt og annerkjennelse, gi korrekt informasjon og ikke krenke eller støte andre mennesker eller menneskegrupper. De etiske retningslinjene til Nuohtti nevner også forskning under

headingen *Kompensasjon og deling av fordeler* (Nuohtti, u.å.-c). Der skriver de at, på bakgrunn av forskningsetikk, burde urbefolkningen få noe tilbake når det gjennom forskning blir brukt urfolksmateriale og kulturarv. Slik som tilgang til forskningsresultatene, være med som medforfatter dersom en samisk person er med i forskningsprosjektet eller det kan vurderes om den personen burde ansettes i prosjektet (om personen skal gi et større bidrag til forskningsprosjektet).

LAC på sine side, til tross for ikke være like detaljert som Nuohtti, har også greid å få med seg de etiske, juridiske og forskningsmessige aspektene i sine retningslinjer sammen med sine praksiser og prinsipper for urfolksrettigheter. I sine retningslinjer skriver de at de kontinuerlig jobber for å fjerne barrierer som hindrer tilgjengeliggjøring av deres samlinger. Dette tolker jeg som at de jobber for å fjerne eventuelle juridiske rettigheter som arkivmaterialet kan være underlagt, slik at de kan ha mest mulig av samlingen sin tilgjengelig for folk flest. Det etiske aspektet kommer spesielt frem i deres praksiser og prinsipper, som bygger på respekt og anerkjennelse av urfolk og deres rettigheter og tradisjoner. De skriver at når de gjør noe som kan berører urfolks liv og samfunn, så gjør de det i samråd med urbefolkningen som kan bli berørt. I tillegg har de treningsprogram for sine ansatte for å gi kunnskap og bevissthet om urbefolkningen i Canada. Når det gjelder forskningsaspektet så kommer det frem ved at de viser respekt for urbefolkningen, etterstreber å gjengi informasjon på en korrekt og åpen måte og ved å dele ressurser og kunnskap i samarbeid med andre minneinstitusjoner.

Både Nuohtti og LAC har retningslinjer på plass som tar for seg både etiske, juridiske og forskningsmessige aspekter som er viktige å være klar over når det er snakk om arkivmateriale om urfolk. De største forskjellene mellom Nuohtti og LAC sine retningslinjer er for det første at LAC sine retningslinjer (med prinsipper og praksiser) er mer rettet mot virksomheten selv og konteksten rundt arkivmateriale, mens Nuohtti sine etiske retningslinjer er mer brukerrettede. For det andre så er Nuohtti sine etiske retningslinjer mye mer detaljert og tar for seg det meste enn kan tenke seg er gjeldene for en arkivportal som tilgjengeliggjør urfolks arkivmateriale, enn LAC sine retningslinjer. For det tredje er Nuohtti sine etiske retningslinjer veldig synlig overalt i deres arkivportal i tillegg til at de både har etiske retningslinjer som tekst, tegning og som quiz. LAC sine retningslinjer og deres praksiser og prinsipper er ikke veldig synlig, og det kan være tilfeldig om du treffer på dem i det hele tatt

om du ikke vet hva du skal lete. I tillegg til dette er tonen i retningslinjene til Nuohtti og LAC helt forskjellig. Tonen til LAC er et “vi” og et “dem”, mens tonen i Nuohtti er et “vi, alle sammen”.

9.2. Proveniensprinsippet og arkivfaglige prinsipp knyttet til arkivmaterialet

Det andre forskningsspørsmålet tar for seg proveniensprinsippet, og hvordan de arkivfaglige prinsippene er løst i arkivportalene med tanke på kontekst og kontekstualisering av urfolk. Det kan være vanskelig å se for seg at proveniensprinsippet, slik en kanskje ser det for seg i et papirbasert arkiv, i det hele tatt kan bli fulgt i et digitalt arkiv eller i en arkivportal. De forskjellige delene av arkivet hentes frem via åpne søkefelt og søke kategorier, og i søketreffene viser det seg arkivmateriale fra forskjellige arkivskapere, arkivserier, tidsperioder og i forskjellige format. Det kan se ut som om det er LAC som har løst dette med ytre proveniens på best mulig måte. I deres metadatafelt kalt *Context of this record* kan en se hele saksmappestrukturen og hierarkiet som hver journalpost tilhører (Bilde 5). Nuohtti har derimot ikke samme saksmappestruktur eller et hierarki som gjør det mulig å se hvor en spesifikk journalpost hører hjemme. Årsaken til dette kan være at det meste av arkivmateriale deres er fra innsamlede kilder og private arkiver, og har dermed minimalt med det en vil kalle saksarkiv fra offentlige virksomheter. Du får derfor stort sett kun vite hvilken organisasjon det er som presenterer arkivmaterialet, samt forfatter og årstall. Noen journalposter har også informasjon om arkivserie og hva innholdet består av (hvem som er avbildet og hvor dokument ble skapt), samt en arkivreferanse som gir noe mer kontekstuell informasjon. Men det blir ikke på samme detaljnivå som LAC. Kan forskjellene ha noe med arkivfaglig tradisjon å gjøre, type materiale, størrelse på arkivportal eller alder?

Detaljnivået i LAC sine journalposter gjør at konteksten rundt innholdet i journalposten kommer godt frem, altså hvem, hvorfor, hvor og når. På Nuohtti blir stort sett hvor og når besvart, samt eier av arkivmaterialet. Hvem som er arkivskaper og hvorfor dokumentasjonen oppsto finnes på noe av arkivmaterialet, men ikke alt. Dette kan variere etter hva slags informasjon som er tilgjengelig og katalogiseringen av arkivmaterialet fra de forskjellige minneinstitusjonene. Digitale arkiv er som sagt fleksible, og om man kun vil se konteksten til arkivmaterialet fra et enkelt arkiv eller en enkelt arkivskaper kan man lett gjøre det ved å

avgrense søket. På LAC kan dette gjøres i *Advanced search*, velge *Archives*, og da en spesiell database eller ved å kun først søke på *Archives* også når søkeresultatet kommer velge en av de undergruppene som dukker opp under *Found in: Archives*. På Nuohtti kan dette gjøres ved å velge å søke etter *Materiale*, velge organisasjon og deretter etter *Forfatter*.

Indre proveniens er også litt vanskeligere å få til i digitale arkiv. At de ligger i den rekkefølge de kom inn i er kanskje ikke like viktig i et digitalt arkiv. For det første kan en søke på årstall og dato på LAC, via avansert søk. Så om man er på jakt etter korrespondanse som er sendt eller mottatt på en spesiell dato kan en gjøre det. På Nuohtti er ikke dette mulig, her er det kun mulig å sortere på årstall. Som jeg nevnte tidligere, har Nuohtti mindre dokumenter fra offentlige virksomheter og da kanskje også mindre behov enn LAC for å beholde en indre proveniens.

Det kan se ut som om proveniensprinsippet er på plass i LAC sin arkivportal, i hvert fall med tanke på ytre proveniens. En så stor arkivportal som LAC sin må kanskje være så detaljert fordi den er så stor, og det vil være umulig å finne en spesiell journalpost om den ikke har nok metadata knyttet opp til seg. Den er også eldre enn Nuohtti, som ble lansert i 2023, og har kanskje derfor lagt seg på et mer papirbasert system, etter hvordan de papirbaserte arkivene var bygd opp. LAC har i tillegg mange typer materialer tilgjengelig, både fra offentlig forvaltning og private, i tillegg til publiserte materialer som bøker og aviser. De er jo tross alt både et nasjonalbibliotek og et nasjonalarkiv. Noe som igjen kan forklare behovet for å ha arkivmaterialet i et strengt system som proveniens. En kan spørre seg om det i det hele tatt er noe poeng i å beholde ytre og indre proveniens i digitale arkiver. I hvert fall ikke som en søkefunksjon. Som regel når en søker etter noe i digitale arkiver er man ute etter noe spesielt, ett spesifikt dokument eller om et spesielt emne. En vil kanskje oftere søke etter spesifikke journalposter enn å begynne å lete på toppen, fra arkivskaper eller arkivserie og nedover i hierarkiet. Men på den andre siden så sier proveniensprinsippet, eller arkivets ytre proveniens noe om konteksten til arkivmaterialet. Konteksten sier noe om hvor materialet kommer fra og i hvilken sammenheng det er skapt. Hva de forskjellige arkivskaperne har kalt saksmappene og journalpostene sier noe om hvordan verdensbildet og maktstrukturen var da de saksmappene og journalpostene ble opprettet. Er det nok at det er beskrevet i metadataen?

Trengs det noe mer i digitale arkiver uten hylleplasseringer, arkivbokser og saksmapper som følger proveniensprinsippet, slik det ble gjort i fysiske arkiv?

Konteksten rundt arkivmateriale om urfolk er farget av når arkivmaterialet ble opprettet eller ble tatt inn i arkivsamlingen. Vi ser dette ved at det i LAC finnes flere titler og beskrivelser som kan virke støtende og rasistisk sett med dagens øyner. LAC har aktivt gått inn for å endre på disse journalposttitlene og beskrivelsene. Som eksempelet med bildet av de tre barna som gikk på All Saints Residential School. Der ble tittelen endret i ettertid av en arkivar for å være mindre støtende og mer i tråd med dagens syn på urfolk. Den gamle tittelen er der fremdeles, blant resten av metadataen om journalposten, for å bevare det historiske perspektivet. Jeg mener det blir feil å si at konteksten rundt bildet er endret for det om tittelen har blitt endret.

Jeg mener at arkivportaler som Nuohtti og deler av LAC (urfolksportalen med kart) kanskje med hell kan gå tilbake til pertinensprinsippet som var vanlig frem til slutten av 1800-tallet og var en ordning etter emne eller tema. Nuohtti har dette til dels allerede, da en på resultatvisningssiden har et eget felt til venstre på siden der en kan begrense søket videre etter emne. Men disse emnene kunne vært mer strukturert og slått sammen. For eksempel hvis en vil få opp i søket alle treff relatert til det samiske tradisjonelle klesplagget må en på emne nå merke både på *drakt, klesplagg, kofte* og *samisk dräkt*. I LAC sin portal *We Are Here: Sharing Stories* kunne de i tillegg til *Filter items* der en kan ordsøke på arkivserietitler i tabellen under kartet, også kunnet søke på annen data, som journalposttitler eller annen metadata derfra, for lettere å finne urfolksmateriale relatert til samme emne. En annen mulighet er å ha en ekstra kolonne i tabellen som inneholder en eller flere emner og gjør at en kan søke på og få treff i ordsøket. Men det er vanskelig å se hvordan LAC skal kunne gjøre det uten å manuelt gi alle journalpostene et ekstra felt i metadataen der emne skal skrives inn. Alt i alt kan vi si at både Nuohtti og LAC har god kontekstuell informasjon om arkivmaterialet de har tilgjengelig, om en på forskjellige måter. Nuohtti sorterer den kontekstuelle informasjonen basert på emne, mens LAC etter ytre proveniens.

Den andre delen av dette forskningsspørsmålet går ut på om de sentrale arkivfaglige prinsippene pålitelighet, integritet og autentisitet blir fulgt i arkivportalene og hvordan prinsippene bidrar i kontekstualiseringen av urfolk i arkivportalene. Både urfolk selv, men

også forskere og andre som benytter seg av Nuohtti og LAC sitt arkivmateriale må kunne stole på at dokumentene og metadataene som befinner seg i deres arkivportal er korrekt, uendret og en så nøyaktig og fullstendig beskrivelse av arkivmaterialet som overhodet mulig. Det kan se ut som om Nuohtti har løst dette med å ha så god metadata som mulig. I tillegg til å lene seg på det at folk gjerne har tillit til de organisasjonene som stiller med sitt arkivmateriale i Nuohttis arkivportal, og dermed overfører den tilliten til Nuohtti. Både når det gjelder korrekthet i metadata og beskrivelser, men også på at digitaliseringsprosessen har foregått på en best mulig måte og at den digitale kopien er mest mulig lik originalen.

LAC på sin side kan se ut til å ha løst dette med autentisitet, integritet og pålitelig ved å ha så detaljert som mulig metadata. Dette kan sees både i den ytre proveniensen og at det er beskrevet endringer som er gjort i ettertid. Endringer, slik som endringer i tittel på journalpostene på grunn av støtende språk, er godt dokumentert i metadataen i tillegg til at den tidligere tittelen er beholdt. Men som sagt tidligere, kan dette være en utfordring med tanke på autentisiteten og integriteten til dokumentet. Ved å endre tittel, er dokumentet fremdeles ekte? Når man fjerner eller sensurerer støtende innhold, fjerner man kanskje også dokumentert rasisme som har vært i samfunnet? Autentisitet er en representasjon av de opprinnelige aktivitetene og skal beskrive begivenhetene slik de spilte seg ut. Kan dette bli borte når endringer blir gjort? Begge arkivportalene viser også til at dokumenttitler ikke er oversatt fra originalspråket på grunn av arkivfaglige prinsipper.

Tillit til en så stor offentlig institusjon som LAC kan være en tvetydig ting for urfolk som kan ha mistet tillit til store offentlige institusjoner på grunn av tidligere forsøk på assimilering og usynliggjøring. LAC kan se ut til å ha prøvd å bøte på denne mulige mistilliten ved å starte forskjellige urfolksprosjekt, slik som *Project Naming*. Ved at LAC får urfolk til å navngi folk, steder og aktiviteter i fotografiene sine er en måte å bygge opp tilliten til urbefolkningen og få bedre metadata til sine samlinger. Dette viser hvor forskjellige disse to arkivportalene er, selv om de har noe av den samme hensikten. Nuohtti som er en ren arkivportal for samisk arkivmateriale vil nok ikke måttet jobbe så mye for tilliten til den samiske befolkningen, som kanskje LAC må i forhold til å måtte rette opp i en mistillit til offentlig institusjoner som fremdeles kan være gjeldende. Selv om det kan se ut som om begge arkivportalene følger de arkivfaglige prinsippene så godt som overhodet mulig. Men hva gjør det med hvordan urfolk blir kontekstualisert på arkivportalene? Tilliten til LAC og Nuohtti gjør at man stoler på at

arkivmaterialet er korrekt og gir dermed en kontekst av seriøsitet og ekthet til arkivmaterialet som er tilgjengelig i arkivportalene. I tillegg gir gode og detaljerte beskrivelser en ytterligere kontekst og forklaringer til hva dokumentet inneholder, når de er fra, hvem som eventuelt er medvirkende og hvordan det kan tolkes.

Både Nuohtti og LAC har god kontekstuell informasjon om arkivmaterialet de har tilgjengelig, om en på forskjellige måter. Nuohtti sorterer den kontekstuelle informasjonen basert på emne, mens LAC etter ytre proveniens. Når det gjelder de sentrale arkivfaglige prinsippene så har Nuohtti og LAC litt forskjellig utgangspunkt da Nuohtti for det meste inneholder innsamlede fotografier (privatarkiv), mens LAC har både skriftlige dokumenter og fotografier fra private og offentlige instanser. Men det kan virke som de arkivfaglige prinsippene blir fulgt av begge arkivportalene, spesielt når det kommer til autentisitet og pålitelighet.

9.3. Kontekstualisering av urfolk på to utvalgte arkivportaler: Nuohtti og Library and Archives Canada

Til nå har jeg drøftet hvordan urfolk blir kontekstualisering ved å se på to spesifikke områder; de etiske retningslinjene til Nuohtti og LAC, i tillegg til å se på noen sentrale arkivfaglige prinsipper som proveniens, autentisitet, integritet og pålitelighet. Her vil jeg videre diskutere hvordan LAC og Nuohtti i sin helhet kontekstualiserer urfolk i sine arkivportaler. Først vil jeg se på hvordan selve arkivportalene kontekstualiserer arkivmaterialet. Deretter vil jeg se nærmere på konteksten til selve dokumentene. Jeg vil ta utgangspunkt i fotografisk arkivmateriale analysert i analysekapitlene. Det vil si fotografier av Carl Günther og G. Roche (Bonapartes assistent) fra Nuohtti og fotografier av J.F. Moran og Robert Bell Douglas fra LAC. De skriftlige tekstdokumentene vil også bli tatt med i diskusjonen om enn i en litt mindre grad enn fotografiene. Dette vil si dokumenter fra Riksarkivet i Sverige fra Nuohtti og dokumentet *Increase Indian, Metis and Non-status Indian, and Inuit Participation in the Public Service of Canada* fra LAC. Jeg vil påstå at Nuohtti og LAC kontekstualiserer urfolk etter et kolonialistisk syn, men prøver å bøte på det med å tilføre ny metadata til arkivmaterialet i tillegg til å sette arkivmaterialet i en annen kontekst enn det det opprinnelig var i. Det er viktig å ha i bakhodet at digitalisering av arkiv om urfolk, gjør det mulig å avkolonisere arkiv. Jeg har tidligere nevnt forslag fra blant annet Frogner (2022), Holmesland

(2006) og Daniel (2010) om hvordan de koloniale arkivene kan bli mer tilrettelagt for urfolk og deres verdier gjennom blant annet samarbeid og medvirkning.

Først vil jeg se på hvordan selve arkivportalene, i form av rammen rundt dokumentene kontekstualiserer arkivmaterialet. Deretter vil jeg se nærmere på konteksten til selve dokumentene i arkivportalene med metadata og beskrivelser. Det kan virke som om både Nuohtti og LAC gjør sitt for å forsterke urfolks rettigheter i sine arkivportaler. Nuohtti har selve grunnen til at arkivportalen ble opprettet i det hele tatt, det at nasjonalarkivene i Sverige, Finland og Norge tenkte at de skulle samle samiske arkivmateriale fra hele Europa for den samiske befolkningen i landene, forskere og andre interesserte. Det at de samiske arkivene i både Finland og Norge er med på dette styrker også konteksten til arkivmaterialet i arkivportalen, at arkivmaterialet som er her er en styrking av samers rettigheter og kultur. Nuohttis detaljerte etiske retningslinjer for arkivportalen viser at deres syn på samer er respektfull og at de oppfordrer brukere av arkivportalen til riktig bruk av arkivmaterialet som er tilgjengelig. I tillegg til at de oppfordrer til å sikre samers rettigheter i forhold til deres kulturarv. LAC har som nevnt tidligere en egen samleside for urfolksrelaterte prosjekter som de holder på med eller har vært med på, kalt *Indigenous documentary heritage initiatives*. Som de skriver her skal disse prosjektene fremme, tilgjengeliggjøre og bevare urfolks språk og kultur, og kan dermed bli sett på som et forsøk på å styrke urfolksidentiteten i landet. Mange av prosjektene til LAC er basert på samarbeid og medvirkning, noe som både Holmesland (2006) og Daniel (2010) mener er viktige elementer for å sikre urfolksrettigheter i arkiv. Det er selve rammen rundt arkivmaterialet om urfolk eller som er relatert til urfolk i arkivportalene, men det er til skarp kontrast til det en finner av arkivmateriale i selve portalen når en begynner å søke.

Etter det første med selve arkivportalen og arkivskapere, er det naturlig å ta et nærmere blikk på selve dokumentene i tillegg til deres metadata og beskrivelser for å se om konteksten rundt urfolksmaterialet endres. Arkivmaterialet en møter i resultatvisningsiden er preget av den sosiale, politiske og historiske konteksten det ble skapt i og den personen som skapte arkivmaterialet. Slik som for eksempel fotografiene tatt av G. Roche der fotografiene, i tillegg til hodemålinger, skulle vise samers fellestrekk. Fotografiet ble tatt på slutten av 1800-tallet da antropologiske studier av "eksotiske" folkeslag ble brukt for å vise at den hvite mann var

overlegen “de andre”. Dette er en dualitet eller en slags ambivalens som oppstår i det første møte med disse to arkivportalene som en helhet og deres dokumenter.

Det som kan være med på å styrke urfolks identitet og kultur i arkivportalene er to ting: Endre støtende språkbruk og gi ny verdifull kontekstuell informasjon til fotografier der mennesker er navngitt. I LAC sin arkivportal har de arbeidet med å endre støtende språkbruk. Dette har blitt gjort i eksempelet fra fotograf J. F. Moran der han har tatt bilde av tre barn fra All Saints Residential School. Her har den rasistiske tittelen på bildet blitt endret til at det er bilde av to Métis barn og ett inuitt barn. Det andre kan en finne i eksempelet fra G. Roche og 4 av fotografiene til Carl Günther. Disse portrettene inneholder navngitte personer og gjenlevende slekt kan dermed gjøre en refortolkning av fotografiene eller gi verdifull kontekstfull informasjon om arkivmaterialet og dermed forme slektshistorien. Men selvfølgelig er den kolonialistiske agendaen til stede her også. Fotografiene der er snakk om her er alle fra perioden med assimilering av urfolk i både Norge og Canada, fra slutten av 1800-tallet og fra 1930 (fotografiet av J.F. Moran). Jeg mener at alle fotografiene viser en annerledeshet, en fremmedhet og en objektifisering av en fremmed eksotisk kultur. Fotografiene skulle portrettere en representativ fra en spesiell gruppe med en annen etnisitet, ikke et menneske med egen identitet og personlighet. Selv fotografiene av G. Roche som har fotografier med navngitte personer viser denne annerledesheten i lys av hvordan samene i fotografiene er stilt opp og nummerert og hvilke opplysninger som står i beskrivelsen av fotografiene. Det eneste fotografiet som viser en liten del av et urfolks naturlige miljø, er naturfotografiet av Jens Holmboe. Dokumentene fra Riksarkivet i Sverige viser en ren administrativ holdning til samene, der en skulle ha skatt eller skrive de inn i kirkebøkene. Selv om dokumentet fra LAC tilsynelatende viser en god intensjon om å rekruttere urfolk til offentlige stillinger, er det vanskelig å si om det er den egentlige intensjonen eller om det er noe annet som ligger bak uten å se på hele saksbehandlingsprosessen.

På bakgrunn av disse observasjonene vil jeg si at konteksten til selve arkivmateriale er vanskelig å gjøre noe med i selv digitale arkiv, da arkivmaterialet er preget av tiden og måten den ble skapt på. Det kan være vanskelig å avkolonisere arkivmateriale uten å skade fotografiets autentisitet og integritet, samt å bryte arkivmaterialets proveniens. Både LAC gjennom deres *We are here: Sharing Stories* og Nuohtti har prøvd å skape en ny kontekst rundt arkivmaterialet som skal gjøre det å besøke sine arkivportaler så trygt og respektfullt

som mulig. Selv om arkivmaterialet som finnes i deres arkivportaler potensielt kan vekke sterke og traumatiske følelser og reaksjoner hos urfolk som selv har vært eller har slekt som har vært utsatt for traumatiske hendelser i møte med majoriteten.

10. Konklusjon

I denne oppgaven har jeg sett på hvordan fotografier av urfolk er kontekstualisert på to utvalgte arkivportaler, knyttet til to forskjellige land, som har to forskjellige arkivfaglige tradisjoner og praksiser. Forsknings spørsmål har vært å se på arkivportalenes etiske retningslinjer, samt hvordan proveniens og sentrale arkivfaglige prinsipper er løst og preger konteksten i forhold til arkivmaterialet i arkivportalene. Urbefolkningen i både Canada og Norge har en mye lik bakgrunnshistorie i møte med myndighetene og i opparbeidede rettigheter. Tidligere har det i forhold til urfolk og arkiv vært utfordringer som makt, tilgang og marginalisering. Urbefolkningens vei inn i arkivene er blitt til mye takket være en postmodernistisk tankegang, i tillegg til den politiske situasjonen til urfolk som har blitt sterkere etter hvert som de har fått mer oppmerksomhet og annerkjennelse.

For å finne svar på problemstillingen og forskningsspørsmålene har jeg analysert fotografier tatt av Carl Günther, G. Roche, Jens Holmboe, J. F. Moran og Robert Bell Douglas. Alle fotografiene, utenom naturfotografiet, viste et klart “vi” og “dem” verdensbilde, der urbefolkningen enten ble sett ned på eller sett på som noe eksotisk og fremmed. Det jeg kom frem til var at arkivmateriale skapt med en kolonial agenda basert på datidens syn på urbefolkningen er vanskelig å avkolonisere sett fra et arkivfaglig ståsted. Arkivmaterialet må nødvendigvis endres og kanskje også oversettes, både når det gjelder titulering og annen metadata. Dermed brytes arkivfaglige prinsipper som autentisitet og integritet.

Proveniensprinsippet må også mest sannsynlig brytes, eller endres til et annet system basert på emne eller etnisitet. Proveniens trengs i digitale arkiv også, eller, det som trengs er noe som forteller om opphavssituasjonen til arkivet. Det kan være at arkiv om og av urfolk trenger en annen struktur enn den som er vanlig i dagens arkiver som er basert på proveniensprinsippet.

Jeg har også kommet frem til at etiske retningslinjer er ekstremt viktig når det kommer til digitale arkiv som har arkivmateriale om urfolk, da det er mange hensyn som må tas både når det kommer til kultur sensitivt materiale, immaterielle rettigheter og viktigheten av samarbeid.

Det er viktig for urbefolkningen å ha arkivmateriale om selv tilgjengelig, både på grunn av urfolks rettigheter, men også for å kunne skape en forsoning mellom urfolk og storsamfunnet. Forsoning krever mye arbeid og endringer i hvordan dagens arkivpraksiser utføres. Dessuten holder det ikke at arkivmaterialet bare er tilgjengelig, det skal også kunne åpnes opp for å gjøre endringer i metadataen til arkivmaterialet slik at urfolk kan gi ny viktig kontekstuell informasjon. Det er allerede mange slike prosjekt rundt om i verden. Bøter Nuohtti og LAC på tidligere frarøvelse og marginalisering og blir urfolk hørt og deres kultur styrket i deres arkivportaler? Både ja og nei. Som jeg skrev i drøftingskapitlet så oppstår det en slags ambivalens i møte med disse to arkivportalene. Arkivportalene i seg selv har som mål å styrke urfolks kultur og rettigheter ved å gjøre deres arkivmateriale tilgjengelig, men fotografiene som møtes i arkivportalene er fremdeles preget av dets proveniens og koloniale agenda.

Når det gjelder forskningsprosessen så har den vært preget av at dette er et smalt tema som ikke så mange andre skriver om eller forsker på. Det har til tider vært vanskelig å finne litteratur til å støtte opp om påstander og argumentasjoner, i tillegg til å inkorporere arkivfaglige relevante spørsmål i oppgaven. Alternativt til å analysere fotografier kunne det vært en mulighet å kun se på skriftlige dokumenter og kun analysert det. Men det er kanskje flere personer som vil ha bedre kjennskap til fotografier av urfolk, da de gjerne er øyefangere når det skrives om urfolk. I tillegg kan fotografier vise mer av kulturell og historisk interessant informasjon enn skriftlige dokumenter, og da vil det være mer naturlig å fokusere på fotografier. Det var også et alternativt tidlig i forskningsprosessen å velge arkivportaler fra Australia eller New Zealand. Begge har en god del urfolksmateriale digitalt tilgjengelig, samt egne deler av nettsiden dedikert til informasjon om arkivmaterialet sitt og prosjekter de har i tilknytning til urfolk i eget land. Underveis har det også vært tekniske problemer i arkivportalen til Nuohtti, som har gjort at ikke alt arkivmateriale har vært tilgjengelig fra begynnelsen av mars 2024 til slutten av april 2024, blant annet arkivmaterialet fra Arkivverket.

Denne masteroppgaven kan brukes til å rette søkelyset på urfolk og urfolks plass i arkivene. I tillegg til hvordan arkivene kan brukes for å rette opp den tidligere stillheten om urfolk som har vært i arkivene på grunn av tidligere maktbalanse og de sosiale konstruksjonene som var i samfunnet. Mitt håp er at oppgaven min kan være med på å få arkivfeltet til å virkelig begynne å tenke på hvordan en kan få tradisjonell urfolkskunnskap inn i våre arkiv og hvordan arkivene kan endres for å kunne bevare urfolkskunnskap på en god måte. Denne urfolkskunnskapen er fort svinnende, så det er noe som haster å få på plass. Selv om det er lansert en bevaringsplan for samisk privatarkiv i Norge, så hjelper ikke det om den ikke blir fulgt opp av utøvende praksis, veiledere og lovverk. Problemstillingen med urfolk, konteksten rundt arkiv om urfolk, stillhet i arkivene og avkolonisering av arkiv, er noe som bør være noe som tas opp i arkivutdanningen og i pensum relatert til utdanningen. Det er viktig at kommende arkivarer er forberedt på den eventualiteten også for å forberede seg til arbeidslivet. Mange i Norge vet lite om urfolk fra før, så hvordan skal de da forholde seg til dette arkivmaterialet om de møter det i løpet av studiene sine, arkivet på jobb eller på fritiden?

Dette er også en måte å fortelle hvordan de som jobber med arkivfaglige spørsmål kan få tips i hvordan en kan få større mangfold i arkivene og få implementert *FNs erklæring om urfolks rettigheter* i egne arkiv. Helst i samarbeid med urbefolkningen arkivmaterialet omhandler.

Denne oppgaven gir ikke noen konkrete svar på hvordan urfolk kontekstualiseres i Nuohtti og LAC, det er mye tolking og ulike perspektiver og livserfaringer som bestemmer hvordan hvert enkelt menneske møter arkivmateriale som befinner seg i Nuohtti og LAC. Denne oppgaven er min analyse og drøfting på hvordan det kan tolkes. Samtidig vet jeg at jeg ved å ha sett på andre fotografier kan ha kommet frem til andre resultater enn det jeg gjorde nå. Denne oppgaven kan legge grunnlag for videre forskning og studier av urfolk og arkivmateriale relatert til urfolk. Relaterte forskningsspørsmål kan være hvordan bruke Canadas rapport om hvordan en i en norsk sammenheng kan endre nasjonale arkivpraksiser i tråd med *FNs erklæring om urfolks rettigheter* og fremme forsoning. Det kan være å se på om det er mulig å bytte ut proveniensprinsippet med et prinsipp basert på etnisitet i Norge. Eller kanskje om det i Norge er mulig å få til et lignende prosjekt som *Project Naming*?

Litteraturliste

An Act respecting Indigenous languages. (2019). *Bill C-91 Chapter 23 An Act respecting Indigenous languages*. Parliament of Canada. [Government Bill \(House of Commons\) C-91 \(42-1\) - Royal Assent - Indigenous Languages Act - Parliament of Canada](#)

Archives and Recordkeeping Act. (2006). *Archives and Recordkeeping Act, 2006, S.O. 2006, c. 34, Sched. A*. Ontario. [Archives and Recordkeeping Act, 2006, S.O. 2006, c. 34, Sched. A \(ontario.ca\)](#)

Arkivlova. (1992). *Lov om arkiv (arkivlova)* (LOV-1992-12-04-126). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-12-04-126>

Arkivverket. (2017, 13. juni). *Yrkesetiske retningslinjer for arkivarer*. [Yrkesetiske retningslinjer for arkivarer - Arkivverket](#)

Arkivverket. (2023a, 22. mars). *Velkommen til samisk arkiv*. [Velkommen til samisk arkiv - Arkivverket](#)

Arkivverket. (2023b, 16. mai). *Årsrapport 2022*. [Årsrapport 2022 - Arkivverket](#)

Arkivverket. (2024a, 21. mars). *Hørings svar om Sannhets- og forsoningskommissjonens rapport*. [Hørings svar om Sannhets- og forsoningskommissjonens rapport - Arkivverket](#)

Arkivverket. (2024b, 19. mars). *Mange samiske kilder - én inngang*. [Mange samiske kilder – én inngang - Arkivverket](#)

Arkivverket. (2024c, 11. april). *Skal ta vare på mer samisk historie ved hjelp av bevaringsplan*. [Skal ta vare på mer samisk historie ved hjelp av bevaringsplan - Arkivverket](#)

Assmann, A. (2010). Canon and Archive. I A. Erll & A. Nünning (Red.), *Cultural Memory Studies: An International and Interdisciplinary Handbook* (s. 97-107). De Gruyter.

<https://doi-org.mime.uit.no/10.1515/9783110207262>

Association of Canadian Archivists. (2023). *Association of Canadian Archivists Code of Ethics and Professional Conduct. Sponsorship Opportunities – 2004 ACA Conference* (archivists.ca)

Baglo, C. (2012). Fotografiers materialitet: Bilders betydning for forestillinger om samisk kulturell fremmedhet. *Tidsskrift for Kulturforskning*, 11(3), 45-59. <http://ojs.novus.no/index.php/TFK/article/view/649>

Barthes, R. (2000). *Camera lucida : reflections on photography* (R. Howard, Overs.). Vintage Books. (Opprinnelig utgitt 1980)

Bastiansen, H. G. (2023). *Når fortiden blir digital: medier, kilder og historie i digitaliseringens tid*. Universitetsforlaget.

Berthiaume, G. (2018). Library and Archives Canada. *Alexandria*, 28(3), 169-173. <https://doi-org.mime.uit.no/10.1177/0955749019867769>

Berthiaume, G. & Nicholls, S. (2016). The twain shall meet: 10 years of evolution and innovation at Library and Archives Canada. *IFLA Journal*, 42(2), 140-145. <https://doi-org.mime.uit.no/10.1177/0340035216637626>

Bjelland, L. (2022). «Aktiv formidling» og «passiv tilgjengeliggjøring» 20 år etter. Formidling i arkivsektoren. *Norsk Arkivforum*, 28, 45-74. [IM21408](https://doi.org/10.1177/0955749022111111)
[Arkivforum28_148x210.indd \(arkivarforeningen.no\)](https://arkivarforeningen.no/Arkivforum28_148x210.indd)

Cunningham, A. (2005). Chapter 2 - Archival institutions. I S. McKemmish, M. Piggott, B. Reed & F. Upward (Red.), *Archives* (s. 21-50). Chandos Publishing. <https://doi.org/10.1016/B978-1-876938-84-0.50002-0>

Daniel, D. (2010). Documenting the Immigrant and Ethnic Experience in American Archives. *The American Archivist*, 73(1), 82–104.

<https://doi.org/10.17723/aarc.73.1.k2837h27wv1201hv>

Department of Justice Canada. (2021, 7. juli). *Legislation to implement the United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples becomes law*. [Legislation to implement the United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples becomes law - Canada.ca](#)

Department of Justice Canada. (2023, 27. november). *Bill C-8: An Act to amend the Citizenship Act (Truth and Reconciliation Commission of Canada's call to action number 94)*. [Bill C-8: An Act to amend the Citizenship Act \(Truth and Reconciliation Commission of Canada's call to action number 94\) \(justice.gc.ca\)](#)

Dunfjeld-Aagår, L. & Jåma, A. L. (2018). Fra arkivskuff til digitale medier - tilgjengeliggjøring av kulturhistorisk fotomateriale. I E.R. Myrvoll & A. Hesjedal (Red.), *Digitalisering av samisk kulturarv. utfordringer og muligheter* (s. 92-105). Norsk institutt for kulturminneforskning.

Ernst, W. & Farocki, H. (2004). Towards an Archive for Visual Concepts. I T. Elsaesser (Red.), *Working on the Sightlines* (s. 261-286). Amsterdam University Press. [Harun Farocki: Working on the Sight-Lines on JSTOR](#)

FN-Sambandet (2023a, 11. april). *FNs erklæring om urfolks rettigheter*. [FNs erklæring om urfolks rettigheter](#)

FN-Sambandet (2023b, 4. april). *Hvem er urfolk?* [ILO-konvensjonen om urfolks rettigheter \(fn.no\)](#)

Fonnes, I. (2017). *Arkivhåndboken for offentlig forvaltning* (2.utg.). Kommuneforlaget.

Frogner, R. O. (2022). The train from Dunvegan: implementing the United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples (UNDRIP) in public archives in Canada. *Archival Science*, 22(2), 209–238. <https://doi.org/10.1007/s10502-021-09373-0>

Global Citizen. (2021, 22. juni). *Canada Just Passed 2 New Laws to Affirm Rights of Indigenous Peoples*. [Canada Just Passed 2 New Laws to Affirm Rights of Indigenous Peoples \(globalcitizen.org\)](https://www.globalcitizen.org)

Government of Canada (2023, 29. juni). *Section 25 – Aboriginal and treaty rights*. [Charterpedia - Section 25 – Aboriginal and treaty rights \(justice.gc.ca\)](https://www.justice.gc.ca/charterpedia/section-25-aboriginal-and-treaty-rights)

Government of Canada. (2024, 23. januar). *Museums and archives*. [Museums and archives \(rcaanc-cirnac.gc.ca\)](https://www.rcaanc-cirnac.gc.ca/museums-and-archives)

Harris, C. J., Johannessen, K., Thime, T., Bjørnsen, V., Svendsen, O., & Statsarkivet i Tromsø (2005). *Statsarkivet i Tromsø : dokumentene forteller* (Vol. 21, s. 60). Riksarkivaren.

Harris, V. (2002). The archival sliver: Power, memory, and archives in South Africa. *Archival Science*, 2(1-2), 63–86. <https://doi.org/10.1007/BF02435631>

Haugen, J. A. (2017). En sammenligning mellom Noark 5 og MoReq2010 – og mellom norsk og internasjonal arkivtradisjon. I A. Neergaard (Red.), *Dokumentasjonsforvaltning og arkiv i det 21. Århundre* (2. utg., s. 9-27). Fagbokforlaget.

Haugnes, S. (2017). Arkivarens rolle. I A. Neergaard (Red.), *Dokumentasjonsforvaltning og arkiv i det 21. Århundre* (2. utg., s.137-153). Fagbokforlaget.

Hilder, T. R. (2012). Repatriation, Revival and Transmission: The Politics of a Sámi Musical Heritage. *Ethnomusicology Forum*, 21(2), 161–179. <http://www.jstor.org/stable/23271871>

Hodge, S., Nantel, S. & Trainor, C. (2022). Remnants of Jenkinson: observations on settler archival theory in Canadian archival appraisal discourse, *Archives and Records*, 43(2), 147-160, DOI: [10.1080/23257962.2022.2037415](https://doi.org/10.1080/23257962.2022.2037415)

Holmesland, H. (2006). *Arkivene, bibliotekene, museene & de nasjonale minoritetene*. ABM-utvikling.

Holmgaard, S. B. (2018). Digitalisering og visuell repatriering av kulturarv. I E.R. Myrvoll & A. Hesjedal (Red.), *Digitalisering av samisk kulturarv. Utfordringer og muligheter* (s. 52-68). Norsk institutt for kulturminneforskning.

Kansteiner, W. (2002). Finding Meaning in Memory: A Methodological Critique of Collective Memory Studies. *History and Theory*, 41(2), 179-197. <https://doi-org.mime.uit.no/10.1111/0018-2656.00198>

Kruse, Ø. (2014). ICAs håndbok for arkivarer. En veileder i innføring av elektronisk arkivsystem. I A. Neergaard (Red.), *Dokumentasjonsforvaltning og arkiv i det 21. Århundre* (2. utg., s. 29-49). Fagbokforlaget.

Lande, G. (2022). Fra historiefortelling til deling av data. *Norsk Arkivforum*, 28, 75-88. <https://www.arkivarforeningen.no/wordpress/wp-content/uploads/2022/04/NA28-Lande.pdf>

Lane V. & Hill J. (2011). Where do we come from? What are we? Where are we going? Situating the archive and the archivists. I J. Hill (Red.), *The Future of archives and recordkeeping: a reader* (s. 3-22). Facet publishing.

Lasko, L.N. (1993). Samiskt Rättsarkiv - Ett nytt samiskt forskningsarkiv. I *Traditionell samisk kunskap och forskning* (s. 47-53). Nordiskt samiskt institut.

Lehtola, V. P. (2018). Our histories in the photographs of the others: Sámi approaches to visual materials in archives. *Journal of Aesthetics & Culture*, 10(4). <https://doi.org/10.1080/20004214.2018.1510647>

Library and Archives Canada. (2022a, 10. april). *About My Account*. [About My Account \(canada.ca\)](https://www.libraryandarchives.ca/about-my-account)

Library and Archives Canada. (2022b, 3. oktober). *Indigenous Advisory Circle*. [Indigenous Advisory Circle \(canada.ca\)](#)

Library and Archives Canada. (2022c, 13. oktober). *Library and Archives Canada's Guiding Principles to Reconciliation and Indigenous Rights*. [Library and Archives Canada's Guiding Principles to Reconciliation and Indigenous Rights](#)

Library and Archives Canada. (2022d, 27. august). *Library and Archives Canada's Truth and Reconciliation Commission web archive*. [Library and Archives Canada's Truth and Reconciliation Commission web archive](#)

Library and Archives Canada. (2022e, 7. oktober). *Our mandate*. [Our mandate \(canada.ca\)](#)

Library and Archives Canada. (2022f, 11. oktober). *Project Naming*. [Project Naming \(canada.ca\)](#)

Library and Archives Canada. (2022g, 6. oktober). *Who we are and what we do*. [Who we are and what we do \(canada.ca\)](#)

Library and Archives Canada. (2023a, 8. oktober). *Collection Search*. [Collection Search \(bac-lac.gc.ca\)](#)

Library and Archives Canada. (2023b, 15. oktober). *Indigenous documentary heritage initiatives*. [Indigenous documentary heritage initiatives \(canada.ca\)](#)

Library and Archives Canada. (2023c, 6. juni). *Indigenous Heritage Action Plan Implementation Progress Report*. [Indigenous Heritage Action Plan Implementation Progress Report \(canada.ca\)](#)

Library and Archives Canada. (2024a, 2. februar). *A strategic plan to 2030*. [A strategic plan to 2030 \(canada.ca\)](#)

Library and Archives Canada. (2024b, 27. februar). *Cabinet Conclusions, 1944 to 1979*. [Cabinet Conclusions, 1944 to 1979 \(canada.ca\)](#)

Library and Archives Canada. (2024c, 1. februar). *Notice about the collection* [Notice about the collection \(canada.ca\)](#)

Library and Archives Canada. (2024c, 9. april). *Photos from Robert Bell Douglas [graphic material]*. [Collection search - Photos from Robert Bell Douglas \[graphic material\] \(bac-lac.gc.ca\)](#)

Library and Archives Canada. (2024d, 23. februar). *We Are Here: Sharing stories*. [We Are Here: Sharing Stories \(canada.ca\)](#)

Library and Archives of Canada Act. (2004). Library and Archives of Canada Act S.C. 2004, c. 11. Justice Laws Website. [Library and Archives of Canada Act \(justice.gc.ca\)](#)

Maliniemi, K. J. (2010). *Hva arkivene skjulte: en undersøkelse av kvensk og samisk i offentlige arkiver i Kistrand (Porsanger) og Nordreisa 1865-1948*. ABM-media.

Marthinsen, J. H. (2012). *Arkivteori: en innføring*. Riksarkivaren.

McCracken, K. (2015). Community Archival Practice: Indigenous Grassroots Collaboration at the Shingwauk Residential Schools Centre. *The American Archivist*, 78(1), 181–191. <https://doi.org/10.17723/0360-9081.78.1.181>

McCracken, K., & Hogan, S.-S. (2021). Residential School Community Archives. *Journal of Critical Library and Information Studies*, 3(2). <https://doi.org/10.24242/jclis.v3i2.115>.

Meld. St. 17 (2005-2006) *2008 som markeringsår for kulturelt mangfold*. Kultur- og likestillingsdepartementet. [St.meld. nr. 17 \(2005-2006\) - regjeringen.no](#)

Meld. St. 24 (2008–2009) *Nasjonal strategi for digital bevaring og formidling av kulturarv*. Kultur- og likestillingsdepartementet.

Meld. St. 27 (2015–2016) *Digital agenda for Norge*. Kommunal- og distriktsdepartementet.

Meld. St. 31 (2019–2020) *Samisk språk, kultur og samfunnsliv*. Kommunal- og distriktsdepartementet.

Millar, L. (1998). Discharging our Debt: The Evolution of the Total Archives Concept in English Canada. *Archivaria*, 46(46), 103–146.

Moradi, F., Öhlund, L., Nordin, H., & Wiberg, M. (2020). Designing a Digital Archive for Indigenous People: Understanding the Double Sensitivity of Design. I *Proceedings of the 11th Nordic Conference on Human-Computer Interaction: Shaping Experiences, Shaping Society (NordiCHI '20)*. Association for Computing Machinery, USA, Article 26, 1–11.
<https://doi-org.mime.uit.no/10.1145/3419249.3420174>

Myrvoll, E. R., Hesjedal, A., Holmgaard, S. B., Grenersen, G., Krogh, M., Dunfjeld-Aagård, L., & Jåma, A. L. (2018). Digitalisering av samisk kulturarv. Utfordringer og muligheter. I *NIKU Rapport 90*. Norsk institutt for kulturminneforskning.

Neergaard, A. (Red.). (2017). *Dokumentasjonsforvaltning og arkiv i det 21. århundre* (2. utg.). Fagbokforlaget.

Nordin, H., Almeida, T., & Wiberg, M. (2023). Designing to restory the past: Storytelling for empowerment through a digital archive. *International Journal of Design*, 17(1), 91-104.
<https://doi.org/10.57698/v17i1.06>

NOU 1972:33. (1972). *Om landsdelsplan for Nord-Norge: forslag til plan for utvikling av landsdelen*. Miljødepartementet. [Om landsdelsplan for Nord-Norge : forslag til plan for utvikling av landsdelen \(nb.no\)](https://www.nb.no/om-landsdelsplan-for-nord-norge-forslag-til-plan-for-utvikling-av-landsdelen)

NOU 2002:10. (2002). *Førsteklasses fra første klasse— Forslag til rammeverk for et nasjonalt kvalitetsvurderingssystem av norsk grunnopplæring.*

Kunnskapsdepartementet. [NOU 2002: 10 - regjeringen.no](https://www.regjeringen.no)

NOU 2019: 9. (2019). *Fra kalveskinn til datasjø.* Kultur- og likestillingsdepartementet.

<https://www.regjeringen.no/contentassets/d4091c3f6abc4eacae1ae527a4cef30b/nno/pdfs/nou201920190009000dddpdfs.pdf>

Nuohtti. (u.å.-a). *Bli kjent med arkivmaterialet.* [Forside søk | Nuohtti](#)

Nuohtti. (u.å.-b). *Hjelp.* [Hjelp | Nuohtti](#)

Nuohtti. (u.å.-c). *Om de etiske retningslinjene.* [Etiske retningslinjer | Nuohtti](#)

Nuohtti. (u.å.-d). *Om oss.* [Om oss | Nuohtti](#)

Nuohtti. (u.å.-e). *Introduksjon til kartleggingen av materiale.* [Introduksjon til kartleggingen av materiale | Nuohtti](#)

Nuohtti. (u.å.-f). *Roland Bonaparte sin samling. Portrett av Emma Kathrine Persdatter (1867-1909). Inngår i Bonapartes sameportretter som nr. 55. Hun ble gift i 1892... (1884)* [Roland Bonaparte sin samling. Portrett av Emma Kathrine Persdatter \(1867-1909\). Inngår i Bonapartes sameportretter som nr. 55. Hun ble gift i 1892... \(1884\) | Norsk Folkemuseum | Nuohtti](#)

Nuohtti. (u.å.-g). *Quiz om etiske retningslinjer.* [Quiz om etiske retningslinjer | Nuohtti](#)

Personopplysningsloven. (2018). *Lov om behandling av personopplysninger (personopplysningsloven).* LOV-2018-06-15-38. Lovdata. [Lov om behandling av personopplysninger \(personopplysningsloven\) - Lovdata](#)

Pliktavleveringslova. (1989). *Lov om avleveringsplikt for allment tilgjengelege dokument (pliktavleveringslova)*. LOV-1989-06-09-32. Lovdata. [Lov om avleveringsplikt for allment tilgjengelege dokument \(pliktavleveringslova\) - Lovdata](#)

Pugh, M. J. (2010). Archival Reference and Access. I M. J. Bates & M. N. Maack (Red.), *Encyclopedia of Library and Information Sciences* (3. utg., s.162-178). [Archival Reference and Access | v3 | Encyclopedia of Library and Infor \(taylorfrancis.com\)](#)

Regjeringen (2020a, 13. februar). *Hvem er urfolk?* [Hvem er urfolk? - regjeringen.no](#)

Regjeringen (2020b, 13. februar). *ILO-konvensjonen for urfolk og stammefolk i selvstendige stater*. [ILO-konvensjon nr. 169 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater - regjeringen.no](#)

Regjeringen (2020c, 13. februar). *Rammekonvensjon om beskyttelse av nasjonale minoriteter*. [Rammekonvensjon om beskyttelse av nasjonale minoriteter - regjeringen.no](#)

Regjeringen (2021a, 5. oktober). *Høyring - Forslag til ny arkivlov*. [Høyring - Forslag til ny arkivlov - regjeringen.no](#)

Regjeringen (2021b, 5. oktober) *Høyringsnotat - forslag til ny arkivlov*. [Høyringsnotat-Forslag til ny arkivlov \(regjeringen.no\)](#)

Regjeringen (2022, 27. juli). *Minoritetsspråkpakten*. [Minoritetsspråkpakten - regjeringen.no](#)

Rekrut, A. (2014). Matters of substance: materiality and meaning in historical records and their digital images. *Archives and Manuscripts*, 42(3), 238–247. <https://doi.org/10.1080/01576895.2014.958865>

Riksarkivet. (2023, 8. november). *Makt och Minne – perspektiv på källor till samisk historia*. [Makt och Minne – perspektiv på källor till samisk historia - Nyheter och press - Riksarkivet](#)

Riksrevisjonen. (2017). *Riksrevisjonens undersøkning av digitalisering av kulturarven*. [digitaliseringkulturarv.pdf \(riksrevisjonen.no\)](https://www.riksrevisjonen.no/digitaliseringkulturarv.pdf)

Russel, L. (2005) Indigenous Knowledge and Archives: Accessing Hidden History and Understandings. *Australian academic and research libraries*, 36 (2), 161-171. <https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/00048623.2005.10721256>

Sámediggi/Sametinget (u.å.) *Urfolksbegrepet og urfolksrettigheter*. [Urfolksbegrepet og urfolksrettigheter - Sametinget](#)

Sameloven. (1987). *Lov om Sametinget og andre samiske rettsforhold (sameloven)* (LOV-1987-06-12-56). Lovdata. [Lov om Sametinget og andre samiske rettsforhold \(sameloven\) - Lovdata](#)

Schwartz, J. M., & Cook, T. (2002). Archives, records, and power: The making of modern memory. *Archival Science*, 2(1-2), 1-19. DOI: <https://doi.org/10.1007/BF02435628>

Shiri, A., Howard, D. & Farnel, S. (2022) Indigenous Digital Storytelling: Digital Interfaces Supporting Cultural Heritage Preservation and Access. *The International Information & Library Review*, 54(2), 93-114, DOI: [10.1080/10572317.2021.1946748](https://doi.org/10.1080/10572317.2021.1946748)

Smith, D. A. (2008). From Nunavut to Micronesia: Feedback and Description, Visual Repatriation and Online Photographs of Indigenous Peoples. *Partnership*, 3(1), 1–19.

Sokki, R. (1993). Samisk arkiv. I *Traditionell samisk kunnskap och forskning* (s. 59-69). Nordiskt Samiskt Institut.

Staksrud, E., Kolstad, I., Bang, K. J., Bomann-Larsen, L., Fretheim, K., Granaas, R. C., Harpviken, K. B., Haugen, H. Østbø, Jakobsen, K. A., Johnsen, R., Lie, M. H., Lile, H. S., Nevøy, A., Nilsen, T. K., Skilbrei, M.-L., & Enebakk, V. (2021). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap og humaniora*. De nasjonale forskningsetiske komiteene.

Store norske leksikon (2022, 21. juni). *Canadas historie*. [Canadas historie – Store norske leksikon \(snl.no\)](#)

Store norske leksikon. (2023, 6. mai). *Canada*. [Canada – Store norske leksikon \(snl.no\)](#)

Stortinget (2023a, 9. oktober). *Sannhets- og forsoningskommisjonen*. [Sannhets- og forsoningskommisjonen - stortinget.no](#)

Stortinget (2023b, 31. mai). *Sannhets- og forsoningskommisjonens mandat*. [Sannhets- og forsoningskommisjonens mandat - stortinget.no](#)

Sturken, M., & Cartwright, L. (2018). *Practices of looking : an introduction to visual culture* (3. utg.). Oxford University Press.

The Constitution Acts, 1867 to 1982 (1982). *PART II Rights of the Aboriginal Peoples of Canada*. Government of Canada. [THE CONSTITUTION ACTS, 1867 to 1982 \(justice.gc.ca\)](#)

The Steering Committee on Canada's Archives. (2022). *Reconciliation Framework: The Response to the Report of the Truth and Reconciliation Commission Taskforce*. [Reconciliation Framework: The Response to the Report of the Truth and Reconciliation Commission Taskforce \(archives2026.com\)](#)

Tisdal, M. (2017). Innsamling av minoritetskilder: Åpenhet, et arkiverende bibliotek og nasjonens hukommelse. I A. Anderson, C. Fagerlid, H. Larsen & I. Straume (Red.), *Det åpne bibliotek: Forskningsbiblioteker i endring*, (s. 71-97). Cappelen Damm Akademisk. [Det åpne bibliotek: Forskningsbibliotek i endring \(uio.no\)](#)

Åndsverkloven (2018). *Lov om opphavsrett til åndsverk mv. (åndsverkloven)*. LOV-2018-06-15-40. Lovdata. [Lov om opphavsrett til åndsverk mv. \(åndsverkloven\) - III Bruk av verk i undervisningsvirksomhet - Lovdata](#)

